

EINDRAPPORT

STUDIE UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN HET PROVINCIEBESTUUR
WEST-VLAANDEREN

APRIL 2009

INHOUDSTAFEL

DEEL 1: ENQUETE BIJ DE LAND- EN TUINBOUWBEDRIJVEN	7
--	----------

HOOFDSTUK 1: METHODOLOGIE	7
----------------------------------	----------

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN	8
--------------------------------	----------

1. Respons op de enquête	8
2. De activiteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven	9
2.1. Land- en tuinbouwactiviteiten	9
2.2. Andere activiteiten	13
3. Tewerkstelling in de land- en tuinbouwbedrijven	14
4. Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven	16
5. Aankopen in West-Vlaanderen	19
6. Verkopen aan West-Vlaamse bedrijven of personen	20
7. De problemen waarmee West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven geconfronteerd worden	24

HOOFDSTUK 3: SAMENVATTING EN BESLUITEN	27
---	-----------

1. Representativiteit van de steekproef	27
2. Belangrijkste resultaten	28
2.1. Welke activiteiten voeren de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven uit?	28
2.2. Hebben deze land- en tuinbouwers ook nevenactiviteiten?	28
2.3. Hoeveel mensen werken op een West-Vlaams land- en tuinbouwbedrijf?	29
2.4. Welke omzet realiseren de West-Vlaamse land- en tuinbouwers?	29
2.5. Welk percentage aankopen gebeurt in West-Vlaanderen?	29
2.6. Welk percentage van de verkopen gebeurt aan West-Vlaamse bedrijven of personen?	30
2.7. Met welke problemen worden de West-Vlaamse land- en tuinbouwers geconfronteerd?	30
3. Het <i>direct</i> economisch belang van de West-Vlaamse land- en tuinbouw	31

DEEL 2: ENQUETE BIJ BEDRIJVEN DIE RECHTSTREEKS OF ONRECHT-STREEKS IN RELATIE STAAN MET DE LAND- EN TUINBOUW 33

HOOFDSTUK 1: METHODOLOGIE 34

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN 39

1.	Respons op de enquête	39
1.1.	Respons naar sector	39
1.2.	Respons naar arrondissement	41
2.	Weging van de resultaten	42
3.	Profiel van de bedrijven en relatie met de land- en tuinbouw	42
3.1.	Tewerkstelling, bedrijfsomzet en toegevoegde waarde	43
3.2.	Relatie met de sector van de land- en tuinbouw	45
4.	Aandeel van de relatie met de land- en tuinbouw in het totaal van de activiteiten	75
4.1.	Percentage verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw	75
4.2.	Percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen die afkomstig zijn van de land- en tuinbouw	85
5.	Raming van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde gecreëerd in niet-landbouwbedrijven en gerelateerd aan de land- en tuinbouw	93
5.1.	Bedrijven met loontrekkenden	93
5.2.	Bedrijven zonder loontrekkenden	114

HOOFDSTUK 3: SAMENVATTING EN BESLUITEN 120

1.	Representativiteit van de steekproef	120
2.	Belangrijkste resultaten	121
2.1.	Welke relatie hebben de bevroegde bedrijven met de land- en tuinbouw?	121
2.2.	Welke stroomopwaartse activiteiten vinden plaats?	121
2.3.	Welke stroomafwaartse activiteiten vinden plaats?	122
2.4.	Welk aandeel van de activiteiten is landbouwgerelateerd?	122
2.5.	Welk aandeel van de landbouwgerelateerde activiteiten gebeurt in West-Vlaanderen?	125

3.	Het <i>indirect</i> economisch belang van de land- en tuinbouw	126
3.1.	Bedrijven met loontrekkenden	126
3.2.	Bedrijven zonder loontrekkenden	127

DEEL 3: ALGEMENE BESLUITEN MET BETREKKING TOT DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN HET AGROCOMPLEX IN WEST- VLAANDEREN	129
---	------------

HOOFDSTUK 1: KENMERKEN VAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW	130
---	------------

HOOFDSTUK 2: KENMERKEN VAN DE AAN DE LAND- EN TUINBOUW GERELATEERDE ACTIVITEITEN	132
---	------------

HOOFDSTUK 3: ECONOMISCH BELANG VAN HET AGROCOMPLEX	135
---	------------

HOOFDSTUK 4: ECONOMISCH BELANG VAN HET AGROCOMPLEX IN VERGELIJKING MET ANDERE SECTOREN	138
---	------------

HOOFDSTUK 5: TOT SLOT	139
------------------------------	------------

Het provinciebestuur West-Vlaanderen gaf aan WES de opdracht om op een wetenschappelijke manier een inschatting te maken van het economisch belang van het zogenaamde agrocomplex. In het agrocomplex zitten alle bedrijven en sectoren die direct of indirect gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw.

Met een oppervlakte van 210.003 ha cultuurgrond of 66,8% van het West-Vlaamse grondgebied, en met in totaal 10.553 land- en tuinbouwbedrijven¹ blijft West-Vlaanderen een provincie met een sterk landbouwkarakter. Zeker wanneer we het aandeel van West-Vlaanderen in de Vlaamse land- en tuinbouw beschouwen (circa 1/3 van de Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven en agrarische arbeidskrachten is in West-Vlaanderen gesitueerd), blijkt dat de provincie West-Vlaanderen niet onterecht als dé landbouwprovincie wordt beschouwd.

Nochtans kampt de sector de laatste decennia met een voortdurende afname van het aantal landbouwbedrijven, zowel in West-Vlaanderen als in het Vlaamse Gewest en België. Ook het aantal tewerkgestelden in de sector kent een dalende trend. Slechts een klein deel van de huidige landbouwbedrijfsleiders is verzekerd van een opvolger in de toekomst. Hierdoor zou een beeld kunnen ontstaan dat het economisch belang van de land- en tuinbouw afneemt. De vraag wordt dan ook soms gesteld of het economische gewicht van de agrarische sector niet aan het marginaliseren is. Anderzijds stellen we ook vast dat de productie van de landbouwsector de voorbije jaren gelijkaardig blijft en dat zich een proces van schaalvergroting voordoet.

Dergelijke vaststellingen versterken de **behoefte om een correct beeld te krijgen van het werkelijke economische gewicht van de land- en tuinbouwsector. Om een goede inschatting te maken van het economisch belang, moeten we echter ook de sectoren beschouwen die direct of indirect gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw.** Vandaag is de landbouwer immers een schakel in een hele productieketen. De volledige voedselproductieketen bestaat zowel uit toeleverende bedrijven, verwerkende bedrijven als uit handel en distributie.

Het geheel van deze met de land- en tuinbouw samenhangende activiteiten kan beschouwd worden als een complex, het **agrocomplex**. Dit agrocomplex omvat een heel divers scala aan bedrijfstakken en activiteiten, die in nauw verband staan met elkaar. Wijzigingen in één schakel kunnen ook wijzigingen in de andere schakels met zich meebrengen.

De toelevering omvat alle goederen en diensten die de landbouwer van buiten zijn bedrijf betreft in het productieproces en kan stroomopwaarts van de primaire productie gesitueerd worden. De verwerkende sector zorgt er dan weer voor dat de landbouwproducten geschikt worden voor consumptie (voeding) of voor ander gebruik (textiel, energieproductie, ...). Ook de handel en distributie van landbouwproducten vormen een onderdeel van de totale agroproductieketen.

De land- en tuinbouw creëert bijgevolg bijkomende economische activiteiten binnen de keten. Het sociaaleconomisch belang van het hele agrocomplex is dan ook veel groter dan dat van de primaire productie alleen. Deze economische rol van de land- en tuinbouw moet opnieuw benadrukt worden. Heel wat West-Vlaamse gezinnen halen immers rechtstreeks of onrechtstreeks hun inkomen uit de West-Vlaamse land- en tuinbouwproductie. Op dit moment zijn er echter geen cijfers beschikbaar die het belang van de hele cluster in termen van tewerkstelling en toegevoegde waarde accuraat kunnen inschatten.

¹ BRON: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, land- en tuinbouw telling 2007.

Om een goed beleid te kunnen voeren, is het belangrijk dat beleidsmakers beschikken over accurate informatie. Door middel van een analyse van het agrocomplex als geheel, kan meer inzicht verkregen worden in de directe en indirecte betekenis van de land- en tuinbouw voor de economie in West-Vlaanderen en het belang voor de werkgelegenheid. Een betere kennis van de structuur en afhankelijkheidsrelaties binnen het complex kan ook nuttig zijn bij het nemen van beleidsbeslissingen (bijvoorbeeld ondersteunen en promoten van samenwerkingsverbanden, toekennen van steun aan voor de land- en tuinbouw belangrijke bedrijfstakken, opmaken van ruimtelijke uitvoeringsplannen voor de agrarische structuur en voor de toeleverende en verwerkende bedrijven, ...).

De analyse van het agrocomplex heeft finaal de volgende doelstellingen:

- volledig overzicht krijgen van de aan de land- en tuinbouw gerelateerde activiteiten op West-Vlaams grondgebied en van het aandeel bedrijven per activiteit/deelsector binnen het West-Vlaamse agrocomplex;
- actuele en accurate informatie verkrijgen over het economisch belang van het agrocomplex voor de regionale economie in West-Vlaanderen, in termen van toegevoegde waarde en werkgelegenheid;
- een beeld vormen van de afhankelijkheid van de andere economische (sub)sectoren binnen het agrocomplex van de West-Vlaamse landbouw en van de structuur en samenstelling van het West-Vlaamse agrocomplex en zijn deelcomplexen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van twee enquêtes, met name:

- een enquête bij de land- en tuinbouwers zelf;
- een enquête bij de bedrijven die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector.

De resultaten van deze twee enquêtes, aangevuld met bestaand cijfermateriaal van diverse andere bronnen, laten toe om het rechtstreekse en onrechtstreekse belang van de land- en tuinbouw voor de West-Vlaamse economie te berekenen.

Voorliggend rapport biedt de uitgebreide rapportering van de enquêtes - bij de land- en tuinbouwers zelf (deel 1) en bij de bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan tot de land- en tuinbouw (deel 2) - en van de conclusies die hieruit kunnen getrokken worden voor het West-Vlaamse agrocomplex (deel 3).

Dit onderzoek werd opgevolgd en begeleid door een stuurgroep. De samenstelling ervan is terug te vinden in bijlage 1.

DEEL 1: ENQUETE BIJ DE LAND- EN TUIN-BOUWBEDRIJVEN

HOOFDSTUK 1: METHODOLOGIE

De enquête bij de land- en tuinbouwbedrijven werd afgenomen met als hoofddoel een lijst te genereren van alle leveranciers en van alle afnemers van deze bedrijven. Aan de hand van deze informatie, en met behulp van bijkomende adressen uit andere databanken, kon vervolgens een enquête verstuurd worden naar de bedrijven die op één of andere manier in verband staan met de land- en tuinbouw (zie deel 2).

Daarnaast liet de enquête bij de land- en tuinbouwers ook toe om een duidelijk profiel op te maken van de land- en tuinbouwsector in West-Vlaanderen. Het zijn deze gegevens die in hoofdstuk 2 worden gerapporteerd.

Uit de adresgegevens van de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO) werd eind december 2007 door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen een lijst van 13.127 land- en tuinbouwers geselecteerd¹. Dit gebeurde op basis van de hoofdactiviteit in de land- en tuinbouw en de btw-administratie. Hieruit werd een steekproef van 5.353 adressen (of 40,7%) getrokken door de dienst Economie. We streefden immers naar een respons van minstens 100 bedrijven per arrondissement of dus een totale respons voor de acht West-Vlaamse arrondissementen van 800 enquêtes. Rekening houdend met een verwachte responsgraad van 15% moesten circa 5.350 enquêtes worden verstuurd.

De enquêtes werden de laatste week van december 2007 verstuurd door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen. De land- en tuinbouwers kregen tijd tot eind januari 2008 om de ingevulde vragenlijsten aan WES terug te bezorgen. Deze werden in februari en maart 2008 verwerkt door WES.

Een exemplaar van de vragenlijst is opgenomen als bijlage 2.

¹ In deze populatie zitten ook de bedrijven die behoren tot de categorie 'diensten verwant aan de land- en tuinbouw'. De meeste van deze bedrijven hebben geen enquête teruggestuurd omdat de enquête niet specifiek betrekking had op hun activiteiten, maar eerder op de 'echte' land- en tuinbouwers. Vandaar dat deze groep nogmaals werd bevraagd in de enquête bij de bedrijven die gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw (zie deel 2).

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten van de enquête bij de land- en tuinbouwers. We bespreken achtereenvolgens:

- de respons op de enquête;
- de activiteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven;
- de tewerkstelling in de land- en tuinbouwbedrijven;
- de bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven;
- de aankopen die gebeuren in West-Vlaanderen;
- de verkopen aan West-Vlaamse bedrijven of personen;
- de problematiek waarmee West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven geconfronteerd worden.

1. Respons op de enquête

De globale respons op de enquête bedraagt 969 ingevulde vragenlijsten, wat een responspercentage van 18,1% betekent. Gezien de omvang van de vragenlijst kunnen we dit responspercentage als aanvaardbaar beschouwen. De respons laat ook toe om relevante uitspraken te doen per arrondissement.

Tabel 1 toont de respons per arrondissement. Met uitzondering van het arrondissement Kortrijk, waar we een responspercentage van 13,2% waarnemen, wordt de verwachte respons van 15% overal gehaald. De grootste responspercentages stellen we vast in de arrondissementen Veurne (29,5%) en Ieper (21%). In absolute aantallen halen we in de arrondissementen Veurne en Oostende niet het streefcijfer van 100 enquêtes. Dit heeft te maken met het beperkte aantal land- en tuinbouwbedrijven in deze arrondissementen en dus het relatief beperkte aantal enquêtes dat kon worden verstuurd.

Tabel 1
Respons, naar arrondissement, WES-enquête 2007

Arrondissement	Aantal enquêtes verstuurd	Respons	Respons- percentage
Brugge	943	161	17,1
Diksmuide	594	100	16,8
Ieper	909	191	21,0
Kortrijk	782	103	13,2
Oostende	360	69	19,2
Roeselare	699	119	17,0
Tielt	873	150	17,2
Veurne	193	57	29,5
Arrondissement onbekend		19	
Totaal	5.353	969	18,1

Kaart 1 visualiseert de respons per gemeente. Drie Westhoekgemeenten, met name Poperinge (48 bedrijven), Ieper (43 bedrijven) en Diksmuide (38 bedrijven), hebben het grootste aantal land- en tuinbouwbedrijven in de totale respons. Daarentegen kwam vanuit De Panne geen enkele enquête terug (van de 18 verstuurde enquêtes). Vanuit Spiere-Helkijn kwam slechts één enquête terug, en vanuit niet-landbouwgemeenten zoals Oostende, Kuurne en Bredene telkens twee.

2. De activiteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven

In deze paragraaf maken we een onderscheid tussen de land- en tuinbouwactiviteiten die voorkomen op de land- en tuinbouwbedrijven en de andere activiteiten die er in het kader van verbreding plaatsvinden.

2.1. Land- en tuinbouwactiviteiten

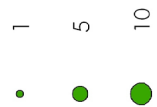
Tabel 2 toont de land- en tuinbouwactiviteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven. De bedrijven konden meerdere antwoorden aankruisen, vandaar dat de totaalpercentages groter zijn dan 100%. Gemiddeld gaven de bedrijven 1,9 hoofdactiviteiten¹ op.

Drie op vier bedrijven (75,4%) doet aan veeteelt. Bijna eenzelfde percentage (73,3%) doet aan akkerbouw. 27,9% van de bedrijven doet aan tuinbouw in openlucht en 11,9% aan tuinbouw in serres. Slechts 0,9% van de bedrijven doet (ook) aan biologische landbouw.

Gezien het relatief beperkte aantal respondenten in sommige arrondissementen, zijn de resultaten op arrondissementeel niveau voorzichtig te interpreteren. Toch zien we enkele opvallende verschillen in activiteiten tussen de West-Vlaamse arrondissementen (zie ook figuur 1). Zo is het percentage bedrijven dat aan veeteelt doet beperkter in de arrondissementen Roeselare en Kortrijk. In het arrondissement Roeselare doet een groot percentage bedrijven aan tuinbouw: 43,6% doet aan tuinbouw in openlucht en 28,2% aan tuinbouw in serres. Ook in de arrondissementen Tielt, Kortrijk en Ieper wordt relatief veel aan tuinbouw gedaan. In het arrondissement Oostende en in de Westhoekarrondissementen wordt relatief veel aan akkerbouw gedaan.

¹ Met hoofdactiviteiten bedoelen we veeteelt, akkerbouw, tuinbouw in openlucht, tuinbouw in serres, biologische landbouw of andere.

Kaart 1:
Gemeente van vestiging van de land- en tuinbouwbedrijven
die aan de enquête hebben deelgenomen, WES-enquête 2007

1

basiskaart:
Administratieve grenzen Teatlas

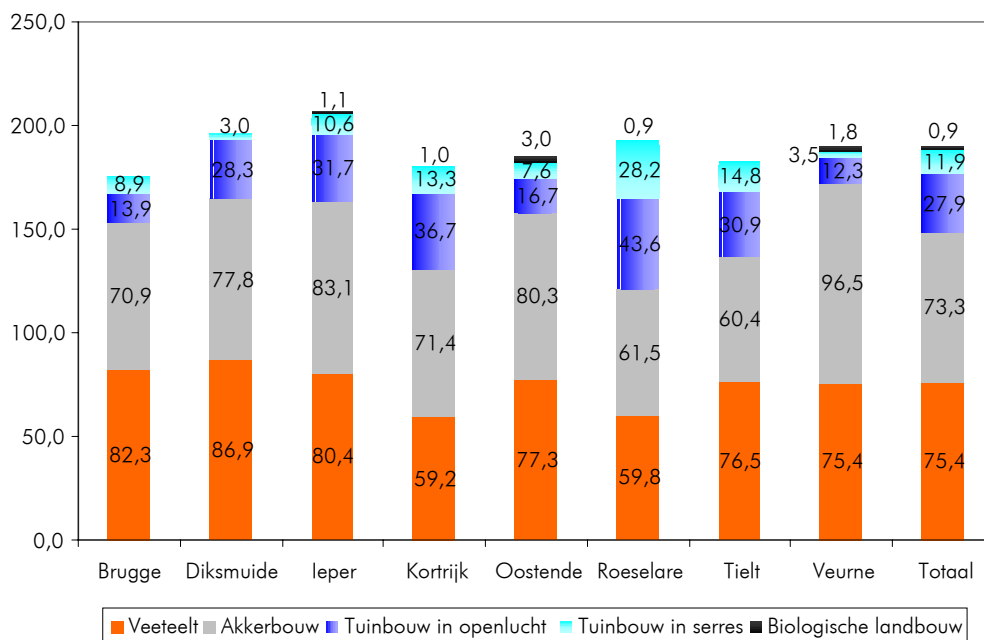
Tabel 2

De activiteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in % van het aantal respondenten)

Activiteit	Brugge	Diksmuide	Ieper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
Veeteelt	82,3	86,9	80,4	59,2	77,3	59,8	76,5	75,4	75,4
Runderen (rondsvlees)	60,8	48,5	42,9	35,7	37,9	25,6	34,9	26,3	41,2
Varkens	33,5	47,5	42,9	15,3	31,8	36,8	47,7	29,8	37,2
Runderen (melk)	36,7	39,4	29,6	20,4	43,9	12,8	24,8	33,3	29,2
Pluimvee (dieren)	1,9	3,0	2,6	3,1	1,5	2,6	1,3	5,3	2,4
Pluimvee (eieren)	1,3	1,0	3,2	1,0	0,0	0,9	2,7	1,8	1,7
Veeteelt, andere (schapen, paarden, konijnen, herten, ...)	5,1	6,1	7,4	6,1	9,1	5,1	3,4	8,8	5,9
Veeteelt, niet-gespecificeerd	0,6	0,0	0,5	0,0	1,5	0,0	0,7	0,0	0,4
Akkerbouw	70,9	77,8	83,1	71,4	80,3	61,5	60,4	96,5	73,3
Tuinbouw in openlucht	13,9	28,3	31,7	36,7	16,7	43,6	30,9	12,3	27,9
Tuinbouw in openlucht - groenten	6,3	24,2	27,5	22,4	9,1	36,8	22,1	8,8	21,0
Tuinbouw in openlucht - niet-eetbare gewassen	6,3	1,0	4,2	12,2	10,6	7,7	3,4	1,8	5,6
Tuinbouw in openlucht - fruit	0,6	4,0	1,6	2,0	0,0	4,3	4,0	0,0	2,2
Tuinbouw in openlucht - niet-gespecificeerd	0,6	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	2,0	1,8	0,7
Tuinbouw in serres	8,9	3,0	10,6	13,3	7,6	28,2	14,8	3,5	11,9
Tuinbouw in serres - groenten	3,8	1,0	5,8	8,2	6,1	22,2	8,7	1,8	7,5
Tuinbouw in serres - niet-eetbare gewassen	4,4	2,0	3,2	6,1	1,5	3,4	3,4	0,0	3,3
Tuinbouw in serres - fruit	0,6	0,0	2,6	1,0	0,0	5,1	2,7	0,0	1,9
Tuinbouw in serres - niet-gespecificeerd	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,9	0,7	1,8	0,5
Biologische landbouw	0,0	0,0	1,1	1,0	3,0	0,9	0,0	1,8	0,9
Andere	0,6	0,0	0,0	2,0	1,5	1,7	0,0	0,0	0,6
Totaal	176,6	196,0	206,9	183,7	186,4	195,7	182,6	189,5	190,1
Aantal respondenten	158	99	189	98	66	117	149	57	952

Figuur 1

De land- en tuinbouwactiviteiten die voorkomen in de land- en tuinbouwbedrijven, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in % van het aantal respondenten)

Interessant is ook om na te gaan welk percentage van de landbouwbedrijven slechts in één hoofdactiviteit actief is. Uit de enquête blijkt dat 70,7% van de bevroegde land- en tuinbouwbedrijven actief is in meerdere hoofdactiviteiten, en dus **circa 30% gespecialiseerd is in één hoofdactiviteit**, met name:

- 14,1% van de land- en tuinbouwbedrijven is gespecialiseerd in veeteelt;
- 8,4% is gespecialiseerd in akkerbouw;
- 3,3% is gespecialiseerd in tuinbouw in openlucht;
- 3,3% is gespecialiseerd in tuinbouw in serres;
- 0,3% is gespecialiseerd in een andere activiteit.

We zijn ook gaan kijken in welke mate de bedrijven meerdere land- en tuinbouwactiviteiten combineren. Zo stellen we volgende **combinaties van activiteiten** vast:

- runderen - akkerbouw 44% van de bevroegde bedrijven
- varkens - akkerbouw 29,6%
- runderen - varkens 20,5%
- akkerbouw - tuinbouw in openlucht 19,3%
- runderen - tuinbouw in openlucht 11,2%
- varkens - tuinbouw in openlucht 9,7%
- tuinbouw in openlucht - tuinbouw in serres 7,8%
- akkerbouw - tuinbouw in serres 4,4%
- pluimvee - akkerbouw 2,7%
- runderen - tuinbouw in serres 1,7%
- runderen - pluimvee 1,5%

▪ pluimvee - varkens	1,4%
▪ varkens - tuinbouw in serres	1,3%
▪ pluimvee - tuinbouw in openlucht	0,9%
▪ pluimvee - tuinbouw in serres	0,1%

2.2. Andere activiteiten

Aan de land- en tuinbouwbedrijven werd gevraagd of er in het kader van verbreding naast land- en tuinbouwactiviteiten ook andere activiteiten plaatsvinden in het bedrijf. Circa 20% van de respondenten antwoordt hier positief op (zie figuur 2).

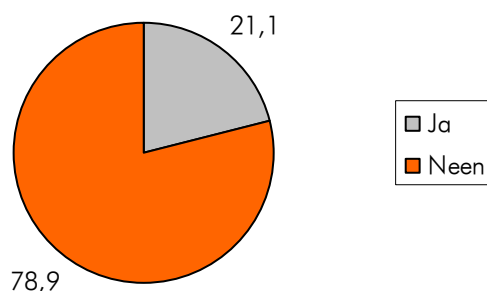
De belangrijkste nevenactiviteiten zijn terug te vinden in tabel 3. Het gaat om:

- thuisverwerking en/of -verkoop van zuivel, groenten, fruit, vlees (38,7% van de respondenten die aan verbreding doet, of 8,2% van het totale aantal respondenten);
- landschaps- en natuurbeheer (24% van de respondenten die aan verbreding doet, of 5,1% van het totale aantal respondenten);
- rechtstreekse verkoop aan winkels of op markten (19,1% van de respondenten die aan verbreding doet, of 4% van het totale aantal respondenten);
- dagrecreatie (rondleiding voor scholen/groepen) (9,8% van de respondenten die aan verbreding doet, of 2,1% van het totale aantal respondenten);
- hoevetoerisme (8,3% van de respondenten die aan verbreding doet, of 1,8% van het totale aantal respondenten).

7,8% van de respondenten die aan verbreding doet (of 1,7% van het totale aantal respondenten) geeft nog een andere activiteit op die moeilijk bij de andere categorieën te catalogeren valt. Het gaat onder meer om mestverwerking, paardenschool, kunstmatige inseminatie van dieren, transport, advies, andere beroepsbezigheden zoals metselen, enz.

Figuur 2

De mate waarin er, in het kader van verbreding, naast land- en tuinbouwactiviteiten andere activiteiten plaatsvinden op de bedrijven, WES-enquête 2007 (in %)

Tabel 3

De andere activiteiten die, naast de land- en tuinbouwactiviteiten, in het kader van verbreding, plaatsvinden op de bedrijven, WES-enquête 2007 (in % van het totale aantal respondenten)

Activiteit	% respondenten
Er vindt geen andere activiteit plaats	78,9
Thuisverwerking en/of -verkoop van zuivel, groenten, fruit, vlees	8,2
Landschaps- en natuurbeheer	5,1
Rechtstreekse verkoop aan winkels of op markten	4,0
Dagrecreatie (rondleiding voor scholen/groepen)	2,1
Hoevetoerisme	1,8
Zorgtaken	1,4
Aanleg en onderhoud van parken en tuinen	1,4
Energieproductie	0,9
Loonwerk	0,6
Horecazaak	0,6
Andere	1,7
Totaal	106,7
Aantal respondenten	969

3. Tewerkstelling in de land- en tuinbouwbedrijven

851 van de 969 bedrijven die aan de enquête hebben deelgenomen, hebben ons hun vaste tewerkstellingscijfers meegedeeld. In totaal hebben deze bedrijven 1.593 vaste arbeidskrachten. Dit betekent dat er per bedrijf gemiddeld 1,87 vaste arbeidskrachten zijn tewerkgesteld, de bedrijfsleider en de meewerkende gezinsleden inbegrepen. Bijna 90% van de bevraagde bedrijven heeft minder dan drie vaste arbeidskrachten (zie ook tabel 4).

Als we het gemiddelde aantal vaste arbeidskrachten uit de enquête (1,87) vergelijken met het officiële aantal van 1,97 uit de land- en tuinbouwtelling van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie (mei 2007), dan kunnen we besluiten dat de steekproef qua tewerkstelling vrij goed overeenkomt met de totale populatie en dus representatief is. Op basis van de enquête en na extrapolatie schatten we het aantal tewerkgestelden in de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen op 19.754. Dit cijfer ligt minder dan 5% verwijderd van het officiële cijfer uit de land- en tuinbouwtelling van 20.745 tewerkgestelden in de land- en tuinbouw.

239 bedrijven of 27,8% van de 861 bedrijven die op deze vraag antwoordden, maken gebruik van **gelegenheidsarbeid** (figuur 3). In totaal werken deze bedrijven gemiddeld met 2,6 gelegenheidsarbeiders (zie tabel 5). Circa 70% van de bedrijven die met gelegenheidsarbeiders werkt, heeft maximum twee gelegenheidsarbeiders. 20 bedrijven deelden ons mee met meer dan vijf gelegenheidsarbeiders te werken.

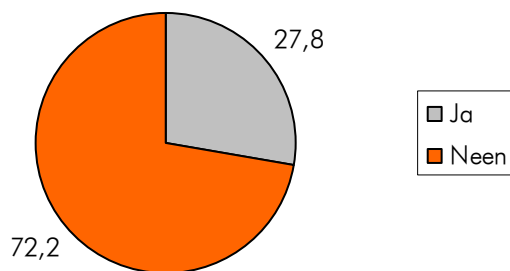
Tabel 4

Het aantal vaste arbeidskrachten tewerkgesteld in de land- en tuinbouwbedrijven (inclusief de land- en tuinbouwer en de meewerkende gezinsleden), WES-enquête 2007

Aantal vaste arbeidskrachten	Aantal bedrijven	In %
Minder dan 1	28	3,3
1 tot 2	308	36,2
2 tot 3	414	48,6
3 tot 4	61	7,2
4	13	1,5
5	6	0,7
Meer dan 5	21	2,5
Totaal	851	100,0
Totaal aantal vaste arbeidskrachten (851 bedrijven)	1.593	
Gemiddeld aantal vaste arbeidskrachten per bedrijf	1,87	
Minimum	0	
Maximum	11	

Figuur 3

De mate waarin er gebruikgemaakt wordt van gelegenheidsarbeid in de bedrijven, WES-enquête 2007 (in %)

Tabel 5

Het aantal gelegenheidsarbeiders (in de land- en tuinbouwbedrijven die gebruikmaken van gelegenheidsarbeid), WES-enquête 2007

Aantal gelegenheidsarbeiders	Aantal bedrijven	In %
0,25	2	1,0
0,5	1	0,5
1	77	37,0
2	67	32,2
3	13	6,3
4	15	7,2
5	13	6,3
Meer dan 5	20	9,6
Totaal (aantal bekend)	208	100
Aantal gelegenheidsarbeiders onbekend	31	
Algemeen totaal	239	
Totaal aantal gelegenheidsarbeiders (208 bedrijven)	752	
Gemiddeld aantal gelegenheidsarbeiders per bedrijf dat met gelegenheidsarbeiders werkt (a)	2,6	
Minimum	0,25	
Maximum	200	

(a) Cijfer exclusief het extreme aantal van 200 gelegenheidsarbeiders dat door één bedrijf werd opgegeven.

4. Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven

Tabel 6 en figuur 4 tonen de omzetcijfers (exclusief btw) van de bevroegde land- en tuinbouwbedrijven. Het betreft omzetcijfers exclusief de premies die de bedrijven mogelijk ontvangen.

28% van de bedrijven heeft minder dan 50.000 EUR omzet, terwijl 12,6% meer dan 400.000 EUR omzet heeft.

Een voorzichtige extrapolatie van de gegevens naar de totale populatie van 10.553 land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen (zie ook tabel 6) levert ons een totale geschatte omzet van 1.820 miljoen euro op. Deze schatting ligt amper 2,5% verwijderd van het officiële omzetcijfer in de West-Vlaamse land- en tuinbouw, dat volgens de btw-statistieken van de FOD Economie 1.774 miljoen euro bedraagt (cijfers 2007). Opnieuw is dit een teken dat onze steekproef sterk aansluit bij de kenmerken van de totale populatie.

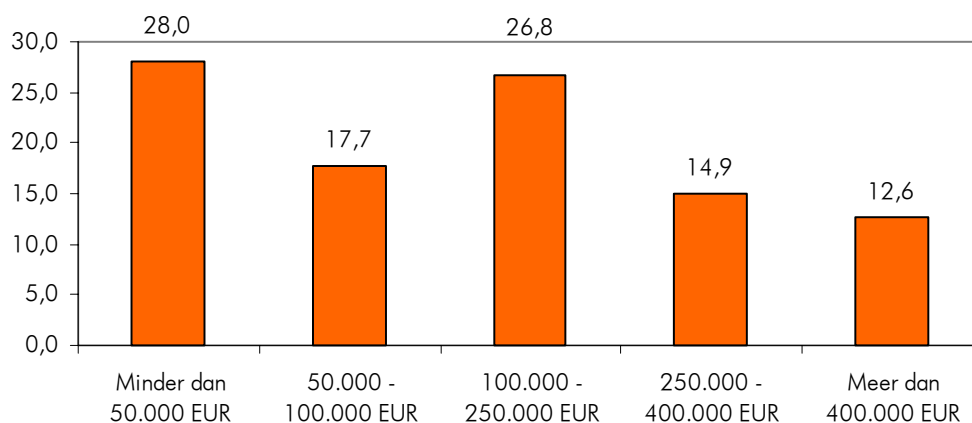
Tabel 6

Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2007

Bedrijfsomzet	Aantal bedrijven	In %	Extrapolatie naar de totale populatie (10.553 bedrijven)		
			Raming gemiddelde omzet	Aantal bedrijven	Raming omzet (in miljoen euro)
Minder dan 50.000 EUR	259	28,0	25.000	2.952	74
50.000-100.000 EUR	164	17,7	75.000	1.869	140
100.000-250.000 EUR	248	26,8	175.000	2.826	495
250.000-400.000 EUR	138	14,9	325.000	1.573	511
Meer dan 400.000 EUR	117	12,6	450.000	1.333	600
Totaal	926	100,0	172.500	10.553	1.820

Figuur 4

Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2007 (in %)

Ter informatie toont tabel 7 de resultaten van de bedrijfsomzet per arrondissement. Vooral in het arrondissement Kortrijk blijken er relatief veel bedrijven te zijn met een kleine omzet. Het arrondissement Tielt telt het grootste percentage bedrijven met meer dan 400.000 EUR omzet. De aanwezigheid van relatief veel varkensbedrijven met een relatief hoge omzet (zie verder tabel 8) kan hiervoor een verklaring bieden.

Tabel 7

Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in %)

Bedrijfsomzet	Brugge	Diksmuide	Ieper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
Minder dan 50.000 EUR	30,1	20,7	25,1	38,2	30,4	30,9	22,1	21,1	28,0
50.000-100.000 EUR	15,4	25,0	15,3	17,6	20,3	21,8	10,7	31,6	17,7
100.000-250.000 EUR	26,9	28,3	31,1	23,5	26,1	20,0	30,7	22,8	26,8
250.000-400.000 EUR	14,7	14,1	18,0	11,8	11,6	13,6	17,9	14,0	14,9
Meer dan 400.000 EUR	12,8	12,0	10,4	8,8	11,6	13,6	18,6	10,5	12,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	156	92	183	102	69	110	140	57	926

Tabel 8 correleert de bedrijfsomzet aan de activiteit die de bedrijven uitoefenen. Aangezien heel wat bedrijven meerdere activiteiten uitoefenen, kan hier geen één-op-éénrelatie worden nagegaan en worden bedrijven die meer dan één activiteit uitoefenen dan ook meermaals, namelijk bij elk van deze activiteiten, opgenomen. De conclusies uit deze tabel moeten dan ook met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden. Zo stellen we bijvoorbeeld vast dat 5,6% van de bedrijven die runderen houdt voor rundsvlees meer dan 400.000 euro omzet haalt. Het betreft hier bedrijven waar deze activiteit tot één van de activiteiten behoort, zonder dat we een zicht hebben op het belang van deze activiteit in het totaal van de activiteiten van deze landbouwers.

De opsplitsing wordt ook slechts voor een aantal belangrijke activiteiten gemaakt. Voor de andere activiteiten is het aantal respondenten te klein om betrouwbare resultaten te genereren.

Uit tabel 8 stellen we bijvoorbeeld vast dat relatief veel bedrijven die actief zijn in akkerbouw en relatief veel bedrijven met runderen voor rundsvlees behoren tot de lagere omzetklassen. Daarentegen behoren relatief veel varkensbedrijven en bedrijven actief in tuinbouw in serres tot de hogere omzetklassen.

Tabel 8
Bedrijfsomzet in de land- en tuinbouwbedrijven, naar activiteit, WES-enquête 2007 (in %)

Bedrijfsomzet	Veeteelt	Akkerbouw	Tuinbouw in openlucht	Tuinbouw in serres	Totaal
Minder dan 50.000 EUR	22,3	27,3	16,7	13,5	28,0
50.000-100.000 EUR	16,7	18,4	23,0	18,9	17,7
100.000-250.000 EUR	28,4	26,7	31,5	38,7	26,8
250.000-400.000 EUR	17,9	16,2	19,8	10,8	14,9
Meer dan 400.000 EUR	14,6	11,4	8,9	18,0	12,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	676	667	257	111	926

Bedrijfsomzet	Veeteelt - runderen (rundsvlees)	Veeteelt - runderen (melk)	Veeteelt - varkens
Minder dan 50.000 EUR	31,7	8,6	7,2
50.000-100.000 EUR	19,9	20,7	12,9
100.000-250.000 EUR	29,6	39,8	28,1
250.000-400.000 EUR	13,2	22,9	29,3
Meer dan 400.000 EUR	5,6	7,9	22,5
Totaal	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	372	266	334

Bedrijfsomzet	Tuinbouw in openlucht - groenten	Tuinbouw in serres - groenten
Minder dan 50.000 EUR	13,0	5,7
50.000-100.000 EUR	23,3	21,4
100.000-250.000 EUR	34,2	44,3
250.000-400.000 EUR	21,8	11,4
Meer dan 400.000 EUR	7,8	17,1
Totaal	100,0	100,0
Aantal respondenten	193	70

5. Aankopen in West-Vlaanderen

Tabel 9 en figuur 5 tonen het percentage van de aankopen van land- en tuinbouwbedrijven dat gebeurt bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn.

Meer dan 60% van de bedrijven doet minstens 80% van zijn aankopen bij bedrijven of personen in West-Vlaanderen. Circa 20% doet 60% à 80% van zijn aankopen in West-Vlaanderen en 7% tussen 40% en 60%.

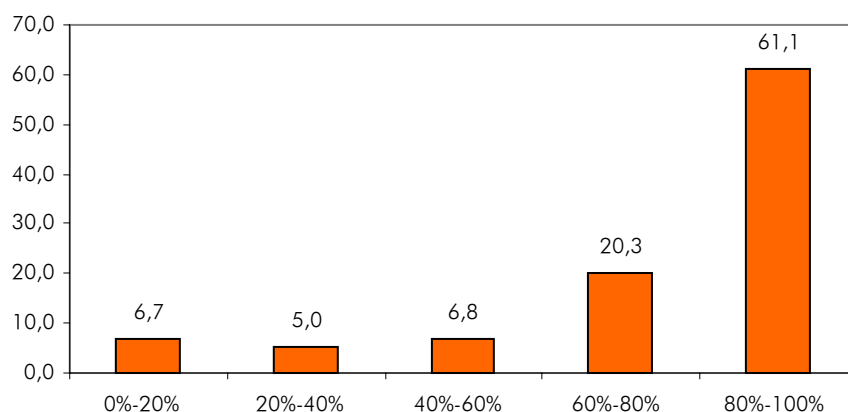
Tabel 9

Het percentage van de aankopen die gebeuren bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn, WES-enquête 2007

Percentage aankopen	Aantal bedrijven	In %
0-20	64	6,7
20-40	48	5,0
40-60	65	6,8
60-80	193	20,3
80-100	581	61,1
Totaal	951	100,0

Figuur 5

Percentage aankopen in West-Vlaanderen, WES-enquête 2007 (in %)

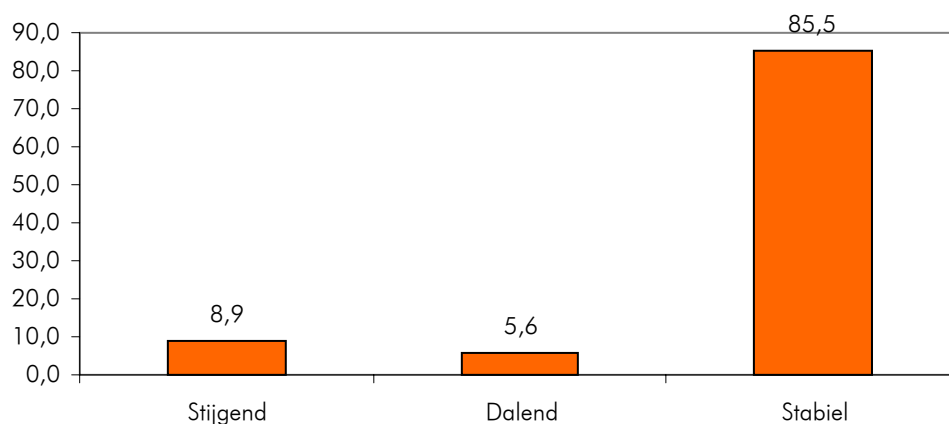
Tabel 10 maakt de opsplitsing van de resultaten per arrondissement. We stellen vast dat bedrijven uit de grensarrondissementen met Oost-Vlaanderen, met name Brugge, Kortrijk en Tielt, een enigszins ander aankoopgedrag hebben. Waar in totaal 61,1% van de bedrijven minstens 80% van de aankopen doet in West-Vlaanderen, ligt dit percentage op 47,8% voor de bedrijven in het arrondissement Brugge en op respectievelijk 49,7% en 52% voor de arrondissementen Tielt en Kortrijk.

Daarnaast werd ook gevraagd of dit percentage van de aankopen dat gebeurt in West-Vlaanderen over de laatste vijf jaar stijgend, dalend of stabiel is. Voor 85,5% van de bedrijven blijft het percentage van de aankopen in West-Vlaanderen stabiel. 8,9% van de bedrijven ziet een stijgende trend en 5,6% een dalende trend (zie figuur 6).

Tabel 11 toont de opsplitsing van de resultaten per arrondissement.

Figuur 6

De trend in de aankopen bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd (in %)

6. Verkopen aan West-Vlaamse bedrijven of personen

We vroegen ook welk percentage van de verkopen van de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven gebeurt aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd. Tabel 12 en figuur 7 tonen de resultaten.

63,5% van de bedrijven haalt minstens 80% van zijn omzet bij bedrijven of personen in West-Vlaanderen. 16,9% realiseert 60% à 80% van zijn omzet in West-Vlaanderen. Bij 12,5% van de bedrijven wordt minder dan 40% van de omzet gehaald bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd.

Tabel 10

Het percentage van de **aankopen** die gebeuren bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in %)

Percentage aankopen	Brugge	Diksmuide	leper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
0-20	6,4	1,0	7,5	7,8	7,2	8,5	8,8	1,8	6,7
20-40	6,4	4,1	4,3	3,9	4,3	5,9	6,8	3,5	5,0
40-60	12,7	9,3	3,8	6,9	0,0	3,4	9,5	5,3	6,8
60-80	26,8	11,3	14,5	29,4	15,9	16,9	25,2	19,3	20,3
80-100	47,8	74,2	69,9	52,0	72,5	65,3	49,7	70,2	61,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	157	97	186	102	69	118	147	57	951

Tabel 11

De trend in de **aankopen** bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in %)

Trend	Brugge	Diksmuide	leper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
Stijgend	7,0	7,2	8,9	7,9	14,5	8,4	11,6	7,0	8,9
Dalend	3,8	3,1	6,3	7,9	4,3	9,2	4,8	3,5	5,6
Stabiel	89,2	89,7	84,7	84,2	81,2	82,4	83,7	89,5	85,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	158	97	190	101	69	119	147	57	957

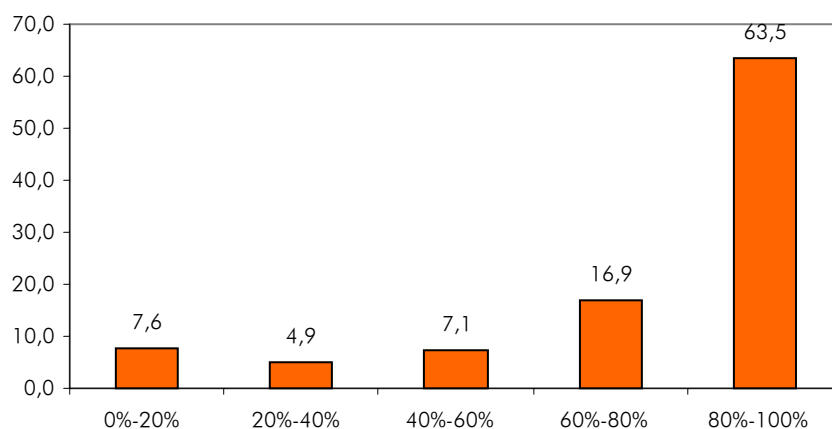
Tabel 12

Het percentage van de verkopen die gebeuren aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn, WES-enquête 2007

Percentage verkopen	Aantal bedrijven	In %
0-20	70	7,6
20-40	45	4,9
40-60	66	7,1
60-80	156	16,9
80-100	587	63,5
Totaal	924	100,0

Figuur 7

Percentage verkopen in West-Vlaanderen, WES-enquête 2007 (in %)

Tabel 13 maakt de opsplitsing van de resultaten per arrondissement. Ook hier zien we dat grensarrondissementen met Oost-Vlaanderen, en dan vooral de arrondissementen Brugge en Kortrijk, gemiddeld een relatief kleiner percentage aan West-Vlaamse bedrijven verkopen. Ook de bedrijven in het arrondissement Veurne halen relatief minder omzet bij bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd.

Er werd ook gevraagd of het percentage van de verkopen dat gebeurt aan bedrijven en personen in West-Vlaanderen over de laatste vijf jaar stijgend, dalend of stabiel is. Voor 85,2% van de bedrijven blijft het percentage van de verkopen in West-Vlaanderen stabiel. 6,3% van de bedrijven ziet een stijgende trend en 8,5% een dalende trend (zie figuur 8).

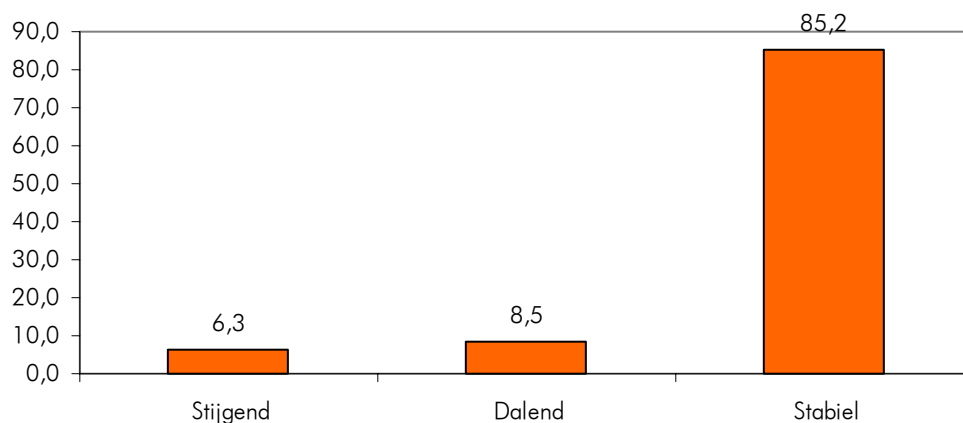
Tabel 13

Het percentage van de **verkopen** die gebeuren aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in %)

Percentage verkopen	Brugge	Diksmuide	Ieper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
0-20	10,4	5,4	5,5	4,0	5,9	7,9	12,8	3,6	7,6
20-40	8,4	4,3	2,7	6,1	4,4	5,3	4,3	1,8	4,9
40-60	5,8	10,8	6,0	9,1	5,9	4,4	7,8	10,7	7,1
60-80	20,8	12,9	18,6	21,2	13,2	12,3	12,1	26,8	16,9
80-100	54,5	66,7	67,2	59,6	70,6	70,2	63,1	57,1	63,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	154	93	183	99	68	114	141	56	924

Figuur 8

De trend in de verkopen aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd (in %)

Tabel 14 toont de opsplitsing van de resultaten per arrondissement.

7. De problemen waarmee West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven geconfronteerd worden

Land- en tuinbouwbedrijven worden met diverse problemen (ruimte, milieu, water, personeel, ...) geconfronteerd. Bijna **60%** van de bevraagde bedrijven meldt **één of ander probleem**. De overige bedrijven hebben geen problemen aangeduid. Toch vermoeden we dat hierbij ook een aantal bedrijven zitten die wel problemen hebben maar die deze vraag (de laatste in de vragenlijst) niet meer hebben ingevuld.

De belangrijkste problemen zijn (zie tabel 15):

- ruimte (vergunningen, uitbreiding, ...): voor circa 23% van de bevraagde bedrijven een probleem;
- milieu: 21,5%;
- water: 20,3%;
- energie: 17,1%.

Personeel lijkt voor relatief weinig bedrijven, namelijk voor 7,7%, een probleem.

Tabel 14

De trend in de **verkopen** aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd, naar arrondissement, WES-enquête 2007 (in %)

Trend	Brugge	Diksmuide	Ieper	Kortrijk	Oostende	Roeselare	Tielt	Veurne	Totaal
Stijgend	4,5	8,5	5,9	10,1	8,8	7,0	4,3	3,6	6,3
Dalend	9,0	5,3	7,0	7,1	7,4	12,2	7,1	16,1	8,5
Stabiel	86,5	86,2	87,0	82,8	83,8	80,9	88,7	80,4	85,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	155	94	185	99	68	115	141	56	930

Tabel 15

De problemen waarmee de bedrijven geconfronteerd worden, WES-enquête 2007
(in % van het aantal respondenten)

Problematiek	% respondenten
Het bedrijf heeft geen enkele problematiek aangeduid	41,1
Ruimte	22,9
Milieu	21,5
Water	20,3
Energie	17,1
Andere	15,2
Personeel	7,7
Totaal	145,8
Aantal respondenten	969

De andere problemen waarmee de land- en tuinbouwers geconfronteerd worden, hebben onder meer te maken met:

- hoge kostprijzen, aankooprijzen van grondstoffen, ...
- lage verkooprijzen;
- hoge leninglast, veel investeringen;
- leefbaarheid, rendabiliteit van een landbouwbedrijf;
- het vele papierwerk, de administratieve verplichtingen;
- de vele en moeilijke controles en regelgevingen;
- de opvolgingsproblematiek;
- de fiscaliteit.

HOOFDSTUK 3: SAMENVATTING EN BESLUITEN

De enquête bij de land- en tuinbouwbedrijven was in eerste instantie bedoeld om een lijst te genereren van alle afnemers en leveranciers van deze bedrijven. Deze leveranciers en afnemers werden dan in een volgende fase van het onderzoek bevestigd (zie deel 2).

De enquêteresultaten bieden echter ook een zicht op het profiel van de land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen en op een aantal trends in de sector, zodat een aantal belangrijke conclusies gemaakt kunnen worden.

In totaal werd een willekeurige steekproef van 5.353 adressen van land- en tuinbouwers geselecteerd. Deze land- en tuinbouwers kregen in de loop van december 2007 een enquête toegestuurd. In totaal kregen we tegen eind januari 2008 **969 ingevulde enquêtes** terug.

Hieronder vatten we de belangrijkste conclusies van deze enquête samen.

1. Representativiteit van de steekproef

De land- en tuinbouw telling van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie telde in mei 2007 officieel 10.553 land- en tuinbouwbedrijven in de provincie West-Vlaanderen. Onze enquête heeft 969 bedrijven of **circa 10% van alle land- en tuinbouwers** in de provincie West-Vlaanderen bereikt.

Om de representativiteit van onze steekproef na te gaan, is het niet alleen belangrijk een voldoende grote steekproef te hebben, maar dienen de kenmerken van de steekproef ook overeen te komen met de kenmerken van de totale populatie. Het trekken van een willekeurige steekproef doet vermoeden dat de steekproef dezelfde kenmerken vertoont als deze van de totale populatie. Daarnaast hebben we vastgesteld dat de geëxtrapoleerde tewerkstellingsgegevens op basis van de teruggekeerde enquêtes minder dan 5% afwijken van de werkelijke cijfers van het aantal tewerkgestelden in de land- en tuinbouw (zie land- en tuinbouw telling FOD Economie, mei 2007). Ook wat de omzetcijfers betreft, wijken de geëxtrapoleerde cijfers op basis van de enquêteresultaten slechts 2,5% af van de officiële cijfers uit de btw-statistieken. Hieruit kunnen we besluiten dat onze steekproef wel degelijk relevant is en betrouwbare uitspraken voor de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen mogelijk maakt¹.

¹ Andere kenmerken waarmee we de enquêteresultaten zouden kunnen vergelijken (bijvoorbeeld activiteiten), zijn momenteel niet voorhanden.

2. Belangrijkste resultaten

De enquête naar land- en tuinbouwers laat ons toe een aantal uitspraken te doen over de activiteiten, de tewerkstelling, de omzet, de aankopen en verkopen van de land- en tuinbouwers in West-Vlaanderen en van de problematiek waarmee ze worden geconfronteerd. Aangezien onze steekproef voldoende ruim en representatief is, kunnen de conclusies uit deze enquête veralgemeend worden naar de totale populatie van land- en tuinbouwers in West-Vlaanderen.

2.1. Welke activiteiten voeren de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven uit?

De activiteiten die veruit het meest voorkomen op land- en tuinbouwbedrijven zijn:

- veeteelt (75% van de bedrijven);
- akkerbouw (73%).

28% van de bedrijven doet aan tuinbouw in openlucht en 12% aan tuinbouw in serres. Slechts 1% van de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven doet aan biologische landbouw.

Slechts 30% van de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven is actief in slechts één hoofdactiviteit.

Bij de meeste bedrijven stellen we dus een combinatie van activiteiten vast. De meest voorkomende combinaties zijn:

▪ runderen - akkerbouw:	44% van de bevroegde bedrijven;
▪ varkens - akkerbouw:	30%;
▪ runderen - varkens:	21%;
▪ akkerbouw - tuinbouw in openlucht:	19%.

2.2. Hebben deze land- en tuinbouwers ook nevenactiviteiten?

20% van de land- en tuinbouwbedrijven voert, in het kader van verbreding, **ook nevenactiviteiten** uit, met name:

- circa 8% van alle land- en tuinbouwbedrijven verwerkt en/of verkoopt thuis zuivel groenten, fruit of vlees;
- 5% doet aan landschaps- en natuurbeheer;
- 4% verkoopt rechtstreeks aan winkels of op markten;
- 2% doet aan dagrecreatie (rondleiding voor scholen, groepen);
- 2% doet aan hoevetoerisme.

2.3. Hoeveel mensen werken op een West-Vlaams land- en tuinbouwbedrijf?

Gemiddeld werken er op de land- en tuinbouwbedrijven ongeveer twee vaste arbeidskrachten.

Daarnaast maakt iets meer dan een kwart van de bedrijven (circa 28%) gebruik van gelegenheidsarbeid. Deze bedrijven werken gemiddeld met 2,6 gelegenheidsarbeiders.

Door extrapolatie van de enquêtegegevens ramen we de tewerkstelling in de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen op 19.754 personen. Dit cijfer ligt minder dan 5% verwijderd van het officiële cijfer uit de land- en tuinbouw telling (mei 2007) van **20.745 tewerkgestelden** in de land- en tuinbouw.

2.4. Welke omzet realiseren de West-Vlaamse land- en tuinbouwers?

- 28% van de land- en tuinbouwbedrijven heeft minder dan 50.000 EUR omzet;
- 18% heeft tussen 50.000 en 100.000 EUR omzet;
- 27% tussen 100.000 en 250.000 EUR;
- 13% heeft meer dan 400.000 EUR omzet.

Een extrapolatie van de enquêtegegevens naar de totale populatie van 10.553 land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen, levert ons een totale geschatte omzet van 1.820 miljoen euro. Deze schatting ligt amper 2,5% verwijderd van het officiële omzetcijfer in de West-Vlaamse land- en tuinbouw, dat volgens de btw-statistieken van de FOD Economie **1.774 miljoen euro** bedraagt (cijfers 2007).

Een gemiddeld land- en tuinbouwbedrijf in West-Vlaanderen realiseert naar schatting ongeveer 170.000 EUR omzet.

De enquête toont ook aan dat relatief veel bedrijven die actief zijn in akkerbouw en relatief veel bedrijven met runderen voor rundsvlees behoren tot de lagere omzetklassen. Daarentegen behoren relatief veel varkensbedrijven en bedrijven actief in tuinbouw in serres tot de hogere omzetklassen.

2.5. Welk percentage aankopen gebeurt in West-Vlaanderen?

Een belangrijke vaststelling uit de enquête is dat ongeveer 80% van de land- en tuinbouwbedrijven minstens 60% van hun aankopen in West-Vlaanderen doet. 61% van de land- en tuinbouwbedrijven koopt zelfs tussen 80% en 100% aan in West-Vlaanderen. Bedrijven gevestigd in de grensarrondissementen met Oost-Vlaanderen (Brugge, Kortrijk en Tielt) kopen evenwel iets minder aan in de eigen provincie dan de andere bedrijven.

Voor 86% van de bedrijven is de **trend in de aankopen in West-Vlaanderen** stabiel, voor 9% stijgend en voor circa 6% van de bedrijven dalend.

2.6. Welk percentage van de verkopen gebeurt aan West-Vlaamse bedrijven of personen?

De verkopen van de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven zijn sterk gericht op West-Vlaamse bedrijven of personen: 80% van de bedrijven verkoopt minstens 60% aan bedrijven of personen in West-Vlaanderen. 63,5% van alle bedrijven verkoopt zelfs meer dan 80% in West-Vlaanderen.

Ook hier zien we dat grensarrondissementen met Oost-Vlaanderen, en dan vooral de arrondissementen Brugge en Kortrijk, gemiddeld een relatief kleiner percentage aan West-Vlaamse bedrijven verkopen. Ook de bedrijven in het arrondissement Veurne verkopen relatief minder aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen zijn gevestigd.

Voor 85% van de bedrijven blijft de **trend van de verkopen aan West-Vlaamse bedrijven of personen** stabiel over de laatste vijf jaar. 6% van de bedrijven ziet een stijgende trend en 9% een dalende trend.

2.7. Met welke problemen worden de West-Vlaamse land- en tuinbouwers geconfronteerd?

Circa **60%** van de bevroegde land- en tuinbouwbedrijven wordt geconfronteerd met één of meerdere problemen.

De belangrijkste problemen hebben te maken met:

- ruimte (vergunningen, uitbreiding, ...): voor circa 23% van de bedrijven een probleem;
- milieu: 22%;
- water: 20%;
- energie: 17%.
- personeel: 8%.

Andere problemen hebben onder meer te maken met:

- hoge kostprijzen, aankooprijzen van grondstoffen, ...
- lage verkoopprijzen;
- hoge leninglast, veel investeringen;
- leefbaarheid, rendabiliteit van een landbouwbedrijf;
- het vele papierwerk, de administratieve verplichtingen;
- de vele en moeilijke controles en regelgevingen;
- de opvolgingsproblematiek;
- de fiscaliteit.

3. Het *direct* economisch belang van de West-Vlaamse land- en tuinbouw

De land- en tuinbouwsector in West-Vlaanderen telt momenteel **10.553 bedrijven**.

De sector staat in voor¹:

- * een directe tewerkstelling van 20.745 arbeidsplaatsen of 5,3% van het totale aantal arbeidsplaatsen in West-Vlaanderen;**
- * een bedrijfsomzet van 1.774 miljoen EUR of 2,3% van de totale omzet gerealiseerd in West-Vlaanderen;**
- * een toegevoegde waarde van 670,3 miljoen EUR of 2,3% van de totale toegevoegde waarde gecreëerd in de West-Vlaamse economie.**

Onze geëxtrapoleerde enquêteresultaten sluiten heel dicht aan bij deze officiële cijfers.

Het economisch belang van de land- en tuinbouwsector voor de West-Vlaamse economie is evenwel veel groter. De land- en tuinbouwer is immers een schakel in een hele productieketen. Het agrocomplex of het geheel van met de land- en tuinbouw samenhangende activiteiten omvat een heel divers scala aan bedrijfstakken en activiteiten, die in nauw verband staan met elkaar.

In deel 2 wordt het belang van de hele cluster in termen van tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde ingeschat.

¹ Officiële cijfers afkomstig van:

- land- en tuinbouw telling (mei 2007) van de FOD Economie (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie) en verwerkt door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen;
- btw-statistieken van de FOD Economie (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie) en verwerkt door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen;
- regionale rekeningen van de NBB en verwerkt door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen.

DEEL 2: ENQUETE BIJ BEDRIJVEN DIE RECHTSTREEKS OF ONRECHTSTREEKS IN RELATIE STAAN MET DE LAND- EN TUIN- BOUW

Volgend op de enquête bij de land- en tuinbouwbedrijven zelf, werd in een tweede fase een enquête verstuurd naar bedrijven waarvan we een vermoeden hebben dat ze, omwille van de aard van hun activiteiten, of uit de informatie van de land- en tuinbouwers zelf, rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan met de land- en tuinbouw.

Het hoofddoel van de enquête is na te gaan welk aandeel van de tewerkstelling, toegevoegde waarde en omzet van deze bedrijven rechtstreeks of onrechtstreeks gerelateerd is aan de West-Vlaamse land- en tuinbouwsector.

HOOFDSTUK 1: METHODOLOGIE

De land- en tuinbouwsector staat in relatie met heel diverse bedrijfstakken en activiteiten. Er is de toeleveringssector, de verwerkende sector, de handel en distributie, ...

Op basis van literatuuronderzoek en de inzichten van de leden van de stuurgroep werd een lijst met Nace-Bel-codes en activiteiten opgesteld waarvan we vermoeden dat ze op één of andere manier in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector. Het betreft onder meer de diensten in verband met de landbouw, subsectoren uit de voedingsindustrie, de groot- en kleinhandel, enz. In totaal bevatten deze activiteiten volgens het RSZ-bestand 7.005 vestigingen met loontrekkende tewerkstelling in West-Vlaanderen, dit is 21% van het totale aantal niet-landbouwbedrijven in de provincie. Schema 1 toont het belang in de totale sector van de diverse subsectoren die mogelijks in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector en die geselecteerd werden voor de enquêtering. De grootte van de oranje bollen toont het aandeel van de loontrekkende tewerkstelling die mogelijks gerelateerd is met de land- en tuinbouwsector.

Daarnaast werd in de enquête bij de land- en tuinbouwbedrijven gevraagd om een lijst op te geven van alle leveranciers en van alle afnemers van deze bedrijven. Het samenvoegen van al deze adresgegevens afkomstig van de land- en tuinbouwers zelf, leverde ons een lijst op van 2.893 adressen van West-Vlaamse bedrijven.

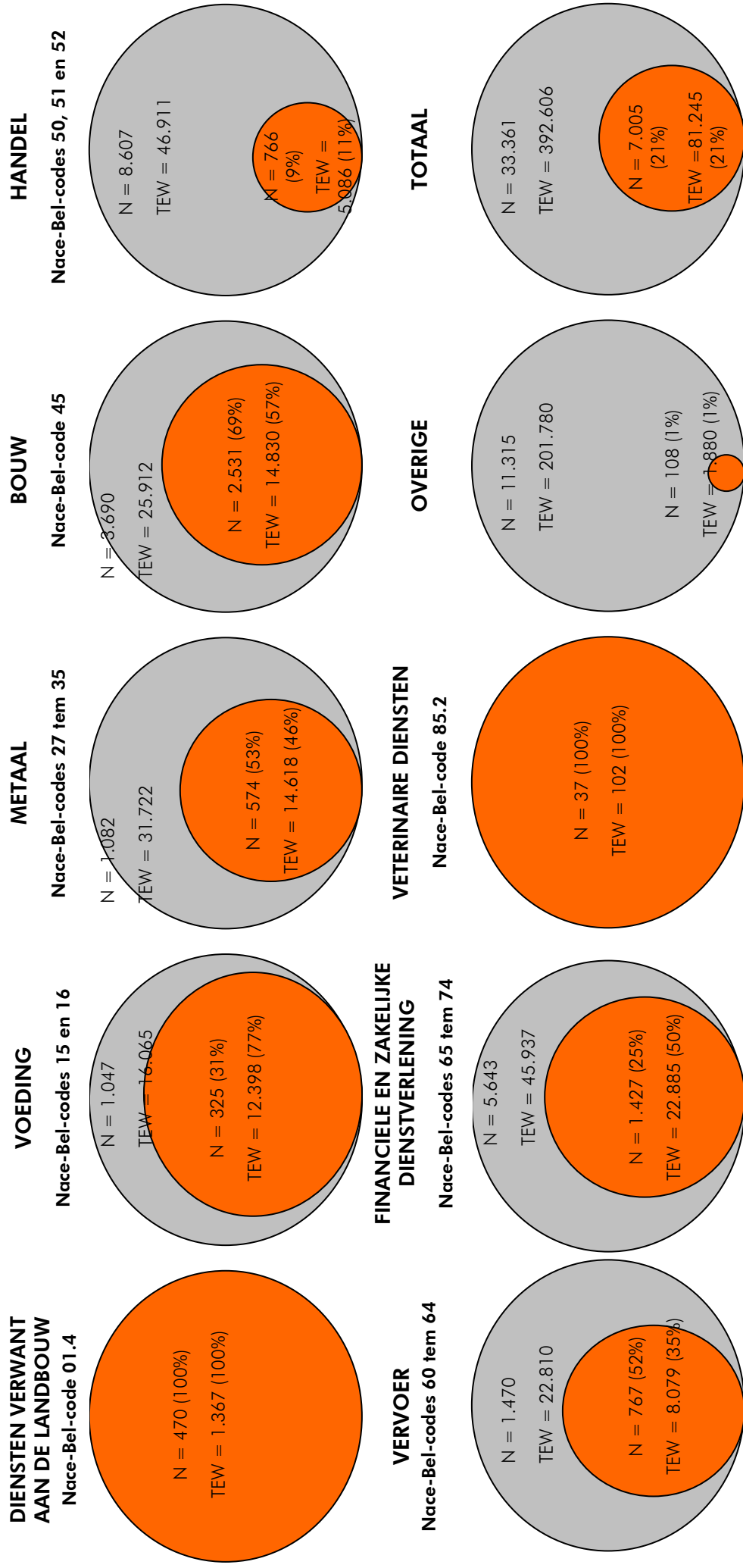
Confrontatie van de lijst op basis van de geselecteerde Nace-Bel-codes uit het RSZ-bestand met de gegevens van de land- en tuinbouwers zelf, leert ons dat er 797 adressen werden opgegeven door de land- en tuinbouwers die ook in de lijst zitten op basis van de RSZ. Deze bedrijven werden integraal in de bevraging opgenomen. Ook de andere 2.096 bedrijven die werden vernoemd door de land- en tuinbouwers als toeleverancier of afnemer, werden integraal bevraged. In eerste instantie veronderstelden we dat deze bedrijven allemaal zelfstandigen waren, aangezien zij niet in de RSZ-bestanden terug te vinden waren. De antwoorden van deze bedrijven toonden evenwel aan dat bijna de helft van deze bedrijven ook loontrekkenden in dienst hadden (zie ook verder, hoofdstuk 2, paragraaf 5.2.1)

Uit de resterende adressen van het RSZ-bestand (7.005 adressen - 797 adressen vernoemd door de land- en tuinbouwers en die integraal werden opgenomen in de steekproef) werd vervolgens nog een selectie gemaakt van bepaalde sectoren die integraal of via een steekproef (20%) werden opgenomen in de bevraging.

In totaliteit levert dit een steekproef van 4.949 bedrijven op, met name 2.853 adressen uit de voorgeselecteerde activiteiten uit het RSZ-bestand en 2.096 adressen van andere bedrijven die werden opgegeven door de land- en tuinbouwers zelf.

Schema 1

Selectie van activiteiten die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector in West-Vlaanderen

N = aantal bedrijven, TEW = totale loontrekkende tewerkstelling

Omvang totale sector

Aandeel loontrekkende tewerkstelling die mogelijk is aan de land- en tuinbouw

Tabel 16 bevat een gedetailleerde tabel met de selectie van de diverse activiteiten en met de steekproefgegevens.

De enquêtes zelf werden eind mei 2008 per post verstuurd. De dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen stond in voor deze verzending.

Een exemplaar van de vragenlijst is opgenomen als bijlage 3.

Tabel 16

Samenstelling van de steekproef voor de enquête bij niet-landbouwbedrijven

Geselecteerde activiteiten	Nace-Bel-code	Aantal te bevragen
Diensten in verband met landbouw, aanleg en onderhoud van tuinen en parken	1410	403
Diensten in verband met veeteelt (exclusief veterinaire dienstverlening)	1420	13
Diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)		416
Productie van vers vlees	15111	41
Productie van diepgevroren vlees	15121	19
Vervaardiging van verse vleeswaren en -conserven	15131	27
Verwerking en conservering van aardappelen	15311	7
Productie van diepgevroren aardappelbereidingen	15312	5
Vervaardiging van groente- en fruitsappen	15320	5
Verwerking en conservering van groenten	15331	2
Productie van diepgevroren groenten	15332	16
Verwerking en conservering van fruit	15333	1
Vervaardiging van ruwe plantaardige oliën	15411	1
Vervaardiging van ruwe dierlijke oliën en vetten	15412	2
Raffinage van plantaardige oliën en vetten	15420	2
Vervaardiging van margarine en andere spijsvetten	15430	2
Zuivelfabrieken en kaasmakerijen	15510	10
Vervaardiging van consumptie-ijs	15520	6
Vervaardiging van maalderijproducten	15610	7
Vervaardiging van zetmeel en zetmeelproducten	15620	2
Vervaardiging van voeders voor hoevedieren	15710	67
Vervaardiging van voeders voor huisdieren	15720	1
Industriële bakkerijen	15811	16
Vervaardiging van beschuit en koekjes, ...	15820	23
Vervaardiging van suiker	15830	3
Vervaardiging van deegwaren	15850	1
Verwerking van koffie en thee	15860	1
Vervaardiging van gehomogeniseerde voedingspreparaten en dieetvoeding	15880	2
Vervaardiging van overige voedingsmiddelen	15890	8
Vervaardiging van gedistilleerde alcoholische dranken	15910	1
Vervaardiging van wijnen	15930	4
Vervaardiging van cider en andere vruchtenwijnen	15940	1
Vervaardiging van niet-gedistilleerde gegiste dranken	15950	1
Vervaardiging van bier	15960	17
Vervaardiging van tabaksproducten	16000	12
Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten		313
Vervaardiging van kunstmeststoffen	24151	5
Vervaardiging van farmaceutische producten	24410	1
Vervaardiging van geneesmiddelen	24421	2
Vervaardiging van lijm en gelatine	24620	2
Chemische nijverheid		10
Vervaardiging van artikelen van beton voor de bouw	26610	39
Vervaardiging van stortklare beton	26630	17
Vervaardiging van artikelen van beton, cement en gips		56

Tabel 16

Samenstelling van de steekproef voor de enquête bij niet-landbouwbedrijven (vervolg 1)

Geselecteerde activiteiten	Nace-Bel-code	Aantal te bevragen
Draadtrekken	27340	6
Vervaardiging van metalen constructiewerken + onderdelen	28110	23
Vervaardiging van metalen ramen, deuren, wanden en dergelijke	28120	23
Vervaardiging van tanks, reservoirs en bergingsmiddelen van metaal	28210	13
Vervaardiging van radiatoren en ketels voor centrale verwarming	28220	7
Vervaardiging van stoomketels	28300	12
Algemene metaalbewerking	28520	53
Vervaardiging van gereedschap	28620	11
Vervaardiging van artikelen van draad	28730	5
Vervaardiging van pompen en compressoren	29120	9
Vervaardiging van mechanische drijfwerkelementen	29142	6
Vervaardiging van hijs-, hef- en transportwerktuigen	29220	30
Vervaardiging van uitrusting voor de koeltechniek en klimaatregeling	29230	26
Vervaardiging van landbouwtractoren	29310	21
Vervaardiging van verpakkingsmachines	29241	5
Vervaardiging van weegtoestellen	29242	4
Vervaardiging van spuittoestellen, inclusief blusapparaten	29243	2
Vervaardiging van hogedrukreinigers	29246	1
Vervaardiging van overige machines voor de landbouw en de bosbouw	29321	38
Herstelling van landbouwmachines	29322	15
Metaal		310
Optrekken van gebouwen voor industrieel of commercieel gebruik, voor landbouwdoeleinden	45213	46
Dakbedekking en bouw van dakconstructies	45220	48
Overige gespecialiseerde werkzaamheden in de bouw	45250	70
Elektrische installatie	45310	97
Isolatiewerkzaamheden	45320	17
Installatie van verwarming, klimaatregeling en ventilatie	45331	71
Overig loodgieterswerk	45332	26
Overige bouwinstallatie	45340	1
Schrijnwerk van hout of van kunststof	45421	132
Metaalschrijnwerk	45422	17
Plaatsen van vloer- en wandtegels	45431	24
Schilderen	45441	2
Bouw		551
Detailhandel in motorbrandstoffen	50500	1
Handelsbemiddeling in landbouwproducten, levende dieren, ...	51110	1
Groothandel in granen, zaden en voeders voor hoevedieren	51210	74
Groothandel in bloemen en planten	51220	26
Groothandel in levende dieren	51230	58
Groothandel in huiden, vellen en leer	51240	3
Groothandel in ruwe tabak	51250	1
Groothandel in groenten en fruit	51310	101
Groothandel in vlees en vleeswaren, exclusief gevogelte en wild	51321	76
Groothandel in vlees van wild en gevogelte	51322	3
Groothandel in zuivelproducten en eieren	51331	30
Groothandel in spijsoliën en -vetten	51332	2
Groothandel in tabaksproducten	51350	8
Groothandel in suiker, chocolade en suikerwerk	51360	11
Groothandel in aardappelproducten	51382	1
Overige gespecialiseerde groothandel in voedingswaren	51384	12
Groothandel in diepvriesproducten	51391	14
Groothandel in farmaceutische producten	51460	11
Groothandel in brandstoffen	51510	10
Groothandel in gereedschapswerktuigen	51810	8
Groothandel in machines, tractoren, werktuigen en toebehoren voor de landbouw	51880	71
Groot- en kleinhandel		522
Goederenvervoer over de weg	60242	220
Opslag in koelpakhuizen	63121	11
Vervoer en vervoerondersteunende activiteiten		231

Tabel 16

Samenstelling van de steekproef voor de enquête bij niet-landbouwbedrijven (vervolg 2)

Geselecteerde activiteiten	Nace-Bel-code	Aantal te bevragen
Verhuur van landbouwmachines en -werktuigen	71310	1
Speur- en ontwikkelingswerk op natuurwetenschappelijk gebied	73100	15
Boekhouders	74121	77
Accountants	74122	41
Bedrijfsrevisoren	74123	4
Belastingconsulenten	74124	11
Overige adviesbureaus op het gebied van bedrijfsvoering en -beheer	74142	42
Architecten	74201	31
Landmeters	74202	6
Technische studiën en ingenieursactiviteiten	74203	33
Technische tests en analyses	74302	9
Interimkantoren en tijdelijke tewerkstelling	74502	37
Industriële reiniging	74700	93
Organisatie van diverse publieke markten	74871	7
Zakelijke dienstverlening		407
Veterinaire diensten	85200	29
Recycling van niet-metaalafval	37200	8
Overige		8
Totale steekproef RSZ		2.853
<i>waarvan reeds vernoemd door de respondenten in de enquête bij land- en tuinbouwers</i>		<i>797</i>
(Uitgezuiverde) adressen uit enquête land- en tuinbouw en niet in RSZ (integraal te bevragen)		2.096
TOTAAL		4.949

HOOFDSTUK 2: RESULTATEN

In dit hoofdstuk bespreken we de belangrijkste resultaten van de enquête gericht aan bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan met de land- en tuinbouw. We bespreken achtereenvolgens:

- de respons op de enquête;
- het profiel van de bedrijven en hun relatie met de land- en tuinbouw;
- het aandeel van de relatie met de land- en tuinbouw in het totaal van de activiteiten.

1. Respons op de enquête

De globale respons op de enquête bedraagt 1.465 ingevulde vragenlijsten, wat een responspercentage van 29,6% betekent (zie tabel 17).

Tabel 17
Respons op de enquête

Omschrijving	Aantal enquêtes verstuurd	Respons	Respons- percentage
Totale steekproef RSZ	2.853	900	31,5
Met name (opsplitsing per sector volgens Nace-Bel-code in RSZ-bestand)			
Diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)	416	91	21,9
Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	313	109	34,8
Chemische nijverheid	10	5	50,0
Vervaardiging van artikelen van beton, cement en gips	56	18	32,1
Metaal	310	93	30,0
Bouw	551	183	33,2
Groot- en kleinhandel	522	191	36,6
Vervoer en vervoerondersteunende activiteiten (opslag, ...)	231	85	36,8
Zakelijke dienstverlening	407	116	28,5
Veterinaire diensten	29	6	20,7
Overige	8	3	37,5
(Uitgezuiverde) adressen uit enquête land- en tuinbouw en niet in RSZ	2.096	565	27,0
Totaal	4.949	1.465	29,6

1.1. Respons naar sector

Bij de bedrijven uit het RSZ-bestand halen we een respons van 31,5%. Opsplitsing per sector toont aanvaardbare responspercentages (tussen 20% en 50%) in alle sectoren. Bij de andere bedrijven, waarvan de adressen werden aangeleverd door de land- en tuinbouwbedrijven zelf, halen we een respons van 27% (zie tabel 17).

Op basis van de gegevens van de (hoofd)activiteit uit de RSZ of uit Bel-First (Bureau van Dijk, Electronic Publishing), en indien deze gegevens niet beschikbaar waren, aangevuld met de enquêtegegevens omtrent de hoofdactiviteit van de bedrijven, konden we een volledig overzicht krijgen van de hoofdactiviteit van bijna alle deelnemende bedrijven. Slechts van 25 bedrijven kon geen sector teruggevonden worden.

Tabel 18 toont een overzicht van de sectoren waartoe alle bevraagde bedrijven behoren.

Tabel 18
De sector waartoe de bedrijven behoren, WES-enquête 2008

Sector	Aantal bedrijven	In %
Groot- en kleinhandel	409	28,4
Bouw	217	15,1
Diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)	200	13,9
Zakelijke dienstverlening	153	10,6
Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	121	8,4
Metaal	107	7,4
Vervoer en vervoerondersteunende activiteiten (opslag, ...)	91	6,3
Veterinaire diensten	47	3,3
Land- en tuinbouw	25	1,7
Vervaardiging van artikelen van beton, cement en gips	20	1,4
Bank en verzekeringen	18	1,3
Houtindustrie en papiernijverheid	9	0,6
Textielnijverheid	7	0,5
Chemische nijverheid	6	0,4
Overige	10	0,7
Totaal	1.440	100,0
Sector onbekend	25	
Algemeen totaal	1.465	

Van de 1.465 bedrijven die een enquête terugstuurden, behoort 28,4% (409 bedrijven) tot de groot- en kleinhandel. 217 bedrijven (15,1%) zijn actief in de bouwsector. 200 bedrijven behoren tot de sector 'diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)'. 121 bedrijven zijn actief in de voedings-, dranken- en tabaksindustrie, 153 in de zakelijke dienstverlening, 107 in de metaalsector, 91 in de sector van het vervoer en vervoerondersteunende activiteiten en 47 in de veterinaire diensten.

Bij deze tabel dienen we op te merken dat er ook een aantal land- en tuinbouwbedrijven aan de enquête hebben deelgenomen. Deze worden in het vervolg van het onderzoek buiten beschouwing gelaten. Hoewel er tussen land- en tuinbouwers onderling belangrijke relaties zijn, vormden zij niet de doelgroep van deze enquête aangezien zij reeds in een vorige fase werden bevraagd. Het aantal bedrijven wordt hiermee gereduceerd tot 1.440.

Omwille van het kleine aantal respondenten in een aantal sectoren, worden de sectoren gehergroepeerd. De opsplitsing van de resultaten per sector zal als volgt gebeuren:

- groot- en kleinhandel;
- bouw;
- diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten);
- vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten;
- zakelijke en financiële dienstverlening (samenvoeging van de zakelijke dienstverlening met de sector 'bank en verzekeringen');
- metaal;
- vervoer en vervoerondersteunende activiteiten (opslag, ...);
- veterinaire diensten;
- overige (samenvoeging van de sectoren houtindustrie en papiernijverheid, vervaardiging van artikelen van beton, cement en gips, textielnijverheid, chemische nijverheid en overige).

Tabel 19 toont de opdeling naar sector waarmee we verder zullen werken. Naast de volledige naam van de sector, wordt in de tabel ook een verkorte en meer leesbare sectornaam weergegeven. Met deze eenvoudigere benaming van de sectoren zullen we in de volgende paragrafen verder werken.

Tabel 19
Samenvoeging van sectoren en nieuwe sectorindeling, WES-enquête 2008

Sector	Verkorte naam sector	Aantal bedrijven
Diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)	Diensten verwant aan de landbouw	200
Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	Voeding	121
Metaal	Metaal	107
Bouw	Bouw	217
Groot- en kleinhandel	Handel	409
Vervoer en vervoerondersteunende activiteiten (opslag, ...)	Vervoer	91
Financiële en zakelijke dienstverlening	Financiële en zakelijke diensten	171
Veterinaire diensten	Veterinaire diensten	47
Overige	Overige	52
Totaal		1.415

1.2. Respons naar arrondissement

Tabel 20 toont de respons per arrondissement. De responspercentages liggen dicht bij elkaar en schommelen tussen 25,2% voor het arrondissement Diksmuide en 31,7% voor het arrondissement Ieper.

Tabel 20
Respons, naar arrondissement, WES-enquête 2008

Arrondissement	Aantal enquêtes verstuurd	Respons	Responspercentage
Brugge	853	244	28,6
Diksmuide	413	104	25,2
Ieper	687	218	31,7
Kortrijk	927	277	29,9
Oostende	337	91	27,0
Roeselare	759	225	29,6
Tielt	736	203	27,6
Veurne	237	61	25,7
Arrondissement onbekend		17	
Totaal	4949	1440	29,1

2. Weging van de resultaten

Teneinde representatieve resultaten te kunnen voorstellen is het noodzakelijk dat het aandeel van de diverse (sub)sectoren in de respons op de enquête een weerspiegeling vormt van het aandeel van deze (sub)sectoren in de totale populatie. Aangezien dit niet het geval is, zijn we genooddacht een weging toe te passen op de resultaten, en dit om een correcte steekproefverhouding te bekomen.

Zowel binnen de bedrijven met loontrekkenden (de RSZ-bedrijven) als binnen de andere bedrijven (de zelfstandigen) werd een weging toegepast teneinde binnen beide populaties de juiste steekproefverhouding te verkrijgen. Voor de RSZ-bedrijven konden we deze weging doorvoeren tot op subsectorniveau (5-digit). Voor de andere bedrijven kon deze weging enkel doorgevoerd worden op hoofdsectorniveau, aangezien we voor de meeste van deze bedrijven enkel de hoofdactiviteit kennen.

We merken hierbij op dat er geen correctie is gebeurd tussen de bedrijven met loontrekkenden (de RSZ-bedrijven) en de andere bedrijven (zonder loontrekkenden) onderling, waardoor er een oververtegenwoordiging blijft van de bedrijven met loontrekkenden in de steekproef. Deze is het gevolg van de gekozen methodologie - enkel zelfstandigen die aangeduid werden door de land- en tuinbouwers werden bevraagd¹ - en de lagere respons bij de aangeschreven zelfstandigen. Toch kunnen we aannemen dat niet zozeer het wel of niet behoren tot de groep van bedrijven met of zonder loontrekkenden, maar eerder het behoren tot een bepaalde subsector, de relatie van een bedrijf met de land- en tuinbouwsector bepaalt. Bovendien zullen we bij het extrapoleren van de resultaten een opsplitsing maken tussen de bedrijven met loontrekkenden en de zelfstandige bedrijven, en voor deze twee groepen afzonderlijk gaan extrapoleren, waardoor dit probleem niet meer speelt. Het is enkel bij de beschrijving van de relatie van de bedrijven met de land- en tuinbouwsector dat we de globale resultaten voor RSZ-bedrijven en zelfstandigen zullen rapporteren.

In hetgeen volgt, zullen we steeds werken met de 'gewogen' resultaten van de enquête. Bij de weergave van het aantal respondenten, geven we evenwel steeds de 'ongewogen' aantallen weer.

3. Profiel van de bedrijven en relatie met de land- en tuinbouw

Opmerking vooraf: de cijfers die we in deze paragraaf weergeven, hebben betrekking op de bevroegde sectoren. Het gaat dus om een **selectie van subsectoren** in verschillende sectoren zoals voeding, metaal, bouw, handel, ... Deze cijfers kunnen dus niet veralgemeend worden voor de totale sector voeding, metaal, bouw, handel, ... en kunnen evenmin doorgetrokken worden voor de totale economie.

¹ Rekening houdend met de inschatting dat slechts 53% van de 2.096 bedrijven die werden opgegeven door de land- en tuinbouwers en die niet terug te vinden waren in het RSZ-bestand, effectief zelfstandigen zijn, werd hierdoor slechts 6% van de totale populatie aan zelfstandigen in de geselecteerde sectoren bevraagd, terwijl dit percentage 55% bedraagt bij de bedrijven met loontrekkenden.

3.1. Tewerkstelling, bedrijfsomzet en toegevoegde waarde

Tabel 21 geeft een overzicht van de gemiddelde tewerkstelling, bedrijfsomzet en toegevoegde waarde per werknemer in de verschillende **bevroegde** sectoren.

Het betreft dus cijfers voor de geselecteerde subsectoren in de voeding, metaal, ..., en niet voor de volledige voedingssector, metaalsector, ...

De gegevens van de gemiddelde tewerkstelling per bedrijf zijn afkomstig uit de RSZ-databank. De gegevens over omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen per werknemer werden berekend aan de hand van de gegevens uit de Bel-First-databank van Bureau van Dijk. De reden waarom we met deze gegevens werken, en niet met deze uit de enquête, is dat de Bel-First-databank een bestand is met alle neergelegde jaarrekeningen van de Belgische bedrijven die verplicht zijn om een jaarrekening neer te leggen (verkort en uitgebreid schema).

Door een selectie van alle West-Vlaamse bedrijven in die subsectoren die werden geselecteerd (zie tabel 16), verkrijgen we vrij betrouwbare cijfers van de gemiddelde bedrijfsomzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen per tewerkgestelde, en dit voor de verschillende subsectoren.

De gegevens rond tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde werden ook bevroegd in de enquête maar een grondige analyse van de antwoorden laat vermoeden dat de bevroegde bedrijven deze gegevens niet steeds met de nodige nauwkeurigheid hebben ingevuld. Vooral gegevens over omzet en toegevoegde waarde werden vaak niet ingevuld en in bepaalde gevallen verkeerd ingevuld. De berekening van de gemiddelde omzet, toegevoegde waarde, ... op basis van de gegevens uit de databank van Bel-First, die ook een groter aantal bedrijven bevat dan onze enquête, levert dan ook meer betrouwbare resultaten op.

Enkel bij de sector van de veterinaire diensten werd met de enquêtegegevens gewerkt. De enquête biedt voor deze sector heel wat meer antwoorden van bedrijven dan er bedrijven uit deze sector in de Bel-First-databank zijn opgenomen¹.

Gemiddeld stellen de West-Vlaamse bedrijven **uit de activiteitensectoren die werden geselecteerd** 11,6 loontrekkenden tewerk.

De voedingssector stelt gemiddeld het meest loontrekkenden tewerk, met name 38,1. In de geselecteerde subsectoren die behoren tot de metaalsector is het gemiddelde aantal loontrekkenden 25,5, in de sector van de financiële en zakelijke diensten 16 en in de sector van het vervoer 10,5. De kleinste bedrijven stellen we vast in de sectoren 'veterinaire diensten' (2,8) en 'diensten verwant aan de landbouw' (2,9).

De gemiddelde omzet per werknemer in de geselecteerde sectoren die mogelijks in relatie staan met de land- en tuinbouw bedraagt circa 400.000 euro en de gemiddelde toegevoegde waarde per werknemer ongeveer 72.000 euro. De gemiddelde waarde van de aankopen per werknemer wordt geschat op ongeveer 320.000 euro.

¹ Voor het jaar 2006 bevat de Bel-First-databank slechts drie bedrijven in de sector veterinaire diensten waarvan de omzetcijfers gekend zijn.

Tabel 21

Tewerkstelling, bedrijfsomzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de sectoren die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouw, naar sector (gemiddelden per werknemer)

Sector	Gemiddeld aantal loontrekkenden	Gemiddelde omzet per werknemer	Gemiddelde toegevoegde waarde per werknemer	Gemiddelde waarde van de aankopen per werknemer
Diensten verwant aan de landbouw	2,9	232.203	64.274	170.622
Voeding	38,1	553.618	80.860	470.072
Metaal	25,5	331.088	84.658	241.092
Bouw	5,9	185.951	53.586	131.479
Handel	6,6	810.563	69.006	740.824
Vervoer	10,5	240.491	68.810	171.309
Financiële en zakelijke diensten	16,0	176.593	76.434	87.064
Veterinaire diensten	2,8	254.749	62.410	192.339
Overige	17,4	224.609	73.303	154.293
Totaal	11,6	399.585	72.134	320.665

BRON: Bel-First, Bureau van Dijk Electronic Publishing, RSZ, verwerking WES.

De grootste omzet per werknemer wordt gerealiseerd in de geselecteerde sectoren van de handel. Het betreft hier voornamelijk groothandelsactiviteiten (zie tabel 16 voor de selectie van sectoren). Ook in de voeding stellen we een relatief hoge omzet per werknemer vast. De grootste toegevoegde waarde per werknemer wordt vastgesteld in de geselecteerde subsectoren van de metaalsector en de voedingssector.

3.2. Relatie met de sector van de land- en tuinbouw

Hieronder maken we een onderscheid tussen een relatie stroomopwaarts en een relatie stroomafwaarts.

Bedrijven die zich in een relatie **stroomopwaarts** bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:

- grondstoffen of andere producten produceren of leveren aan de land- en tuinbouw;
- levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven;
- diensten leveren aan land- en tuinbouwbedrijven;
- installateur, producent of leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw;
- installateur, producent of leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw;
- machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven.

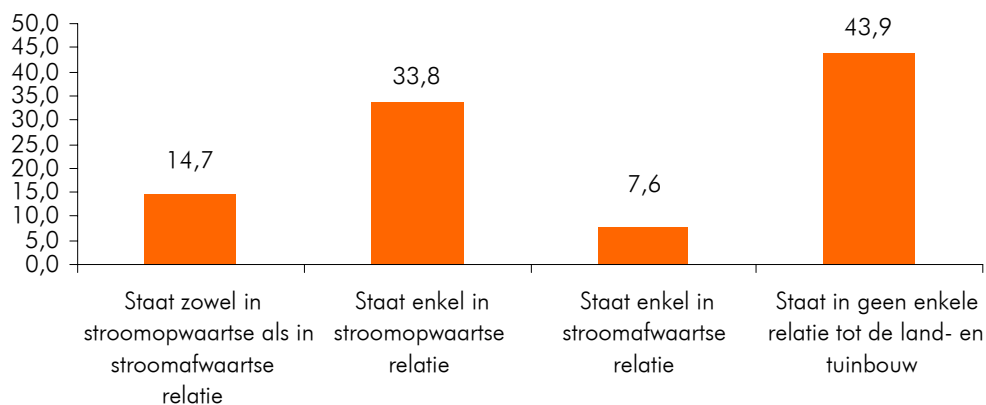
Bedrijven die zich in een relatie **stroomafwaarts** bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:

- producten kopen uit de land- en tuinbouw;
- primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken;
- producten uit de land- en tuinbouw vervoeren en/of opslaan.

Uit de enquête kunnen we van 1.360 van de 1.440 bevroegde bedrijven opmaken in welke relatie ze staan met de land- en tuinbouw. Figuur 9 toont dat **56,1%** van de bevroegde bedrijven **in een rechtstreekse of onrechtstreekse relatie staat met de land- en tuinbouw** en 43,9% in geen enkele relatie staat met de land- en tuinbouw.

Figuur 9

Relatie van de bevroegde bedrijven met de land- en tuinbouw, WES-enquête 2008 (in %)

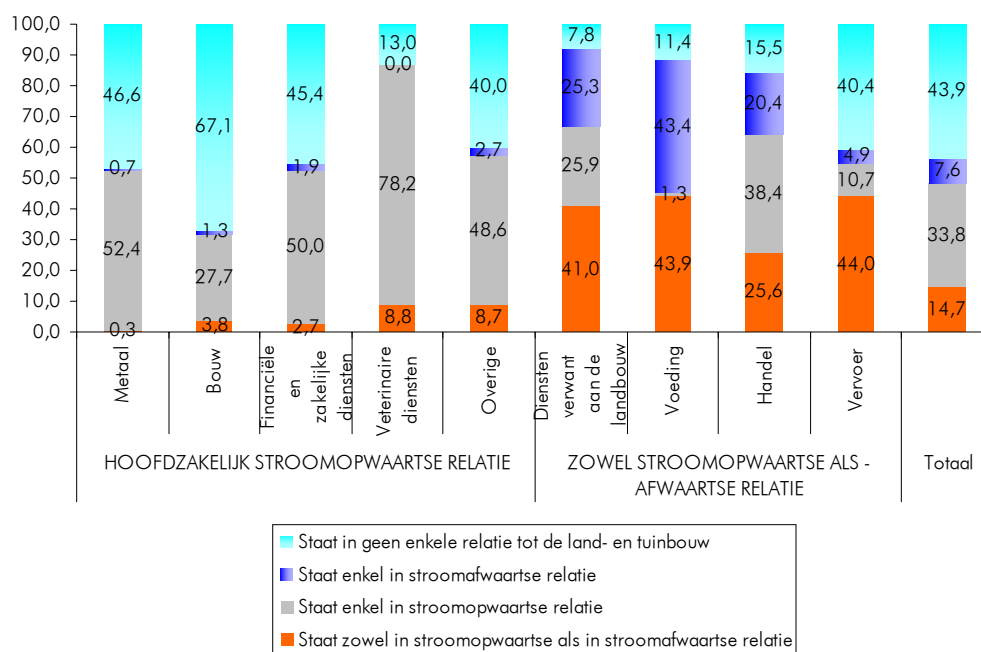

Ongeveer **15%** van de bedrijven staat **zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie** met de land- en tuinbouwsector. **33,8%** van de bedrijven staat **enkel in een stroomopwaartse relatie** en **7,6%** staat **enkel in een stroomafwaartse relatie**.

Figuur 10 en tabel 22 splitsen de resultaten op per sector. Hieruit blijkt dat er grote verschillen tussen sectoren bestaan in de mate waarin men in relatie staat tot de land- en tuinbouw, enerzijds, en in de aard - stroomopwaarts of stroomafwaarts - van de relatie, anderzijds.

Figuur 10

Relatie van de bevroagde bedrijven met de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

De sectoren die **het meest** (rechtstreeks of onrechtstreeks) **in een relatie** staan tot de land- en tuinbouw - zonder hierbij reeds uitspraken te doen over de grootte van deze relatie - zijn:

- diensten verwant aan de landbouw (92,2% van de *bevroagde* bedrijven staat in relatie met de land- en tuinbouw);
- voeding (88,6%);
- veterinaire diensten (87%);
- handel (84,5%).

Tabel 22

De relatie van de bevraagde bedrijven met de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Relatie	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Vetinaire diensten	Overige	Totaal
Staat zowel in stroomopwaartse als in stroomafwaartse										
relatie	41,0	43,9	0,3	3,8	25,6	44,0	2,7	8,8	8,7	14,7
Staat enkel in stroomopwaartse relatie	25,9	1,3	52,4	27,7	38,4	10,7	50,0	78,2	48,6	33,8
Staat enkel in stroomafwaartse relatie	25,3	43,4	0,7	1,3	20,4	4,9	1,9	0,0	2,7	7,6
Staat in geen enkele relatie tot de land- en tuinbouw	7,8	11,4	46,6	67,1	15,5	40,4	45,4	13,0	40,0	43,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	191	116	103	197	395	89	155	47	47	1.340

De bouwsector is de sector waarvan relatief gezien het minste aantal bevraagde bedrijven in relatie staan tot de land- en tuinbouw, met name 32,9% van de bevraagde bedrijven. Van de sector vervoer staat 59,6% in relatie met de land- en tuinbouw, van de financiële en zakelijke dienstverleners 54,6% en van de metaalsector 53,4%.

Nogmaals willen we opmerken dat niet alle sectoren integraal werden bevraagd. Zo hebben we maar een deel van de metaalsector bevraagd. Idem voor andere sectoren zoals de bouw, vervoer, enz. Enkel deze subsectoren waarvan we een relatie met de land- en tuinbouw verwachtten, werden opgenomen in de steekproef (zie schema 1).

Naar aard van de relatie stellen we vast dat de veterinaire diensten, de metaalsector, de financiële en zakelijke dienstverlening en de bouwsector bijna uitsluitend in een **stroomopwaartse relatie** met de land- en tuinbouw gesitueerd zijn. In de andere sectoren (vervoer, voedingsindustrie, diensten verwant aan de landbouw en handel) komen relatief veel (meer dan 25%) bedrijven voor **die zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie** met de land- en tuinbouw gesitueerd zijn. De voedingsindustrie kent daarnaast ook relatief veel bedrijven die enkel in een **stroomafwaartse relatie** staan tot de land- en tuinbouw.

In de volgende paragrafen bekijken we de diverse relaties met de sector van de land- en tuinbouw meer in detail.

3.2.1. Relatie stroomopwaarts

48,4% van alle bevraagde bedrijven staat in een stroomopwaartse relatie met de land- en tuinbouw. Tabel 23 en figuur 11 tonen deze relaties meer in detail:

- 25,4% van alle bevraagde bedrijven is leverancier van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven;
- 21,8% is leverancier/producent van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven;
- 12,3% is installateur/producent/leverancier van vaste constructies voor de land- en tuinbouw;
- 10% is installateur/producent/leverancier van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw;
- 3,8% is verhuurder van machines (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven;
- 2,9% is verkoper van levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven.

3.2.1.1. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier/producent zijn van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven

21,8% van alle bevraagde bedrijven is rechtstreeks (16,9%) en/of onrechtstreeks (7%) producent of leverancier van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven. Vooral in de sectoren veterinaire diensten, handel en voeding is een relatief groot percentage dergelijke producent of leverancier (zie tabel 24 en figuur 12).

Tabel 23

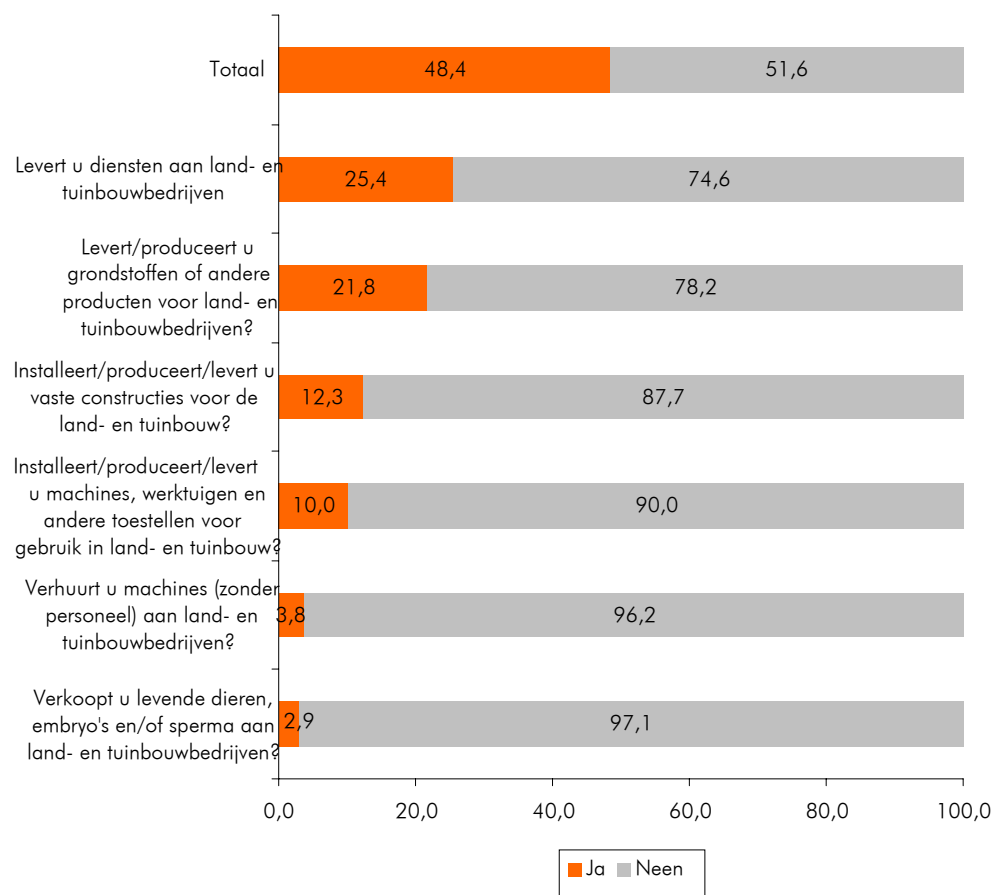
De mate waarin de bevroagde bedrijven in een 'stroomopwaartse' relatie staan met de land- en tuinbouwsector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Omschrijving	IS UW BEDRIJF RECHTSTREEKS OF ONRECHTSTREEKS					
	leverancier/productent van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouw-bedrijven	verkoper van levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven	leverancier van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven	installateur/productent van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw	installateur/productent/leverancier van vaste constructies voor de land- en tuinbouw	verhuurder van machines (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven
Ja	21,8	2,9	25,4	10,0	12,3	3,8
Ja, rechtstreeks (a)	16,9	2,8	20,2	8,6	9,3	3,5
Ja, onrechtstreeks (a)	7,0	0,2	7,0	2,2	3,7	0,3
Nee	78,2	97,1	74,6	90,0	87,7	96,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	1.421	1.410	1.391	1.407	1.413	1.403

(a) Som rechtstreeks en onrechtstreeks verschilt van totaal 'ja' vermits sommige bedrijven zowel 'rechtstreeks' als 'onrechtstreeks' in relatie staan tot de land- en tuinbouw.

Figuur 11

Het percentage bevroegde bedrijven dat stroomopwaartse activiteiten uitoefent in relatie met de land- en tuinbouw, naar soort activiteit, WES-enquête 2008 (in %)

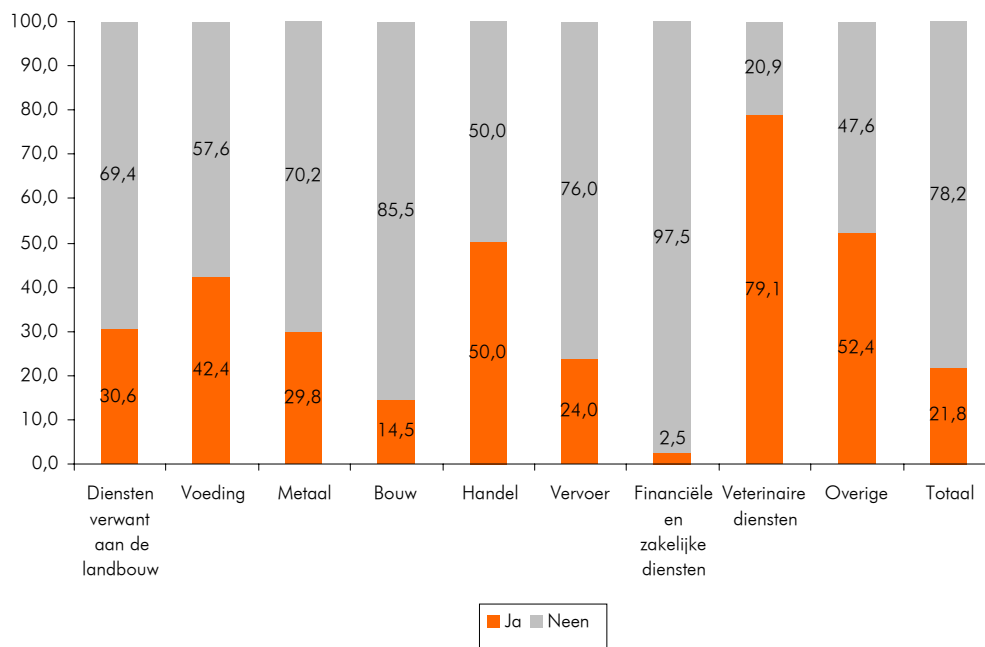
Tabel 24

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier/productent zijn van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Is uw bedrijf leverancier/productent van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	30,6	42,4	29,8	14,5	50,0	24,0	2,5	79,1	52,4	21,8
Ja, rechtstreeks	22,2	31,9	27,4	10,1	43,0	15,6	1,5	75,4	42,8	16,9
Ja, onrechtstreeks	11,1	14,2	8,0	5,2	12,3	11,5	1,0	5,0	24,5	7,0
Nee	69,4	57,6	70,2	85,5	50,0	76,0	97,5	20,9	47,6	78,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	197	121	105	214	403	91	167	47	51	1.421

Figuur 12

De mate waarin de bevroegde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier/producent zijn van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

De grondstoffen of andere producten die rechtstreeks en onrechtstreeks geleverd worden, zijn terug te vinden in tabel 25 en tabel 26.

3,7% van alle bevroegde bedrijven levert rechtstreeks zaai- en plantgoed aan land- en tuinbouwbedrijven, 3,5% levert bouwmaterialen en 3,4% levert voeders.

2,3% van de bevroegde bedrijven levert onrechtstreeks bouwmaterialen en circa 1% zaai- en plantgoed.

3.2.1.2. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven

2,9% van de bevroegde bedrijven verkoopt levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven (zie tabel 27 en figuur 13). Het betreft vooral bedrijven in de sectoren 'veterinaire diensten', 'diensten verwant aan de landbouw' en 'handel'. Het gaat bij de meeste bedrijven om de verkoop van levende dieren, en minder van embryo's en sperma (zie tabellen 28 en 29). Logischerwijze komt deze activiteit niet voor in de metaalsector, de bouw, de sector van de financiële en zakelijke dienstverlening en de sector 'overige'.

Tabel 25

De grondstoffen of andere producten die de bedrijven **rechtstreeks** leveren aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Grondstof/product	% respondenten
Er worden geen grondstoffen of andere producten rechtstreeks geleverd aan land- en tuinbouwbedrijven	83,1
Zaai- en plantgoed	3,7
Bouwmaterialen	3,5
Voeders	3,4
Werktuigen	3,1
(Kunst)meststoffen	2,4
Oliën en brandstoffen	2,2
Klein materiaal (doe-het-zelfartikelen)	1,8
Folies	1,5
Sproeistoffen en verdelgingsmiddelen	1,4
Farmaceutische producten	1,0
Potgrond en substraat	0,8
Andere chemische producten zoals ontsmettingsmiddelen, kuisproducten	0,6
Verpakkingsmateriaal	0,3
Andere	0,3
Product niet gespecificeerd	1,7
Totaal	110,6
Aantal respondenten	1.421

Tabel 26

De grondstoffen of andere producten die de bedrijven **onrechtstreeks** leveren aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Grondstof/product	% respondenten
Er worden geen grondstoffen of andere producten onrechtstreeks geleverd	93,0
Bouwmaterialen	2,3
Zaai- en plantgoed	1,0
Werktuigen	0,9
(Kunst)meststoffen	0,9
Voeders	0,8
Klein materiaal (doe-het-zelfartikelen)	0,6
Sproeistoffen en verdelgingsmiddelen	0,6
Potgrond en substraat	0,4
Folies	0,4
Oliën en brandstoffen	0,3
Verpakkingsmateriaal	0,2
Andere chemische producten zoals ontsmettingsmiddelen, kuisproducten	0,2
Farmaceutische producten	0,0
Andere	0,0
Product niet gespecificeerd	0,9
Totaal	102,5
Aantal respondenten	1.421

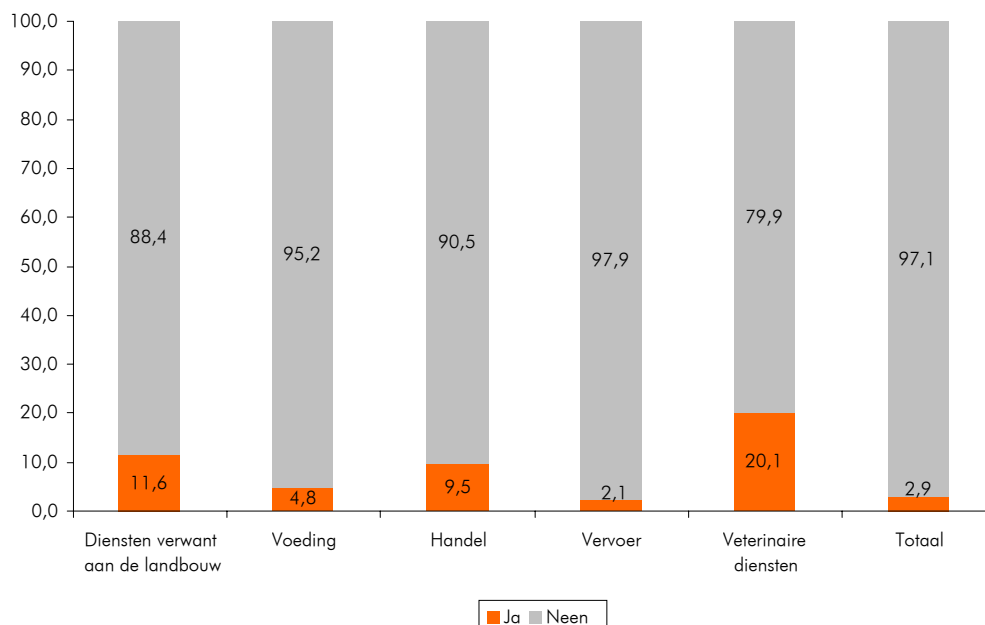
Tabel 27

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Verkoopt uw bedrijf levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Handel	Vervoer	Veterinaire diensten	Totaal
Ja	11,6	4,8	9,5	2,1	20,1	2,9
Ja, rechtstreeks	11,6	4,3	9,0	2,1	18,8	2,8
Ja, onrechtstreeks	0,6	0,5	0,9	0,0	1,3	0,2
Nee	88,4	95,2	90,5	97,9	79,9	97,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	196	118	404	90	47	1.410

Figuur 13

De mate waarin de bevroegde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 28

De levende dieren, embryo's en/of sperma die de bedrijven **rechtstreeks** verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Omschrijving	% respondenten
Er worden geen levende dieren, embryo's of sperma rechtstreeks verkocht	97,2
Levende dieren	2,4
Embryo's en sperma	0,4
Niet gespecificeerd	0,0
Totaal	100,0
Aantal respondenten	1.410

Tabel 29

De levende dieren, embryo's en/of sperma die de bedrijven **onrechtstreeks** verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Omschrijving	% respondenten
Er worden geen levende dieren, embryo's en/of sperma onrechtstreeks verkocht	99,8
Levende dieren	0,1
Embryo's en sperma	0,1
Totaal	100,0
Aantal respondenten	1.410

3.2.1.3. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier zijn van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven

25,4% van de bevroegde bedrijven is rechtstreeks of onrechtstreeks leverancier van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven.

Zo stellen we vast dat 85,8% van de bevroegde bedrijven in de sector van de veterinaire diensten rechtstreeks of onrechtstreeks diensten levert aan de land- en tuinbouwbedrijven. Bij de sector 'diensten verwant aan de landbouw' bedraagt dit percentage 49,5% en bij de financiële en zakelijke dienstverlening 49,1%. Van de bedrijven behorend tot de sector van het vervoer levert 44% rechtstreeks of onrechtstreeks diensten aan land- en tuinbouwbedrijven (zie tabel 30 en figuur 14).

De diensten die rechtstreeks en onrechtstreeks geleverd worden aan de land- en tuinbouw zijn terug te vinden in tabellen 31 en 32. Een opsplitsing naar sector is omwille van het geringe aantal respondenten in sommige sectoren, niet representatief.

3,9% van de bevroegde bedrijven levert rechtstreeks landbouwloonwerk, eenzelfde percentage boekhoudkundige diensten, 3,3% transport en 3,2% advies (bijvoorbeeld in verband met vergunningen, technisch, mestbankaangifte, ...).

Onrechtstreeks gaat het vooral om advies (1,7%), transport (1,4%), boekhoudkundige diensten (1,3%) en landbouwloonwerk (1,1%).

3.2.1.4. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw

Eén op de 10 bevroegde bedrijven is rechtstreeks of onrechtstreeks installateur, producent of leverancier van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw.

Bij de opsplitsing naar sector zien we dat het vooral in de metaalsector is waar een groot aantal bedrijven (42,3%) rechtstreeks of onrechtstreeks installateur, producent of leverancier is van dergelijke machines of toestellen (zie tabel 33 en figuur 15).

Tabellen 34 en 35 tonen welke machines en toestellen de bedrijven rechtstreeks of onrechtstreeks leveren aan of produceren voor de land- en tuinbouwsector. Het gaat vooral om pompen, kleine werktuigen, generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK, landbouwmachines en verwarmingsinstallaties en stoomketels.

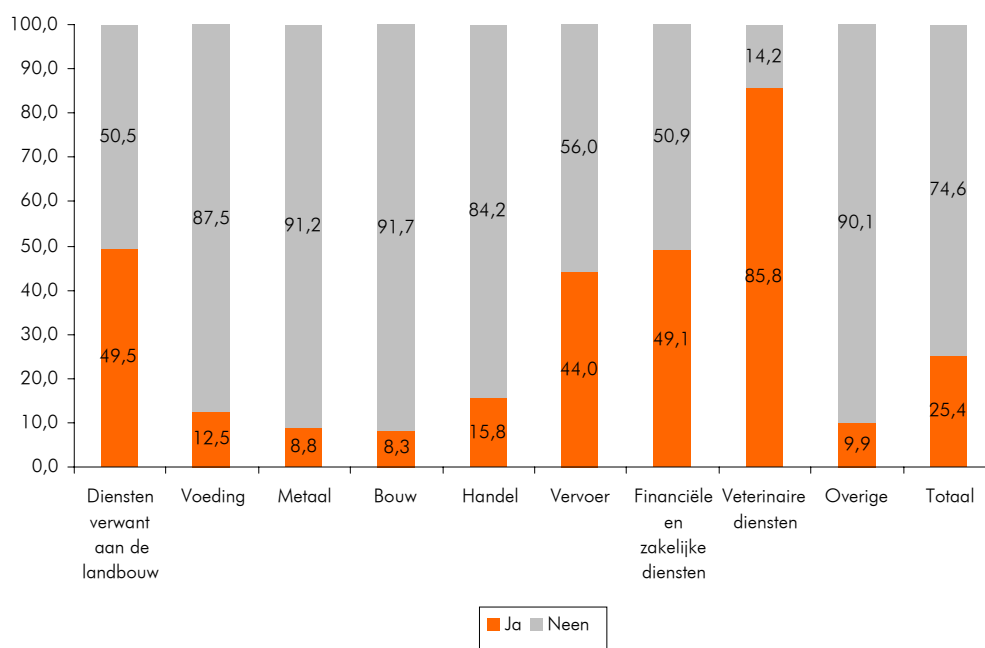
Tabel 30

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier zijn van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Is uw bedrijf leverancier van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	49,5	12,5	8,8	8,3	15,8	44,0	49,1	85,8	9,9	25,4
Ja, rechtstreeks	47,0	10,2	8,8	5,2	12,5	32,3	38,2	82,0	8,3	20,2
Ja, onrechtstreeks	3,8	3,5	0,0	3,1	4,4	13,9	16,7	5,0	2,9	7,0
Nee	50,5	87,5	91,2	91,7	84,2	56,0	50,9	14,2	90,1	74,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	195	117	105	205	400	89	161	47	50	1.391

Figuur 14

De mate waarin de bevroegde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier zijn van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 31

De diensten die de bedrijven **rechtstreeks** leveren aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Dienst	% respondenten
Er worden geen diensten rechtstreeks geleverd	79,8
Landbouwloonwerk	3,9
Boekhoudkundige diensten	3,9
Transport	3,3
Advies (bijvoorbeeld in verband met vergunningen, technisch, mestbankaangifte, ...)	3,2
Financiële diensten	2,2
Overig advies	1,8
Dierengeneeskundige diensten	1,2
Herstellingen machines	0,7
Verwerking van afval	0,5
Labo	0,4
Onderzoek	0,4
Onderhoud (diverse)	0,3
Informaticediensten	0,3
Andere	2,3
Niet gespecificeerd	1,4
Totaal	105,8
Aantal respondenten	1.391

Tabel 32

De diensten die de bedrijven **onrechtstreeks** leveren aan land- en tuinbouwbedrijven, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Dienst	% respondenten
Er worden geen diensten onrechtstreeks geleverd	93,0
Advies (bijvoorbeeld in verband met vergunningen, technisch, mestbankaangifte, ...)	1,7
Transport	1,4
Boekhoudkundige diensten	1,3
Landbouwloonwerk	1,1
Overig advies	0,6
Labo	0,5
Financiële diensten	0,5
Verwerking van afval	0,3
Informaticadiensten	0,2
Onderzoek	0,2
Herstellingen machines	0,1
Onderhoud (diverse)	0,1
Dierengeneeskundige diensten	0,0
Andere	0,5
Niet gespecificeerd	0,5
Totaal	102,1
Aantal respondenten	1.391

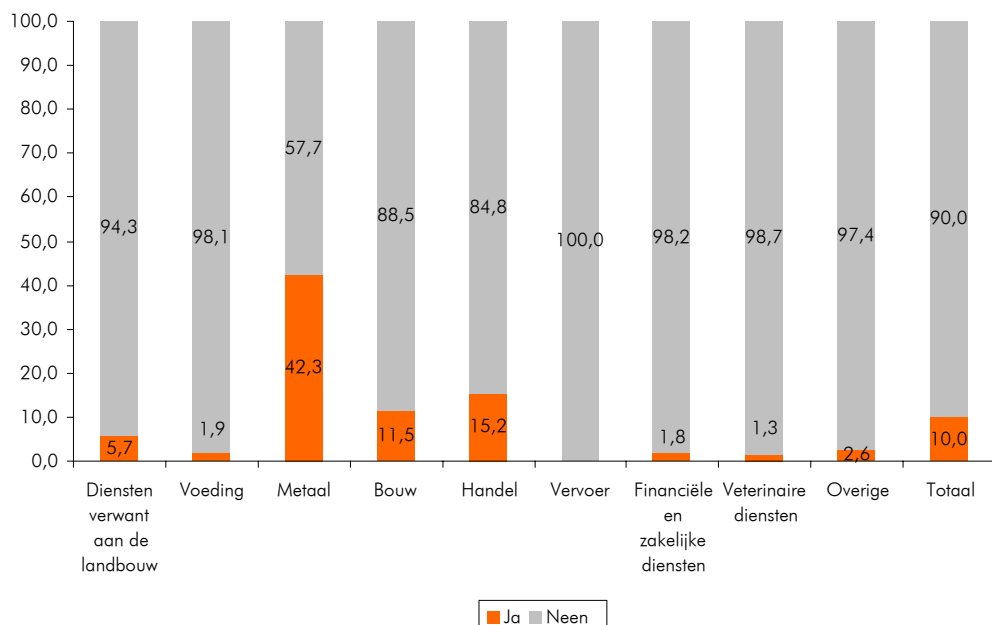
Tabel 33

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Is uw bedrijf installateur/producent/leverancier van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja		5,7	1,9	11,5	15,2	0,0	1,8	1,3	2,6	10,0
<i>Ja, rechtstreeks</i>	3,6	1,9	35,2	10,7	12,8	0,0	1,1	1,3	2,6	8,6
<i>Ja, onrechtstreeks</i>	2,8	0,6	10,4	1,2	4,6	0,0	0,7	0,0	2,6	2,2
Nee	94,3	98,1	57,7	88,5	84,8	100,0	98,2	98,7	97,4	90,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	192	120	106	212	402	90	165	46	50	1.407

Figuur 15

De mate waarin de bevroegde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 34

De machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw waarvan de bedrijven **rechtstreeks** installateur/producent/leverancier zijn, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Machines, werktuigen en andere toestellen	% respondenten
Er worden geen machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw rechtstreeks geïnstalleerd, geproduceerd of geleverd	91,4
Pompen	2,8
Kleine werktuigen	2,4
Generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK	2,3
Landbouwmachines	2,3
Verwarmingsinstallaties en stoomketels	2,2
Tractoren	1,3
Beregeningsinstallaties	1,0
Silo's	0,9
Koelinstallaties	0,9
Melkinstallaties	0,4
Opslagtanks	0,3
Andere	0,6
Niet gespecificeerd	0,8
Totaal	109,6
Aantal respondenten	1.407

Tabel 35

De machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw waarvan de bedrijven **onrechtstreeks** installateur/producent/leverancier zijn, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Machines, werktuigen en andere toestellen	% respondenten
Er worden geen machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw onrechtstreeks geïnstalleerd, geproduceerd of geleverd	97,8
Kleine werktuigen	0,6
Landbouwmachines	0,6
Tractoren	0,5
Generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK	0,4
Pompen	0,4
Beregeningsinstallaties	0,2
Verwarmingsinstallaties en stoomketels	0,2
Opslagtanks	0,2
Koelinstallaties	0,1
Melkinstallaties	0,1
Silo's	0,1
Andere	0,3
Niet gespecificeerd	0,1
Totaal	101,4
Aantal respondenten	1.407

3.2.1.5. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw

12,3% van de ondervraagde bedrijven is rechtstreeks of onrechtstreeks installateur, producent of leverancier van vaste constructies voor de land- en tuinbouw (zie tabel 36 en figuur 16). In de bouwsector is dit voor 26,8% van de bedrijven het geval en in de metaalsector voor 23,7%.

De activiteiten die deze bedrijven uitoefenen, betreffen vooral bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken, loodsen- en stallenbouw, betonconstructies, roosters en stalinrichting, milieutechnische constructies en afsluitingen (zie tabellen 37 en 38).

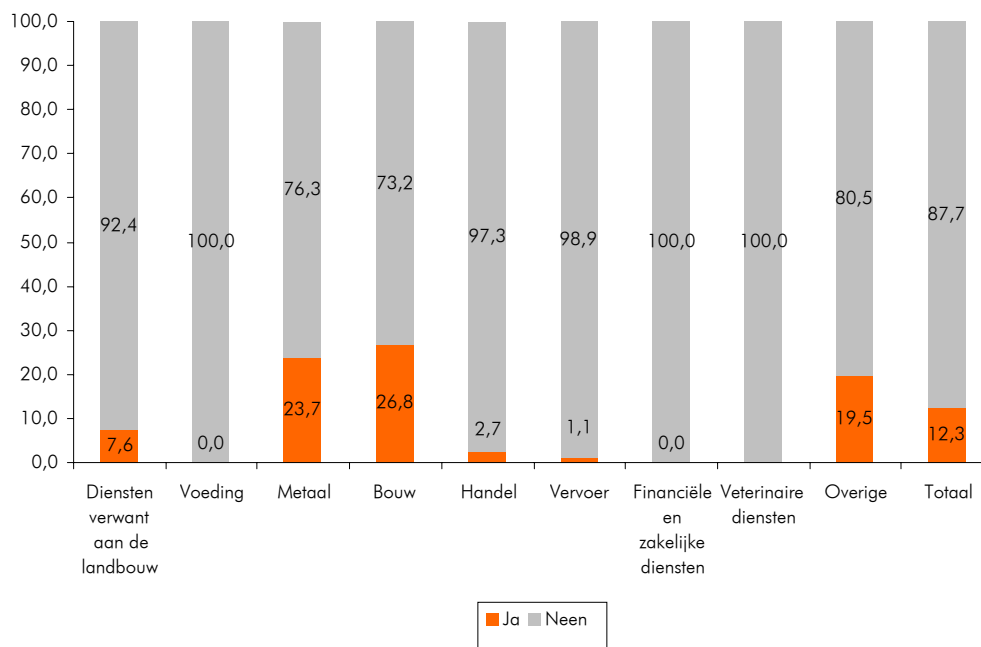
Tabel 36

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Is uw bedrijf installateur/producent/leverancier van vaste constructies voor de land- en tuinbouw	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	7,6	0,0	23,7	26,8	2,7	1,1	0,0	0,0	19,5	12,3
Ja, rechtstreeks	6,2	0,0	21,8	19,6	1,7	1,1	0,0	0,0	15,5	9,3
Ja, onrechtstreeks	2,8	0,0	3,6	8,4	1,4	0,0	0,0	0,0	12,5	3,7
Nee	92,4	100,0	76,3	73,2	97,3	98,9	100,0	100,0	80,5	87,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	193	120	106	212	405	90	167	46	50	1.413

Figuur 16

De mate waarin de bevroegde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 37

De vaste constructies voor gebruik in de land- en tuinbouw waarvan de bedrijven **rechtstreeks** installateur/producent/leverancier zijn, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Vaste constructie	% respondenten
Er worden geen vaste constructies rechtstreeks geïnstalleerd, geproduceerd of geleverd	90,7
Andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken	4,1
Loodsen- en stallenbouw	2,2
Betonconstructies	1,8
Roosters en stalinrichting	1,6
Milieutechnische constructies (bijvoorbeeld luchtwassers, waterzuivering, ...)	1,5
Afsluitingen	1,1
Koelruimten	0,8
Mestbewerking of -verwerking	0,6
Serrebouw	0,4
Andere	0,1
Niet gespecificeerd	0,6
Totaal	105,4
Aantal respondenten	1.413

Tabel 38

De vaste constructies voor gebruik in de land- en tuinbouw waarvan de bedrijven **onrechtstreeks** installateur/producent/leverancier zijn, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Vaste constructie	% respondenten
Er worden geen vaste constructies onrechtstreeks geïnstalleerd, geproduceerd of geleverd	96,3
Andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken	1,2
Loodsen- en stallenbouw	0,7
Betonconstructies	0,5
Afsluitingen	0,3
Mestbewerking of -verwerking	0,2
Serrebouw	0,1
Milieutechnische constructies (bijvoorbeeld luchtwassers, waterzuivering, ...)	0,1
Roosters en stalinrichting	0,0
Koelruimten	0,0
Andere	0,7
Niet gespecificeerd	0,5
Totaal	100,8
Aantal respondenten	1.413

3.2.1.6. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven

3,8% van de bedrijven in onze steekproef is rechtstreeks of onrechtstreeks verhuurder van machines (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven. Het betreft vooral bedrijven uit de sectoren metaal, vervoer, diensten verwant aan de landbouw en handel (zie tabel 39 en figuur 17).

3.2.2. Relatie stroomafwaarts

22,3% van alle bevraagde bedrijven staat in een stroomafwaartse relatie met de land- en tuinbouw (zie ook figuur 9). Tabel 40 en figuur 18 tonen deze relaties meer in detail:

- 16,7% van de bedrijven koopt producten uit de land- en tuinbouw;
- 6,4% van de bedrijven verwerkt primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw;
- 10,3% is actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw.

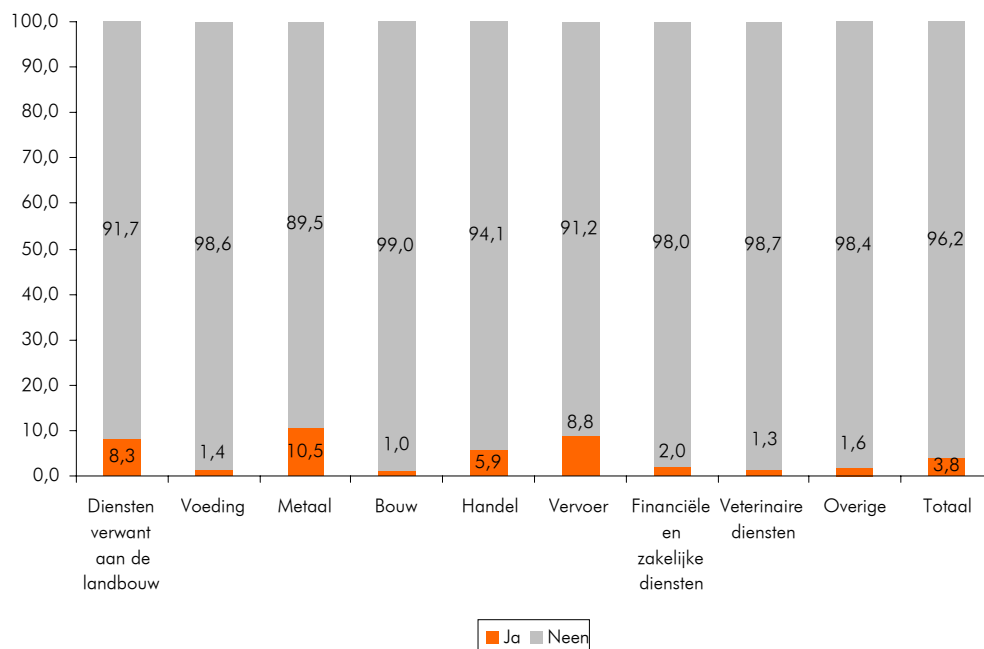
Tabel 39

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Verhuurder van machines (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	8,3	1,4	10,5	1,0	5,9	8,8	2,0	1,3	1,6	3,8
<i>Ja, rechtstreeks</i>	<i>7,6</i>	<i>0,6</i>	<i>9,1</i>	<i>1,0</i>	<i>5,0</i>	<i>8,8</i>	<i>2,0</i>	<i>1,3</i>	<i>0,0</i>	<i>3,5</i>
<i>Ja, onrechtstreeks</i>	<i>1,4</i>	<i>0,7</i>	<i>1,8</i>	<i>0,0</i>	<i>0,9</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>1,6</i>	<i>0,3</i>
Nee	91,7	98,6	89,5	99,0	94,1	91,2	98,0	98,7	98,4	96,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	192	120	104	210	401	90	166	47	50	1.403

Figuur 17

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 40

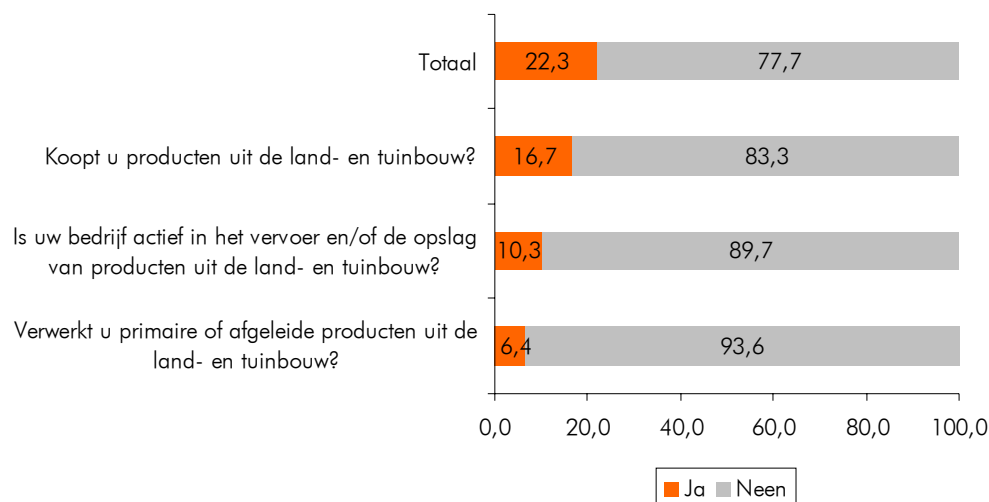
De mate waarin de bevroagde bedrijven in een 'stroomafwaartse' relatie staan met de land- en tuinbouwsector, WES-enquête 2008 (in %)

Omschrijving	Koopt u producten uit de land- en tuinbouw?	Verwerkt u primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw?	Is uw bedrijf actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw?
Ja	16,7	6,4	10,3
Ja, rechtstreeks (a)	13,4		
Ja, onrechtstreeks (a)	5,2		
Neen	83,3	93,6	89,7
Totaal	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	1.401	1.416	1.405

(a) Som rechtstreeks en onrechtstreeks verschilt van totaal 'ja' vermits sommige bedrijven zowel 'rechtstreeks' als 'onrechtstreeks' in relatie staan tot de land- en tuinbouw.

Figuur 18

Het percentage bevroegde bedrijven dat stroomafwaartse activiteiten uitoefent in relatie met de land- en tuinbouw, naar soort activiteit, WES-enquête 2008 (in %)

3.2.2.1. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, producten uit de land- en tuinbouw kopen

16,7% van de bevroegde bedrijven koopt, rechtstreeks of onrechtstreeks, producten uit de land- en tuinbouw. Uit tabel 41 en figuur 19 kunnen we afleiden dat vooral bedrijven in de sectoren 'voeding' (77,7%), 'diensten verwant aan de landbouw' (56,5%) en 'handel' (42,4%) producten uit de land- en tuinbouw kopen.

Tabellen 42 en 43 tonen meer in detail de producten die deze bedrijven rechtstreeks of onrechtstreeks aankopen:

- 5,8% van de bevroegde bedrijven koopt rechtstreeks land- en tuinbouwgewassen. 3,9% koopt levende dieren, 2,6% koopt boomkwekerij- en sierteeltproducten en 2,2% koopt zaai- en plantgoed;
- 2,3% van de bevroegde bedrijven koopt onrechtstreeks land- en tuinbouwgewassen, 1,2% melk, eieren en andere zuivelproducten en eenzelfde percentage boomkwekerij- en sierteeltproducten.

3.2.2.2. De mate waarin de bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken

6,4% van de bevroegde bedrijven verwerkt primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw. In de bevroegde bedrijven in de voedingssector verwerkt maar liefst 80% van de bedrijven dergelijke producten (zie tabel 44 en figuur 20).

Tabel 45 toont de producten uit de land- en tuinbouw die verwerkt worden. Het gaat vooral om granen, melk, vlees, eieren of andere dierlijke producten, andere land- en tuinbouwgewassen en afgeleiden, groenten en aardappelen.

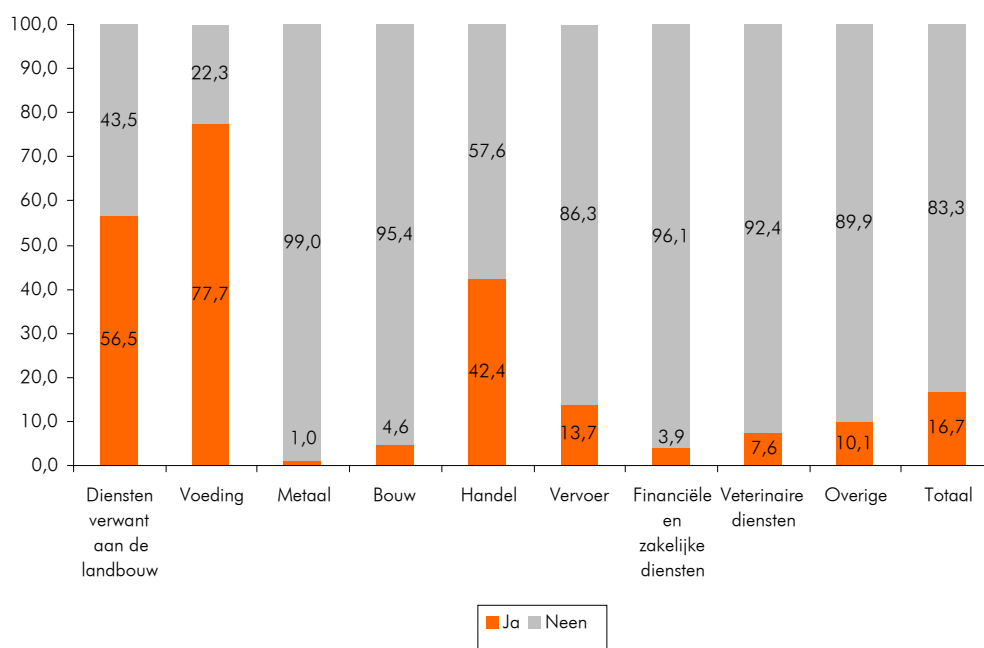
Tabel 41

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, producten uit de land- en tuinbouw kopen, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Koopt u producten uit de land- en tuinbouw?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Vetinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	56,5	77,7	1,0	4,6	42,4	13,7	3,9	7,6	10,1	16,7
<i>Ja, rechtstreeks</i>	<i>49,0</i>	<i>51,6</i>	<i>0,3</i>	<i>2,7</i>	<i>34,8</i>	<i>13,7</i>	<i>3,3</i>	<i>6,3</i>	<i>8,9</i>	<i>13,4</i>
<i>Ja, onrechtstreeks</i>	<i>14,7</i>	<i>42,4</i>	<i>0,7</i>	<i>2,3</i>	<i>10,8</i>	<i>2,1</i>	<i>0,9</i>	<i>1,3</i>	<i>1,2</i>	<i>5,2</i>
Nee	43,5	22,3	99,0	95,4	57,6	86,3	96,1	92,4	89,9	83,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	194	118	107	207	401	90	166	47	49	1.401

Figuur 19

De mate waarin de bevroagde bedrijven, rechtstreeks of onrechtstreeks, producten uit de land- en tuinbouw kopen, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 42

De producten uit de land- en tuinbouw die de bedrijven **rechtstreeks** aankopen, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Product	% respondenten
Er worden geen producten uit de land- en tuinbouw rechtstreeks aangekocht	86,6
Land- en tuinbouwgewassen	5,8
Levende dieren	3,9
Boomkwekerij- en sierteeltproducten	2,6
Zaai- en plantgoed	2,2
Melk, eieren en andere zuivelproducten	1,9
Mest	1,4
Wol, huiden, vellen, haar	0,1
Geslachte dieren	0,1
Embryo's	0,0
Andere	0,1
Niet gespecificeerd	0,1
Totaal	104,8
Aantal respondenten	1.401

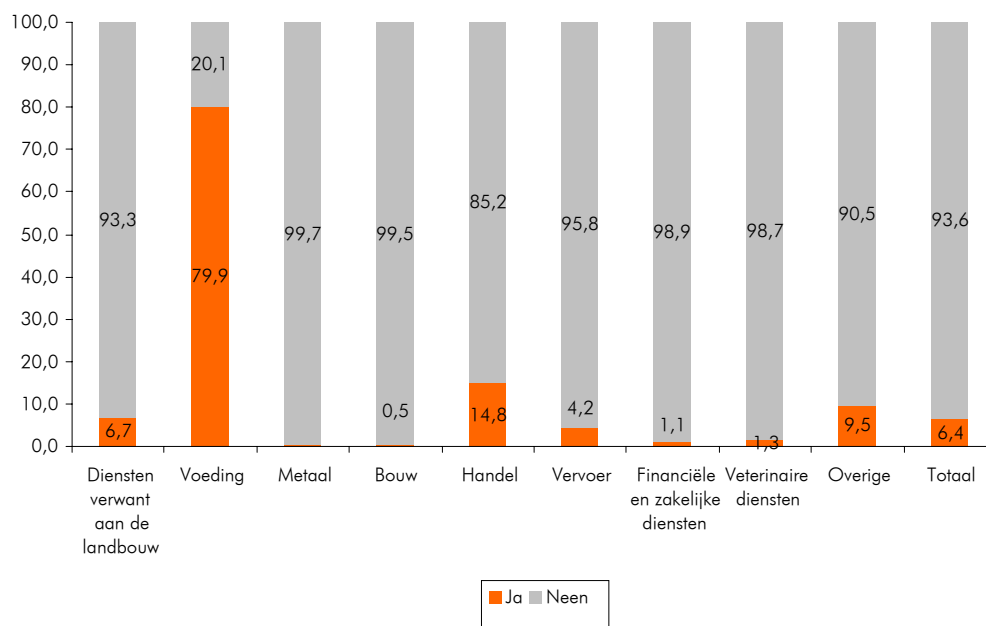
Tabel 43

De producten uit de land- en tuinbouw die de bedrijven **onrechtstreeks** aankopen, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Product	% respondenten
Er worden geen producten onrechtstreeks aangekocht	94,8
Land- en tuinbouwgewassen	2,3
Melk, eieren en andere zuivelproducten	1,2
Boomkwekerij- en sierteeltproducten	1,2
Zaai- en plantgoed	0,7
Levende dieren	0,6
Mest	0,3
Geslachte dieren	0,3
Wol, huiden, vellen, haar	0,2
Embryo's	0,0
Andere	0,2
Niet gespecificeerd	0,1
Totaal	101,9
Aantal respondenten	1.401

Figuur 20

De mate waarin de bevroegde bedrijven primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 44

De mate waarin de bevroagde bedrijven primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken, naar sector, WES-enquête 2008 (in % van het aantal respondenten)

Verwerkt u primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	6,7	79,9	0,3	0,5	14,8	4,2	1,1	1,3	9,5	6,4
Nee	93,3	20,1	99,7	99,5	85,2	95,8	98,9	98,7	90,5	93,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	195	121	107	211	405	90	167	47	49	1.416

Tabel 45

De primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw die de bedrijven verwerken, WES-enquête 2008 (in % van het totale aantal respondenten)

Product	% respondenten
Er worden geen primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerkt	93,6
Granen	2,4
Melk, vlees, eieren en andere dierlijke producten	2,2
Andere land- en tuinbouwgewassen en afgeleiden	1,9
Groenten	0,9
Aardappelen	0,8
Fruit	0,4
Verwerkte en ruwe mest	0,3
Dierlijk en ander afval	0,2
Andere	0,1
Niet gespecificeerd	0,2
Totaal	102,9
Aantal respondenten	1.416

3.2.2.3. De mate waarin de bedrijven actief zijn in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw

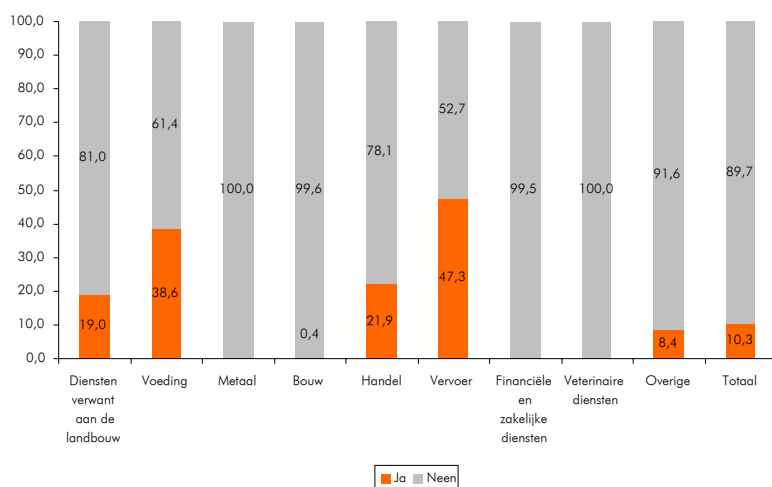
10,3% van de bevroegde bedrijven is actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw. Opsplitsing van de resultaten naar sector toont dat (figuur 21 en tabel 46):

- 47,3% van de bedrijven in de sector vervoer;
- 38,6% van de bedrijven uit de sector voeding;
- 21,9% van de bedrijven uit de handel;
- 19% van de bedrijven uit de sector diensten verwant aan de landbouw;

actief zijn in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw.

Figuur 21

De mate waarin de bevroegde bedrijven actief zijn in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 46

De mate waarin de bevroagde bedrijven actief zijn in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Is uw bedrijf actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw?	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Vetinaire diensten	Overige	Totaal
Ja	19,0	38,6	0,0	0,4	21,9	47,3	0,5	0,0	8,4	10,3
Nee	81,0	61,4	100,0	99,6	78,1	52,7	99,5	100,0	91,6	89,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	193	120	105	211	401	90	166	47	48	1.405

4. Aandeel van de relatie met de land- en tuinbouw in het totaal van de activiteiten

Aangezien veel bedrijven met activiteiten die verband houden met de landbouw ook andere activiteiten hebben, is het belangrijk een beeld te krijgen van het aandeel van de totale activiteiten die - rechtstreeks of onrechtstreeks - landbouwgerelateerd zijn en van het aandeel niet-landbouwgerelateerde activiteiten.

Daarnaast is het ook interessant om een inschatting te maken van de relatie van de bedrijven met de West-Vlaamse land- en tuinbouw enerzijds, en met de land- en tuinbouw in de rest van België en in het buitenland, anderzijds.

Hieronder worden de resultaten voorgesteld. We dienen hierbij op te merken dat heel veel bedrijven moeite hadden met het opsplitsen van hun activiteiten in landbouwgerelateerd en niet-landbouwgerelateerd. Ook de opsplitsing tussen rechtstreekse en onrechtstreekse relatie met de land- en tuinbouw, en de opsplitsing naar relatie met West-Vlaanderen, de rest van België en het buitenland was voor veel bedrijven geen evidentie.

Opnieuw willen we opmerken dat de cijfers die we in deze paragraaf weergeven enkel betrekking hebben op de bevraagde sectoren. Het gaat om een selectie van subsectoren in verschillende ruimere sectoren zoals voeding, metaal, bouw, handel, ... Deze cijfers kunnen dus niet veralgemeend worden voor de totale sector.

4.1. Percentage verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw

In de enquête werd volgende vraag gesteld:

Van alle verkopen die u in 2007 deed of van alle diensten die u in dit jaar leverde, welk percentage leverde u aan (rechtstreeks) of was bestemd voor (onrechtstreeks) land- en tuinbouwbedrijven, en welk percentage werd niet geleverd aan of was niet bestemd voor land- en tuinbouw?

Tabel 47 laat zien dat 1.292 van de 1.440 bevraagde bedrijven hierop een antwoord hebben gegeven. Ongeveer 7% van alle bedrijven levert alle verkopen of diensten aan de land- en tuinbouw. 58% levert niets aan de sector van de land- en tuinbouw.

Gemiddeld is **18,9% van de verkopen of diensten** van de *bevraagde* bedrijven **bestemd voor de land- en tuinbouw**. Deze percentages verschillen sterk naargelang de sector. Bij de veterinaire diensten wordt 74,2% van de verkopen of diensten geleverd aan de land- en tuinbouw. In de sector van de diensten verwant aan de landbouw is dit 47,3%, in de handel 27,2%, in de bevraagde bedrijven in de metaalsector 25,8% en in de voedingssector 24,6%.

We merken op dat de totaalpercentages die we in deze paragraaf weergeven *rekenkundige* gemiddelden betreffen voor de bedrijven die we hebben bevraagd. Een weging aan omzet of toegevoegde waarde was niet mogelijk vanwege het grote aantal bedrijven dat geen cijfers betreffende omzet en toegevoegde waarde meedeelde. Bij de extrapolatie in paragraaf 5 worden deze percentages per sector echter wel gewogen aan de gemiddelde tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde die we hebben geraamd voor de totale subsector.

Tabel 47

Het percentage verkopen of diensten dat rechtstreeks geleverd wordt aan of onrechtstreeks bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

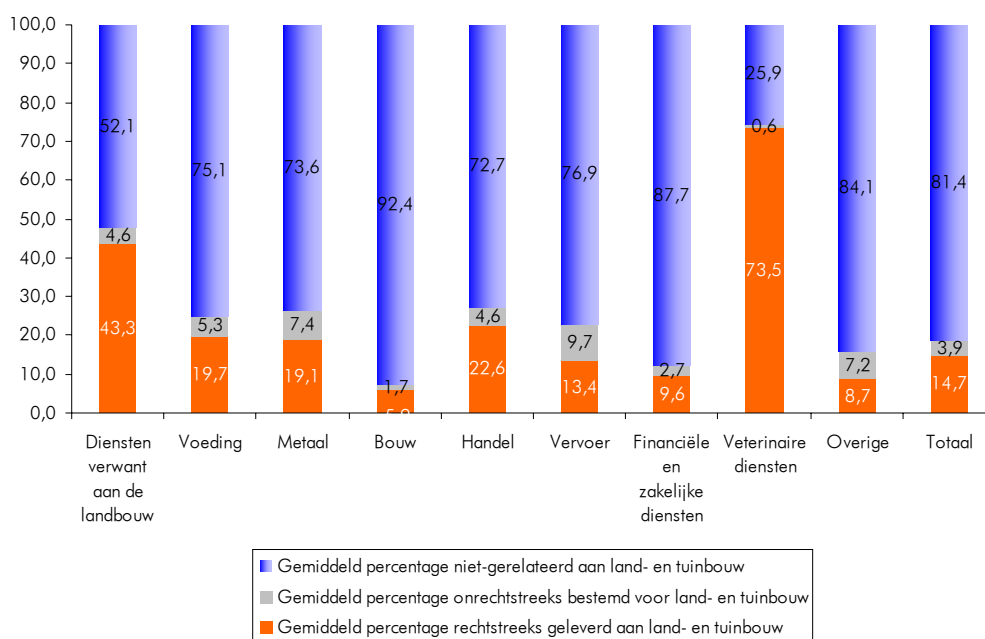
Percentage van alle verkopen of van alle diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
0	36,2	61,0	51,5	76,5	39,6	51,3	53,9	13,5	48,5	57,8
1-19	7,9	9,5	12,9	10,9	26,3	10,4	26,8	2,6	33,1	16,2
20-39	4,5	4,4	7,3	4,2	4,9	17,7	6,7	1,3	1,9	6,2
40-59	4,6	1,4	4,7	3,6	5,7	0,0	3,6	11,3	4,1	3,7
60-79	6,3	1,4	6,8	1,0	3,7	4,5	2,1	0,0	4,0	2,8
80-99	14,9	9,9	7,7	2,2	8,2	4,6	4,3	23,9	2,5	5,8
100	25,7	12,4	9,1	1,5	11,6	11,5	2,6	47,3	5,9	7,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gemiddeld percentage										
geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw	47,3	24,6	25,8	7,6	27,2	23,9	12,8	74,2	15,4	18,9
Aantal respondenten	176	113	98	190	374	82	149	44	43	1.292

Tabel 48 en figuur 22 splitsen de resultaten op naar rechtstreekse en onrechtstreekse levering.

Gemiddeld wordt door de bevroegde bedrijven 14,7% van de verkopen of diensten rechtstreeks geleverd aan de land- en tuinbouw terwijl 3,9% onrechtstreeks bestemd is voor de land- en tuinbouw. Opnieuw zien we sterke verschillen naargelang de sector.

Figuur 22

Het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing tussen rechtstreekse of onrechtstreekse levering/bestemming, naar sector, WES-enquête 2008 (gemiddeld percentage)

Tabel 48

Het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing tussen rechtstreekse of onrechtstreekse levering/bestemming, naar sector, WES-enquête 2008 (gemiddeld percentage)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Gemiddeld percentage rechtstreeks geleverd aan land- en tuinbouw	43,3	19,7	19,1	5,9	22,6	13,4	9,6	73,5	8,7	14,7
Gemiddeld percentage onrechtstreeks bestemd voor land- en tuinbouw	4,6	5,3	7,4	1,7	4,6	9,7	2,7	0,6	7,2	3,9
Totaal (a)	47,9	24,9	26,4	7,6	27,3	23,1	12,3	74,1	15,9	18,6
Aantal respondenten	164	108	95	190	359	81	145	43	41	1.249

(a) Totalen wijken lichtjes af van de totalen in tabel 47 wegens het verschillend aantal respondenten. Niet alle respondenten uit tabel 47 konden immers een opsplitsing maken tussen rechtstreekse en onrechtstreekse leveringen aan land- en tuinbouw.

Tabel 49 en figuur 23 laten zien dat 14,2% van de verkopen of diensten van de bevroegde bedrijven geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen. 2,9% wordt geleverd aan land- en tuinbouwbedrijven in de rest van België en 1,6% wordt geleverd in het buitenland. Van alle verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw is dus ongeveer **76% bestemd voor de West-Vlaamse land- en tuinbouw, 15,5% voor de land- en tuinbouw in de rest van België en 8,5% voor de land- en tuinbouw in het buitenland (zie tabel 50).**

De percentages per sector zijn eveneens terug te vinden in tabel 50. Merk bijvoorbeeld op dat in de metaalsector meer dan de helft van de verkopen aan de land- en tuinbouw buiten West-Vlaanderen geleverd wordt (zie ook figuur 24).

Figuur 25 biedt een samenvattend beeld van de vastgestelde stroomopwaartse of toeleverende relatie van de bedrijven met de land- en tuinbouw.

Figuur 26 toont de trend over de laatste vijf jaar in het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven.

15,5% van de bedrijven die op deze vraag antwoordden, ziet een toename van het percentage verkopen of diensten aan de land- en tuinbouw, 14,5% stelt een afname vast en circa 70% ervaart een status-quo.

Voor 20% van de bedrijven is de trend in het percentage verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven **in West-Vlaanderen** positief, terwijl eenzelfde percentage een dalende trend vaststelt. Ongeveer 60% stelt een status-quo vast in het percentage verkopen of diensten geleverd aan land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen.

We stellen ook vast dat circa 20% van de bedrijven een toename van het percentage van de verkopen of diensten aan land- en tuinbouwbedrijven **in het buitenland** vaststelt.

De opsplitsing van de resultaten is, gezien het geringe aantal respondenten in sommige sectoren, niet voor alle sectoren mogelijk.

Figuur 27 toont de trend voor de sectoren 'diensten verwant aan de landbouw' en 'handel'. Merk op dat in beide sectoren een belangrijk aandeel bedrijven een afname vaststelt in het percentage leveringen aan land- en tuinbouw in West-Vlaanderen.

Tabel 49

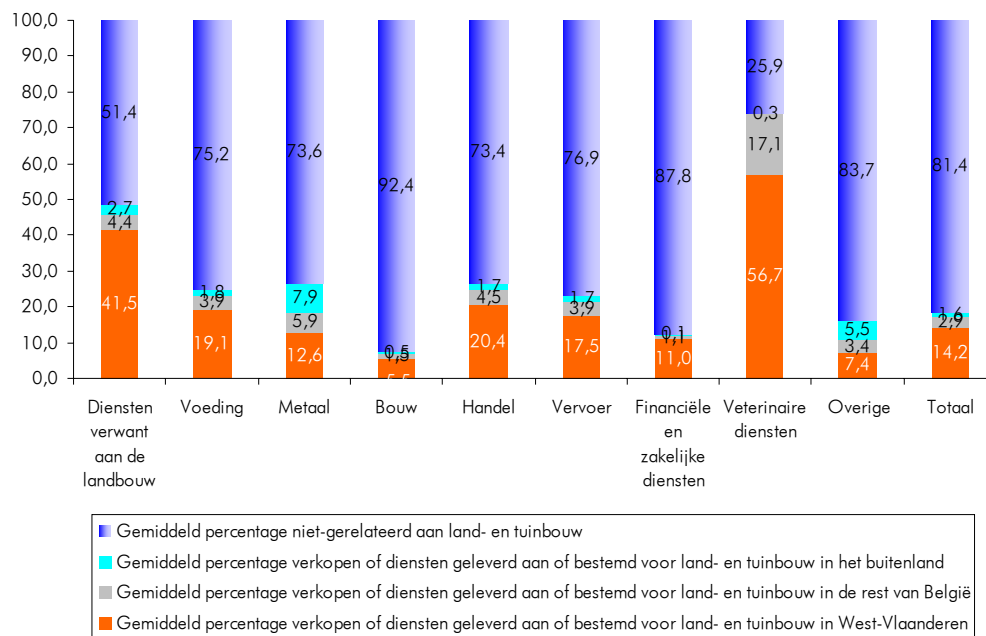
Het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing naar gebieden van levering en naar sector, WES-enquête 2008 (gemiddeld percentage)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Gemiddeld percentage verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw in West-Vlaanderen	41,5	19,1	12,6	5,5	20,4	17,5	11,0	56,7	7,4	14,2
Gemiddeld percentage verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw in de rest van België	4,4	3,9	5,9	1,5	4,5	3,9	1,1	17,1	3,4	2,9
Gemiddeld percentage verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw in het buitenland	2,7	1,8	7,9	0,5	1,7	1,7	0,1	0,3	5,5	1,6
Totaal (a)	48,6	24,8	26,4	7,6	26,6	23,1	12,2	74,1	16,3	18,6
Aantal respondenten	167	107	95	190	352	80	145	43	40	1.241

(a) Totalen wijken lichtjes af van de totalen in tabel 47 en tabel 48 wegens het verschillend aantal respondenten. Niet alle respondenten uit tabel 47 konden immers een opsplitsing maken tussen leveringen aan land- en tuinbouw in West-Vlaanderen, in de rest van België en in het buitenland.

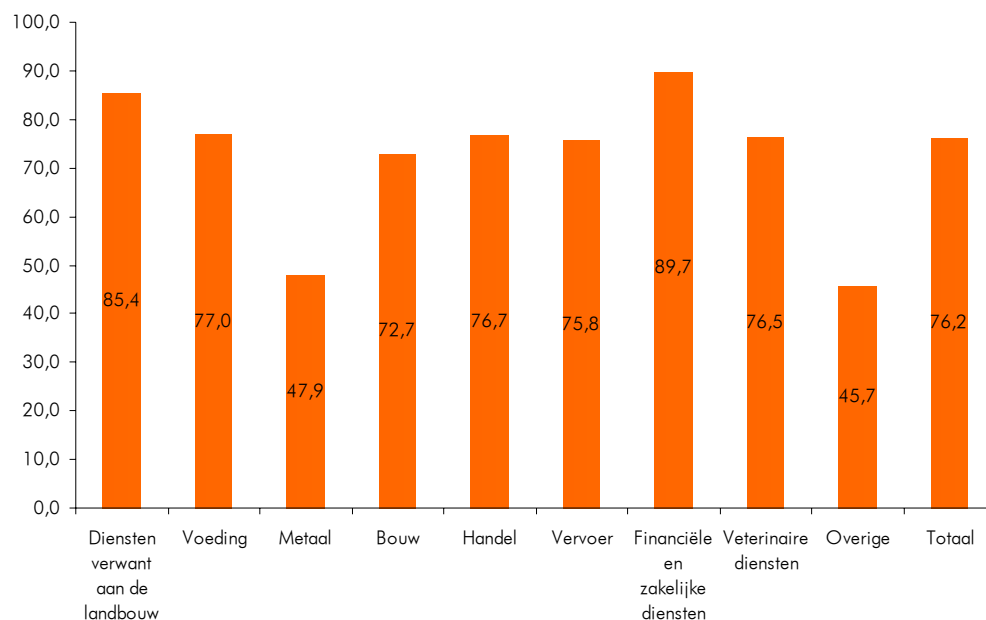
Figuur 23

Het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, opsplitting naar gebieden van levering en naar sector, WES-enquête 2008 (gemiddeld percentage)

Figuur 24

Aandeel 'bestemming West-Vlaanderen' in het totaal van de leveringen aan land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

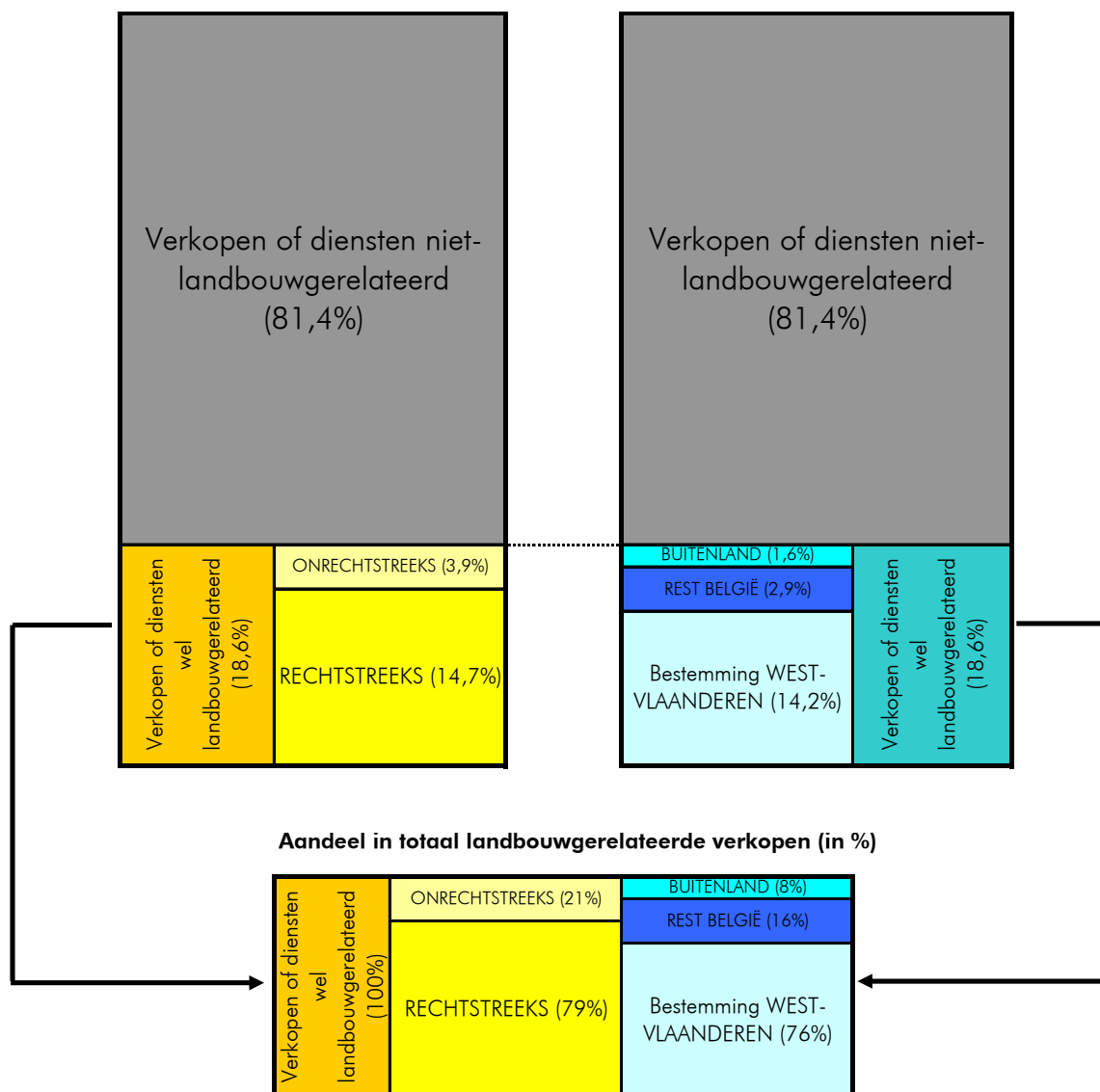
Tabel 50

Plaats van levering van de verkopen of diensten aan de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Plaats van levering	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
West-Vlaanderen	85,4	77,0	47,9	72,7	76,7	75,8	89,7	76,5	45,7	76,2
Rest van België	9,0	15,6	22,4	20,1	16,8	16,9	9,4	23,1	20,7	15,5
Buitenland	5,6	7,4	29,7	7,2	6,6	7,4	0,9	0,4	33,6	8,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	167	107	95	190	352	80	145	43	40	1.241

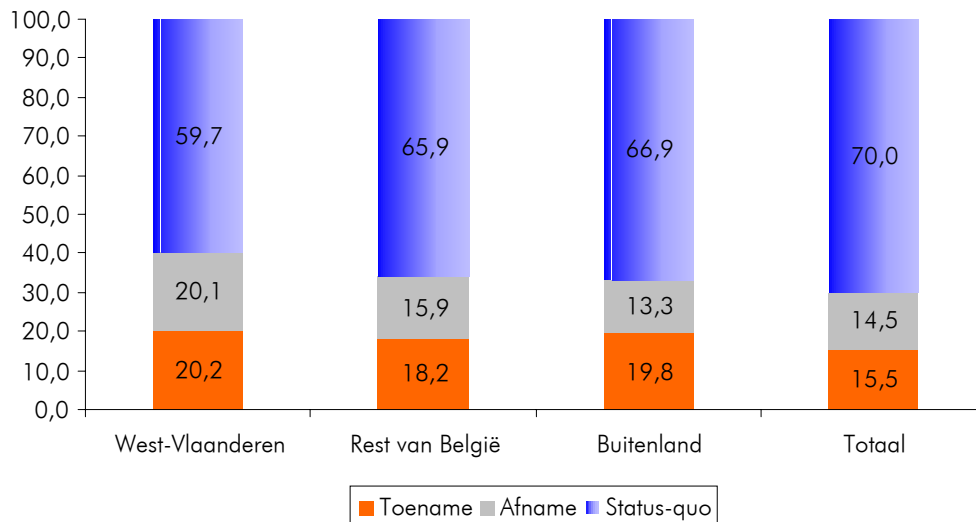
Figuur 25

Samenvattend schema met de stroomopwaartse relatie van de bevroagde bedrijven met de land- en tuinbouw

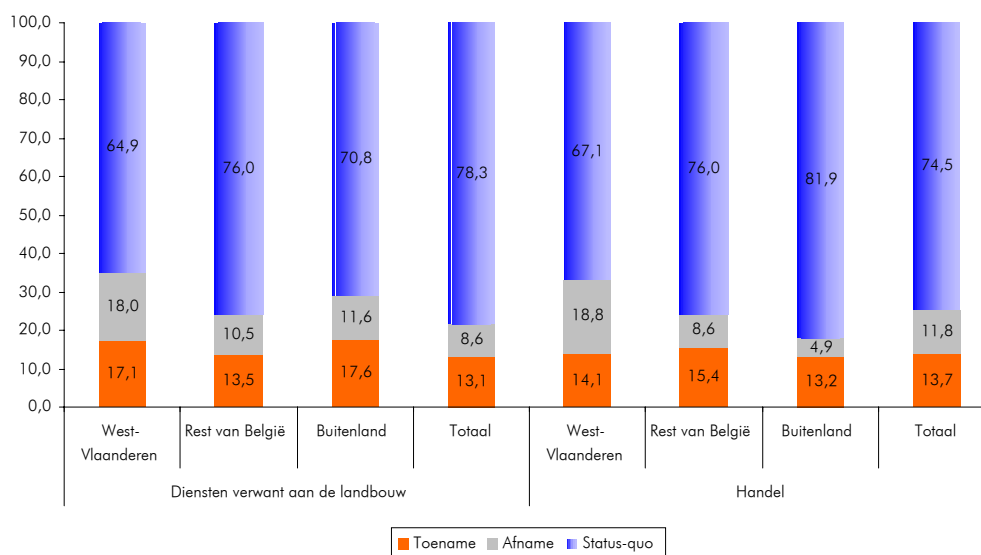
Figuur 26

De trend over de laatste vijf jaar in het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, naar bestemming, WES-enquête 2008 (in %)

Figuur 27

De trend over de laatste vijf jaar in het percentage verkopen of diensten dat geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven, naar sector en bestemming, WES-enquête 2008 (in %)

4.2. Percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen die afkomstig zijn van de land- en tuinbouw

Analoog aan de verkopen, werd voor de stroomafwaartse relaties met de land- en tuinbouw de volgende vraag gesteld:

Welk percentage van alle goederen en producten die uw bedrijf in 2007 verhandelde, verwerkte, vervoerde of opsloeg, was rechtstreeks of onrechtstreeks afkomstig van land- en tuinbouwproducten, en welk percentage was niet afkomstig van land- en tuinbouwproducten?

Tabel 51 toont de antwoorden van 1.304 van de 1.440 bevroegde bedrijven. Bij ongeveer 82% van deze bedrijven is geen enkel product dat wordt verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen afkomstig van land- en tuinbouw. Bij 8% zijn alle producten afkomstig van de land- en tuinbouw.

Gemiddeld is **12,7%** van de producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen door de bevroegde bedrijven **afkomstig van de land- en tuinbouw**¹. In de sector van de voeding bedraagt dit percentage zelfs 71%, bij de diensten verwant aan de landbouw 41,5%, bij de geselecteerde subsectoren uit de handel 35% en bij de vervoersector 25,6%. Daarentegen stellen we vast dat er in de metaalsector, bouwsector, de veterinaire diensten en de zakelijke en financiële dienstverlening geen of nauwelijks producten worden verhandeld of verwerkt die afkomstig zijn van de land- en tuinbouw. Deze resultaten liggen ook in de lijn van de verwachtingen.

Tabel 52 en figuur 28 splitsen de resultaten op naar rechtstreekse en onrechtstreekse afkomst van de land- en tuinbouw. Gemiddeld is circa 8% van de producten rechtstreeks en 4% onrechtstreeks afkomstig van de land- en tuinbouw. Bij de sector van de voedingsindustrie zien we evenwel dat het grootste percentage van de goederen onrechtstreeks afkomstig is van de land- en tuinbouw.

Figuur 29 en tabel 53 laten zien dat 7,1% van de goederen die worden verwerkt, verhandeld, vervoerd of opgeslagen, afkomstig is van West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven. 2,2% is afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven in de rest van België en 2,6% van buitenlandse land- en tuinbouwbedrijven. Van alle producten afkomstig van de land- en tuinbouw is dus ongeveer **60% afkomstig van de West-Vlaamse land- en tuinbouw, 18% afkomstig van de land- en tuinbouw in de rest van België en circa 22% afkomstig van de land- en tuinbouw in het buitenland.**

¹ Opnieuw betreffen deze totaalpercentages rekenkundige gemiddelden voor de bedrijven die we hebben bevroegd. Een weging aan de totale waarde van de aankopen was niet mogelijk vanwege het groot aantal bedrijven dat geen cijfers betreffende de waarde van de aankopen meedeelde. Bij de extrapolatie worden deze percentages echter per sector wel gewogen aan de gemiddelde waarde van de aankopen die we hebben geraamd voor de totale subsector.

Tabel 51

Het percentage van alle goederen en producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen, dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Percentage van alle goederen en producten afkomstig van land- en tuinbouw	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
0	40,0	15,1	98,9	99,0	55,6	54,9	97,7	92,0	87,3	82,3
1-19	7,2	1,9	0,3	0,6	4,6	5,7	0,3	2,6	1,6	1,9
20-39	5,1	7,8	0,0	0,5	3,0	15,3	0,0	0,0	0,0	2,5
40-59	7,6	6,0	0,0	0,0	2,6	3,4	0,4	0,0	0,0	1,4
60-79	10,3	4,5	0,0	0,0	1,8	4,6	0,0	5,4	2,3	1,6
80-99	7,5	23,6	0,0	0,0	7,7	2,3	0,0	0,0	2,8	2,6
100	22,4	41,1	0,7	0,0	24,6	13,8	1,6	0,0	5,9	7,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Gemiddeld percentage										
afkomstig van land- en tuinbouw	41,5	71,0	0,8	0,2	35,0	25,6	1,8	4,0	10,3	12,7
Aantal respondenten	159	111	104	202	370	82	161	46	49	1.304

Tabel 52

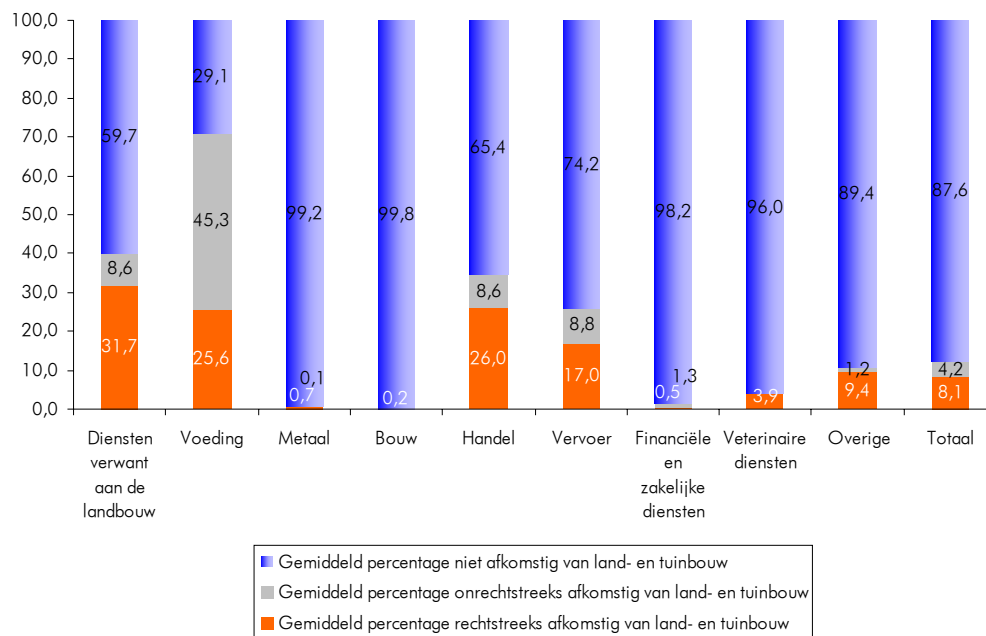
Het percentage van alle goederen en producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen, dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing tussen rechtstreekse en onrechtstreekse afkomst, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Gemiddeld percentage rechtstreeks afkomstig van land- en tuinbouw	31,7	25,6	0,7	0,2	26,0	17,0	0,5	3,9	9,4	8,1
Gemiddeld percentage onrechtstreeks afkomstig van land- en tuinbouw	8,6	45,3	0,1	0,0	8,6	8,8	1,3	0,0	1,2	4,2
Totaal (a)	40,3	70,9	0,8	0,2	34,6	25,8	1,8	4,0	10,6	12,4
Aantal respondenten	152	108	103	202	359	81	161	46	48	1.280

(a) Totalen wijken lichtjes af van de totalen in tabel 51 wegens het verschillend aantal respondenten. Niet alle respondenten uit tabel 51 konden immers een opsplitsing maken tussen rechtstreekse en onrechtstreekse afkomst van land- en tuinbouw.

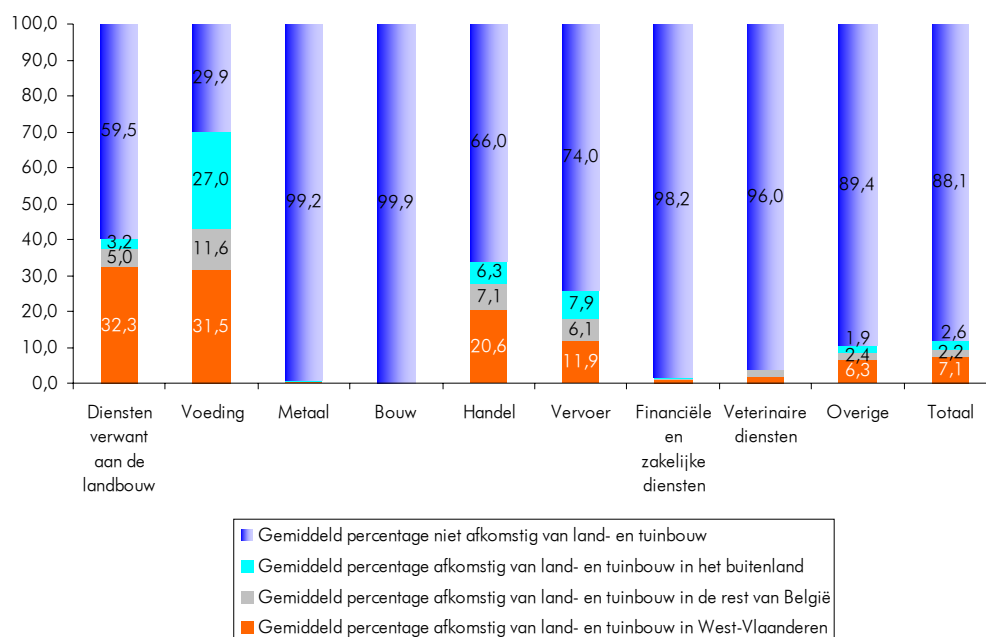
Figuur 28

Het percentage van alle goederen en producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen, dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing tussen rechtstreekse en onrechtstreekse afkomst, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Figuur 29

Het percentage van alle goederen en producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen, dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, opsplitsing naar gebied van afkomst en naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Tabel 53

Het percentage van alle goederen en producten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen, dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, opsplitting naar gebied van afkomst en naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal
Gemiddeld percentage afkomstig van land- en tuinbouw in West-Vlaanderen	32,3	31,5	0,4	0,0	20,6	11,9	1,0	1,9	6,3	7,1
Gemiddeld percentage afkomstig van land- en tuinbouw in de rest van België	5,0	11,6	0,1	0,0	7,1	6,1	0,3	2,0	2,4	2,2
Gemiddeld percentage afkomstig van land- en tuinbouw in het buitenland	3,2	27,0	0,3	0,1	6,3	7,9	0,4	0,0	1,9	2,6
Totaal (a)	40,5	70,1	0,8	0,1	34,0	26,0	1,8	4,0	10,6	11,9
Aantal respondenten	148	93	103	201	349	78	161	46	48	1.247

(a) Totalen wijken lichtjes af van de totalen in tabel 51 en tabel 52 wegens het verschillend aantal respondenten. Niet alle respondenten uit tabel 51 konden immers een opsplitsing maken tussen goederen en producten afkomstig van de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen, in de rest van België en in het buitenland.

Tabel 54 en figuur 30 tonen deze percentages ook voor de sectoren die in relatief belangrijke mate in een stroomafwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw, met name de sectoren 'diensten verwant met de land- en tuinbouw', 'voeding', 'handel' en 'vervoer'.

Vooral de voedingsindustrie doet in belangrijke mate een beroep op goederen die afkomstig zijn van het buitenland: van alle goederen afkomstig van de land- en tuinbouw is 38,5% afkomstig uit het buitenland, 45% uit West-Vlaanderen en 16,5% uit de rest van België.

Figuur 31 biedt een samenvattend beeld van de vastgestelde stroomafwaartse relatie van de bevraagde bedrijven met de land- en tuinbouw.

Figuur 32 toont de trend over de laatste vijf jaar in het percentage goederen voor verwerking, verhandeling, vervoer of opslag dat afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven.

8% van de bedrijven die op deze vraag antwoordden, ziet een toename van het percentage goederen afkomstig van de land- en tuinbouw, 13% stelt een afname vast en circa 79% ervaart een status-quo.

Voor 10% van de bedrijven is de trend in het percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen afkomstig van de land- en tuinbouw uit West-Vlaanderen positief, terwijl circa 18% een dalende trend vaststelt.

We stellen ook vast dat 21% van de bedrijven een toename van het percentage van goederen afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven in het buitenland vaststelt.

Figuur 33 maakt een opsplitsing van de resultaten voor drie sectoren, namelijk 'voeding', 'diensten verwant aan de landbouw' en 'handel'. Voor de andere sectoren was het aantal respondenten onvoldoende om tot betrouwbare resultaten te komen.

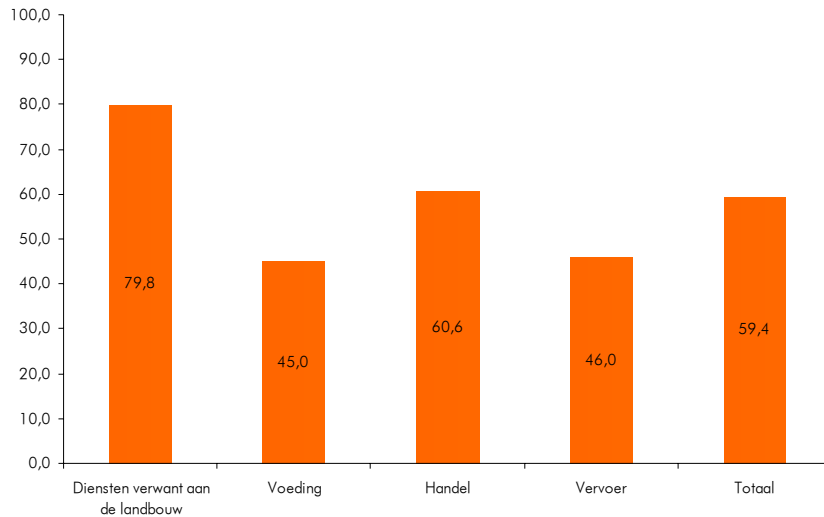
Tabel 54

Plaats van herkomst van de goederen en producten afkomstig van de land- en tuinbouw die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd en opgeslagen, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

Plaats van herkomst	Diensten verwant aan de landbouw	Voeding	Handel	Vervoer	Totaal
West-Vlaanderen	79,8	45,0	60,6	46,0	59,4
Rest van België	12,3	16,5	21,0	23,6	18,4
Buitenland	7,9	38,5	18,4	30,4	22,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal respondenten	148	93	349	78	1.247

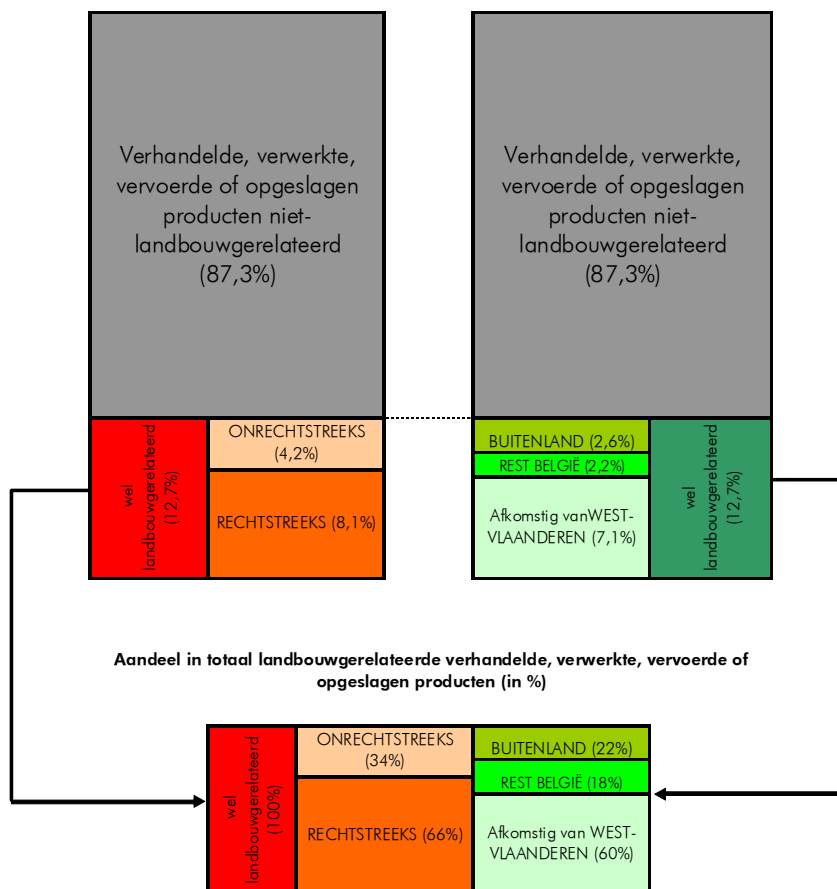
Figuur 30

Aandeel 'herkomst West-Vlaanderen' in het totaal van de verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen en producten afkomstig van de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in %)

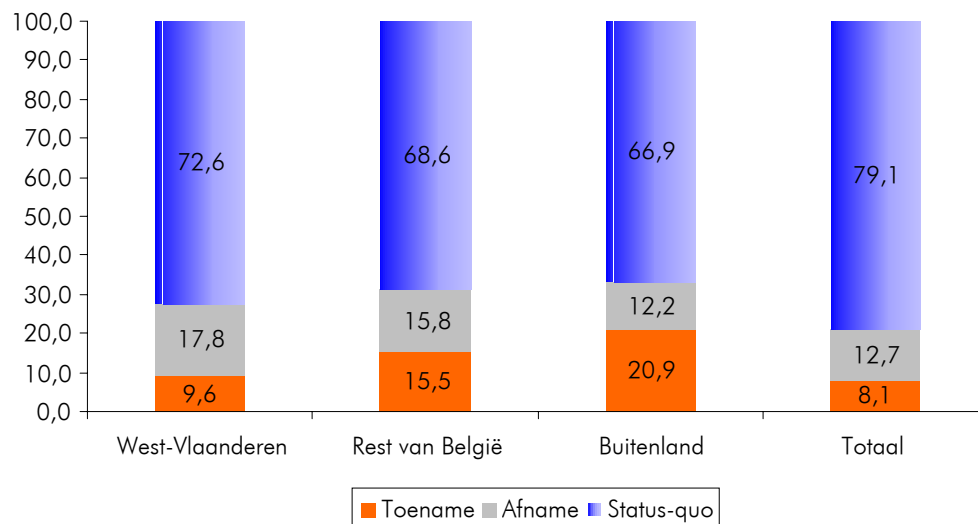
Figuur 31

Samenvattend schema met de stroomafwaartse relatie van de bevroegde bedrijven met de land- en tuinbouw

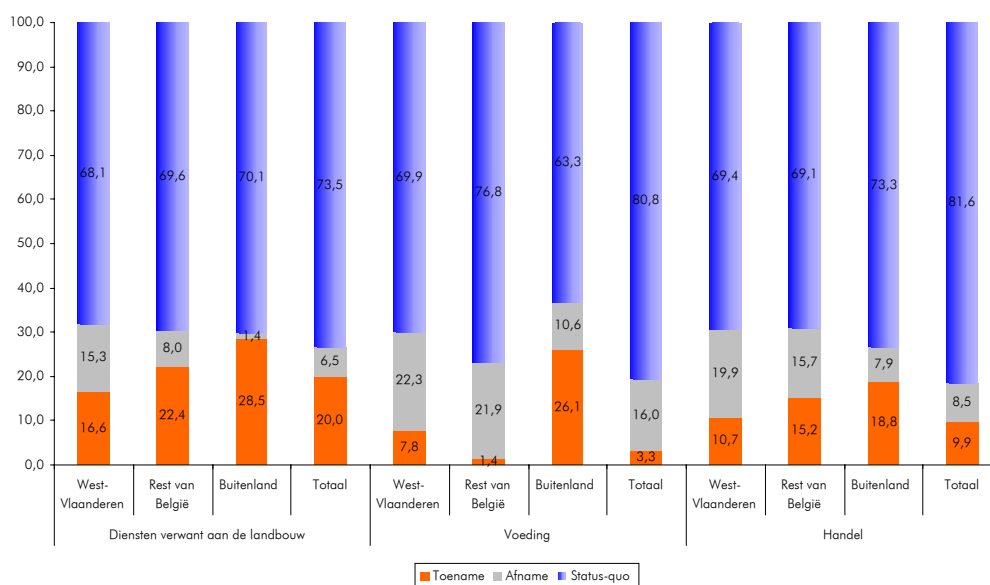
Figuur 32

De trend over de laatste vijf jaar van het percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen die afkomstig zijn van de land- en tuinbouw, naar regio van herkomst, WES-enquête 2008 (in %)

Figuur 33

De trend over de laatste vijf jaar van het percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen die afkomstig zijn van de land- en tuinbouw, naar sector en regio van herkomst, WES-enquête 2008 (in %)

5. Raming van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde gecreëerd in niet-landbouw-bedrijven en gerelateerd aan de land- en tuinbouw

De enquêteresultaten werden vervolgens **geëxtrapoleerd naar de totale populatie**. Deze oefening werd apart ondernomen voor de bedrijven in het RSZ-bestand (de bedrijven met loontrekkenden) en de andere bedrijven zonder loontrekkenden (de zelfstandigen). We merken hierbij op dat een aantal bedrijven waarvan we de adressen niet terugvonden in het RSZ-bestand en waarvan we vermoedden dat het zelfstandige bedrijven waren zonder loontrekkenden, toch - zo bleek uit de enquête - loontrekkenden in dienst hebben. Vandaar dat we die bedrijven ondergebracht hebben bij de bedrijven met loontrekkenden. Op die manier komen we aan 1.141 bedrijven met loontrekkenden (79%) en 299 bedrijven zonder loontrekkenden (21%).

5.1. Bedrijven met loontrekkenden

Voor de bedrijven met loontrekkenden werd de extrapolatie uitgevoerd op het niveau van de negen hoofdsectoren. We maken een onderscheid tussen bedrijven die enkel in een toeleverende relatie staan tot de land- en tuinbouw (de toeleveranciers), bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan tot de land- en tuinbouw (de afnemers) en bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw.

5.1.1. Methodologie

5.1.1.1. Bedrijven die toeleveren aan land- en tuinbouw

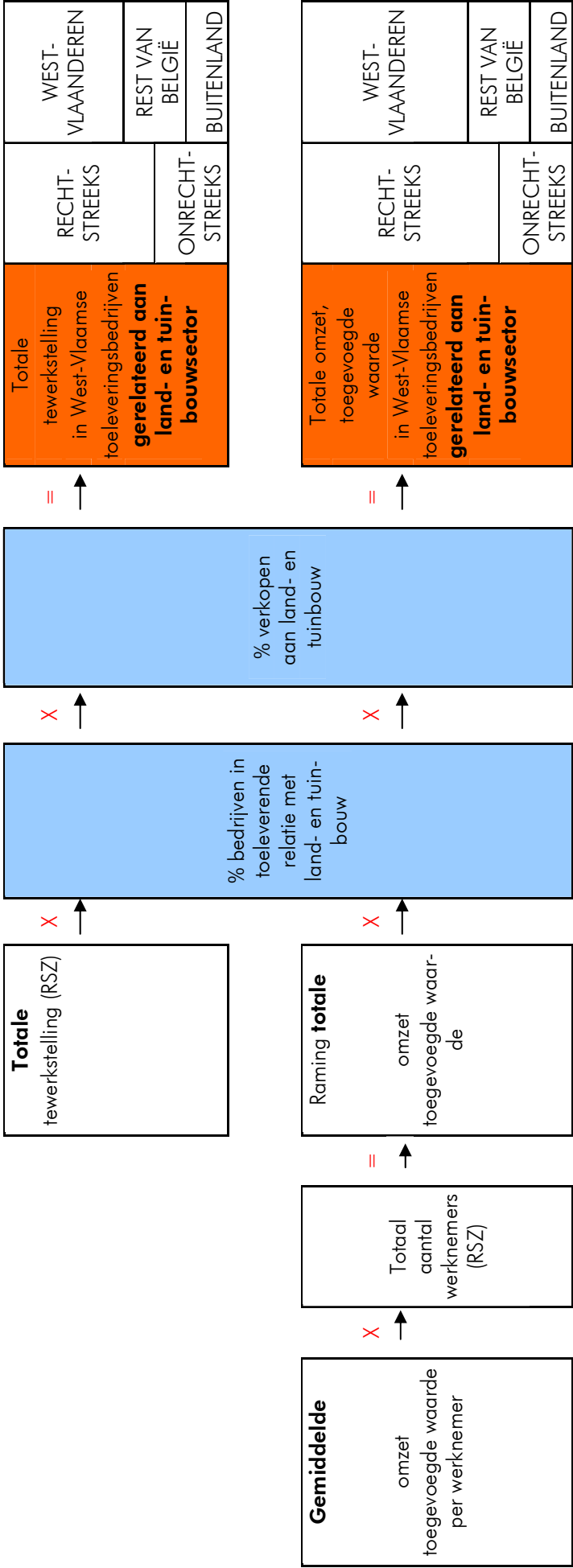
Schema 2 biedt een overzicht van de gevolgde methodologie voor de bedrijven met loontrekkenden die **enkel in een toeleverende (of stroomopwaartse) relatie** staan tot de land- en tuinbouw.

De gemiddelde kengetallen per geselecteerde sector (gemiddelden per werknemer - zie tabel 21) die we hebben verkregen aan de hand van Bel-First (Bureau van Dijk)¹ werden vermenigvuldigd met de totale tewerkstelling in deze geselecteerde sectoren. Deze totalen zijn voor de bedrijven met loontrekkenden terug te vinden in het RSZ-bestand. Op die manier krijgen we een inschatting van de totale tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde in deze geselecteerde sectoren. Op deze totalen wordt het **percentage bedrijven in een toeleverende relatie** met de land- en tuinbouw toegepast. Deze percentages zijn terug te vinden in tabel 22. Het resultaat is een raming van de totale tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde in de bedrijven die enkel toeleveren aan de land- en tuinbouw.

¹ Zie paragraaf 3.1. voor uitleg omtrent de keuze van deze methodologie.

Schema 2

Methode van extrapolatie per geselecteerde hoofdsector voor de bedrijven met loontrekkenden die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw

Om de **landbouwgerelateerde** tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde in deze bedrijven te schatten, vermenigvuldigen we vervolgens deze totalen met het **gemiddelde percentage van de verkopen aan land- en tuinbouw**. Deze percentages zijn voor alle bedrijven (zowel toeleveranciers als afnemers) terug te vinden in tabel 47. Voor de extrapolatie worden deze percentages echter berekend voor de drie categorieën van bedrijven - toeleveranciers, afnemers en beide - afzonderlijk¹. De uitkomst die we dan verkrijgen is de geraamde tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde in de West-Vlaamse toeleveringsbedrijven die in relatie kunnen gebracht worden met de land- en tuinbouw, en dit voor de verschillende hoofdsectoren.

Door toepassing van het percentage rechtstreekse en onrechtstreekse verkopen en de percentages die de geografische opsplitsing maken, kunnen we vervolgens nagaan hoeveel omzet, tewerkstelling, ... gecreëerd in toeleveringsbedrijven rechtstreeks en onrechtstreeks gerelateerd is aan de landbouw, en welk percentage gerelateerd is aan de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen, in de rest van België en in het buitenland.

Vooral voor wat betreft de omzetcijfers is de opsplitsing tussen de rechtstreekse en de onrechtstreekse relatie met de land- en tuinbouw van belang. De onrechtstreekse relatie betekent dat het bedrijf producten, die bestemd zijn voor de land- en tuinbouw, verkoopt aan een tussenpersoon of niet-landbouwbedrijf dat het op zijn beurt verkoopt aan de land- en tuinbouw. Om dubbeltellingen te vermijden, wordt hier enkel de rechtstreeks gecreëerde omzet in rekening gebracht. Ook bij de aankopen van de verwerkende bedrijven zullen we enkel rekening houden met de rechtstreekse aankopen. Daarentegen mogen rechtstreeks en onrechtstreeks gecreëerde tewerkstelling, respectievelijk toegevoegde waarde wel worden opgeteld.

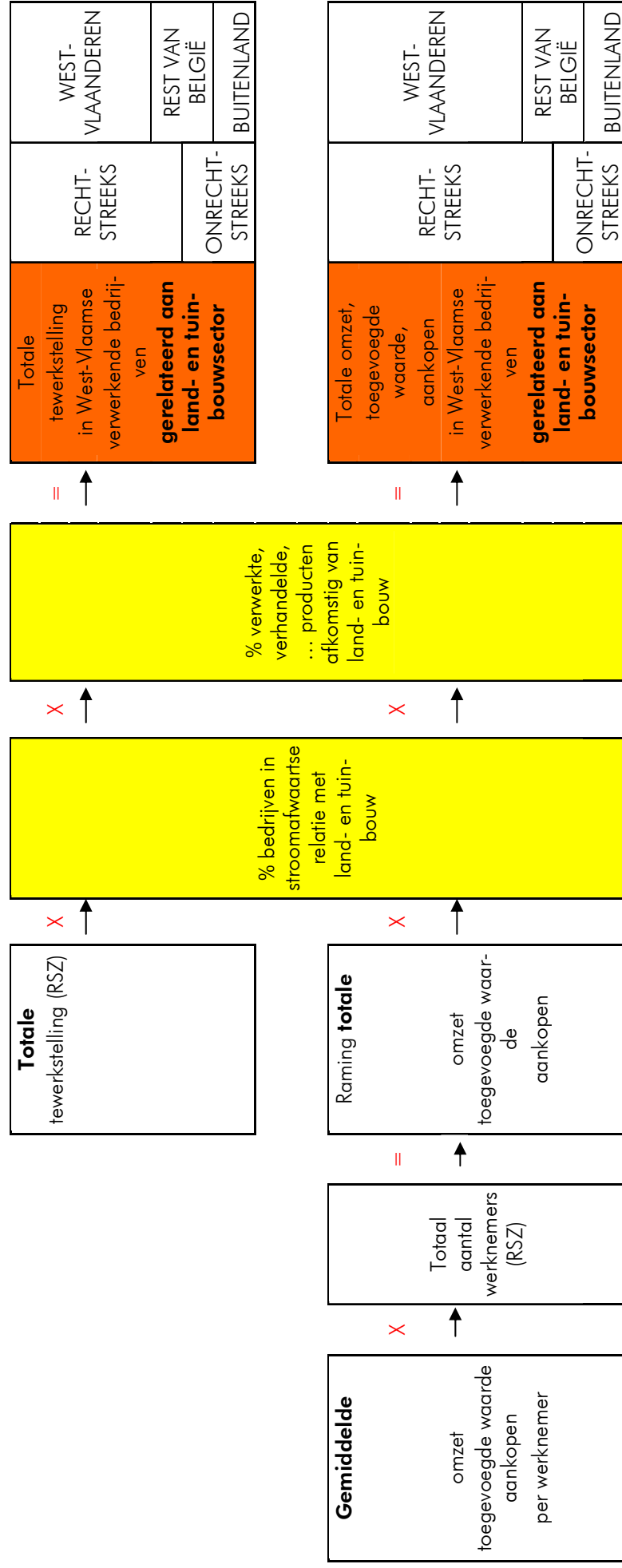
5.1.1.2. Bedrijven die producten van land- en tuinbouw verwerken of verhandelen

Eenzelfde methodologie als hierboven voorgesteld voor de toeleveringsbedrijven, kan ook worden toegepast voor de bedrijven die **enkel in een relatie als afnemer** staan ten opzichte van de land- en tuinbouw (zie schema 3). Voor deze bedrijven maken we ook een raming van de aankopen die gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw. Bij de bedrijven die enkel in een toeleverende relatie staan tot de land- en tuinbouw zijn er per definitie geen landbouwgerelateerde aankopen.

¹ We opteren er hier voor om enkel een onderscheid te maken tussen het percentage verkopen aan land- en tuinbouw in toeleverende bedrijven, afnemende bedrijven en bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn, zonder nog eens de opsplitsing te maken in de percentages van verkopen aan land- en tuinbouw in bedrijven met loontrekkenden en bedrijven zonder loontrekkenden.

Schema 3

Methode van extrapolatie per geselecteerde hoofdsector voor de bedrijven met loontrekkenden die enkel in een relatie als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw

Op de ingeschatte totale tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de geselecteerde sectoren passen we nu het **percentage bedrijven in een stroomafwaartse relatie** met de land- en tuinbouw toe. Het resultaat is een raming van de totale tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de bedrijven die enkel afnemen van de land- en tuinbouw. Om de **landbouwgerelateerde** tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in deze bedrijven te schatten, vermenigvuldigen we vervolgens deze totalen met het **gemiddelde percentage van de verwerkte, verhandelde producten afkomstig van land- en tuinbouw**. Deze percentages zijn voor wat alle bedrijven betreft terug te vinden in tabel 51. Voor de extrapolatie worden deze percentages echter berekend voor de drie categorieën van bedrijven - toeleveranciers, afnemers en beide - afzonderlijk¹.

De uitkomst die we dan verkrijgen, is de geraamde tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de West-Vlaamse verwerkende bedrijven die in relatie kunnen gebracht worden met de land- en tuinbouw, en dit voor de verschillende hoofdsectoren. Deze cijfers kunnen dan opnieuw opgesplitst worden in rechtstreekse versus onrechtstreekse tewerkstelling, omzet, ... Ook het aandeel gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw, de land- en tuinbouw in de rest van België en de land- en tuinbouw in het buitenland kan worden ingeschat.

Hierbij moet een belangrijke opmerking gemaakt worden: het hanteren van deze methodologie (percentage aankopen afkomstig van land- en tuinbouw wordt doorgetrokken naar tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde) kan niet voor alle bedrijven als 100% correct worden beschouwd. Een bedrijf koopt immers altijd zaken aan waarmee het effectief werkt, maar daarnaast ook 'ondersteunende' producten zoals bijvoorbeeld verpakking, water, energie, ... Zo zal bijvoorbeeld van een groenteverwerkend bedrijf dat meedeelde dat 75% van de aankopen gerelateerd is aan de land- en tuinbouw, 75% van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde in rekening worden gebracht bij de berekening van de landbouwgerelateerde tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde. We kunnen er evenwel van uitgaan dat in dit bedrijf eerder 100% van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde gelinkt is aan de land- en tuinbouw, want de andere 25% aankopen is nodig om het eindproduct te kunnen realiseren. Indien dit bedrijf geen groenten zou aankopen bij de land- en tuinbouw, dan zou het ook geen tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde creëren. Toch willen we deze methodologie verder aanhouden omdat het de beste benadering vormt van de omvang van de relatie van de verwerkende bedrijven met de land- en tuinbouw. De cijfers die we verkrijgen, zullen eerder een onderschatting inhouden, en dit vooral voor de voedingsindustrie. Bij bedrijven die behoren tot de groothandel en de vervoersector zal het percentage verwerkte, verhandelde en opgeslagen producten afkomstig van de land- en tuinbouw allicht een betere weerspiegeling zijn van het percentage van de omzet dat gerelateerd is aan de land- en tuinbouw en zal de onderschatting eerder beperkt zijn.

¹ Bij de bedrijven die enkel toeleveren, is dit percentage gelijk aan 0.

5.1.1.3. Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw

Schema 4 toont de werkwijze voor de bedrijven die **zowel toeleverancier als afnemer** zijn van de land- en tuinbouw: zij kopen, verwerken en/of verhandelen land- en tuinbouwproducten en leveren ook producten en/of diensten aan de land- en tuinbouwsector.

Op de ingeschatte totale tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de geselecteerde sectoren passen we nu het **percentage bedrijven dat zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie** staat tot de land- en tuinbouw toe. Het resultaat is een raming van de totale tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen in de bedrijven die zowel toeleveren als afnemen van de land- en tuinbouw. Om de **landbouwgerelateerde aankopen** te berekenen, vermenigvuldigen we deze totalen met het gemiddelde percentage van de verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van de land- en tuinbouw. Daarentegen kijken we, om de **landbouwgerelateerde tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde** in te schatten, naar de relatie (stroomopwaarts of stroomafwaarts) die procentueel het zwaarst doorweegt. Zo veronderstellen we dat in een bedrijf waar 60% van de verkopen gebeurt aan de land- en tuinbouw en waar 50% van de aankopen afkomstig is van land- en tuinbouw, 60% van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde gerelateerd is aan de land- en tuinbouw. Omgekeerd veronderstellen we dat in een bedrijf waar 60% van de verkopen gebeurt aan de land- en tuinbouw en waar 70% van de aankopen afkomstig is van de land- en tuinbouw, 70% van de tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde gerelateerd is aan de land- en tuinbouw.

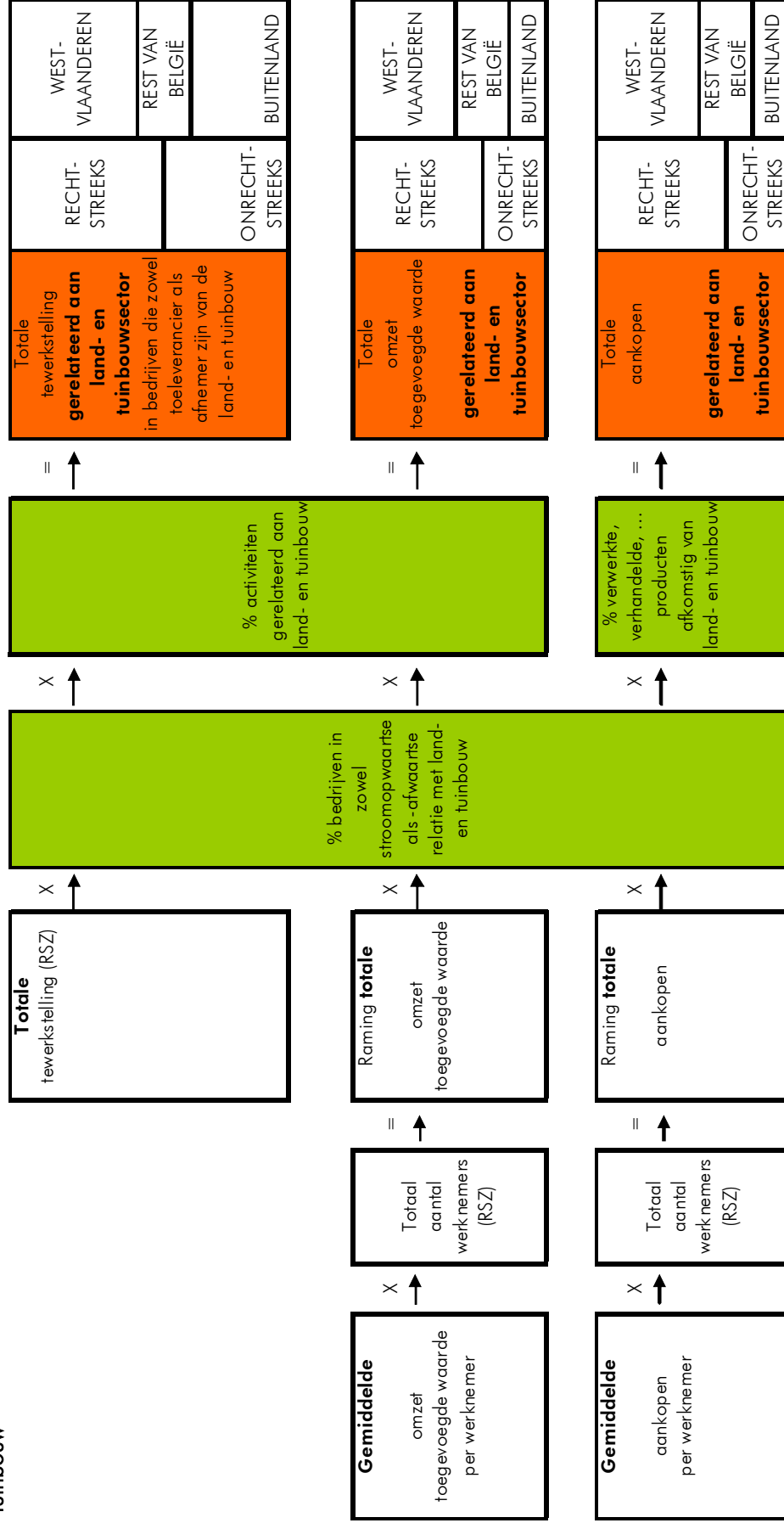
De rest van de methodologie is analoog aan die voor de bedrijven die enkel toeleverancier of enkel afnemer zijn.

5.1.2. Raming tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven met loontrekkenden

Tabel 55 toont de samenvattende resultaten voor wat betreft de raming van de tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw. De gedetailleerde berekeningen zijn opgenomen in bijlagetabellen 1 tot en met 3 van bijlage 4. Merk op dat niet alle hoofdsectoren voorkomen bij de drie categorieën van bedrijven. Zo zijn er in de voedingsector nauwelijks bedrijven die enkel in een stroomopwaartse relatie staan (zie tabel 22). We stellen ook vast dat er slechts drie sectoren - diensten verwant aan de landbouw, voeding, handel - zijn waar er een relatief groot percentage bedrijven is die enkel in een stroomafwaartse relatie staan. Daarom veronderstellen we dat er in de andere sectoren, bijvoorbeeld de metaalsector en de bouwsector, geen afnemers van land- en tuinbouwproducten zijn.

Schema 4

Methode van extrapolatie per geselecteerde hoofdsector voor de bedrijven met loontrekkenden die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw

Tabel 55

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden, naar sector, berekeningen WES

Sector	TEWERKSTELLING GERELATEERD AAN DE LAND- EN TUINBOUW				
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	Landbouwgerelateerde loontrekkende tewerkstelling in % van de totale loontrekkende tewerkstelling in de sector
Diensten verwant aan de landbouw	275	139	455	868	63,5
Voeding		4.543	4.486	9.029	56,2
Metaal	4.091			4.091	12,9
Bouw	1.364			1.364	5,3
Handel	739	818	1.132	2.690	5,7
Vervoer	191		2.232	2.423	10,6
Financiële en zakelijke diensten	3.204			3.204	7,0
Veterinaire diensten	71		6	76	74,9
Overige	175		154	329	0,2
Totaal niet-landbouwbedrijven	10.109	5.500	8.464	24.074	6,1
Sector	TEWERKSTELLING GERELATEERD AAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW				
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw	244	112	377	733	
Voeding		1.884	2.615	4.498	
Metaal	1.933			1.933	
Bouw	921			921	
Handel	556	420	794	1.770	
Vervoer	118		1.165	1.284	
Financiële en zakelijke diensten	2.870			2.870	
Veterinaire diensten	53		6	58	
Overige	102		63	166	
Totaal niet-landbouwbedrijven	6.797	2.416	5.020	14.232	

De land- en tuinbouw zorgt naar schatting voor een **creatie van ongeveer 24.000** (rechtstreekse en onrechtstreekse) **arbeidsplaatsen bij de West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven**. Het gaat om circa 10.000 arbeidsplaatsen bij toeleveranciers¹, 5.500 arbeidsplaatsen bij afnemers en 8.500 arbeidsplaatsen bij bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier van de land- en tuinbouw zijn. Van alle loontrekkende tewerkstelling in niet-landbouwbedrijven in West-Vlaanderen zou circa 6,1% gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw.

Bijna 60% van de arbeidsplaatsen die in relatie staan met de land- en tuinbouw, of circa 14.200 in totaal, wordt gerelateerd aan de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

Voor de voedingssector is voor een groot stuk verantwoordelijk voor deze landbouw-gerelateerde tewerkstelling. In deze sector worden ongeveer 9.000 arbeidsplaatsen gerelateerd aan de land- en tuinbouw, waarvan ongeveer de helft aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw. Maar liefst 56% van de arbeidsplaatsen in de voedingssector is gerelateerd aan de land- en tuinbouw.

Ook in de metaalsector zijn ongeveer 4.000 arbeidsplaatsen gerelateerd aan de land- en tuinbouwsector, en in de financiële en zakelijke dienstverlening circa 3.200.

5.1.3. Raming omzet gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven met loontrekkenden

Tabel 56 toont de samenvattende resultaten voor wat betreft de raming van de omzet die rechtstreeks gerelateerd is aan de land- en tuinbouw. De gedetailleerde berekeningen zijn opgenomen in bijlagetabellen 4 tot en met 6 van bijlage 4.

West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven zorgen voor de **rechtstreekse creatie van ruim zes miljard euro omzet** die gerelateerd kan worden aan de land- en tuinbouw. Ruim **3,6 miljard euro omzet** wordt rechtstreeks in verband gebracht met de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

We ramen dat ongeveer 8% van alle omzet die gerealiseerd wordt in de West-Vlaamse niet-land- en tuinbouwbedrijven in verband kan gebracht worden met de land- en tuinbouwsector.

5.1.4. Raming toegevoegde waarde gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven met loontrekkenden

De inschatting van de **aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde** die gecreëerd wordt in de West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven is terug te vinden in tabel 57 en bijlagetabellen 7 tot en met 9 van bijlage 4.

¹ Als we hier spreken over toeleveranciers bedoelen we de bedrijven die enkel toeleveren aan de land- en tuinbouw (en dus geen afnemer zijn). Afnemers zijn dan de bedrijven die enkel producten afnemen van de land- en tuinbouw (en dus geen toeleverancier zijn).

Tabel 56

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden, naar sector, berekeningen WES

Sector	OMZET GERELATEERD AAN DE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)				Landbouwgerelateerde omzet in % van de totale omzet in de sector
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw	57	18	92	168	n.b.
Voeding		644	1.460	2.104	30,9
Metaal	978			978	10,2
Bouw	221			221	3,8
Handel	443	438	789	1.671	6,4
Vervoer	39		338	377	5,6
Financiële en zakelijke diensten	449			449	9,9
Veterinaire diensten	18		1	19	n.b.
Overige	21		30	51	n.b.
Totaal niet-landbouwbedrijven	2.227	1.100	2.710	6.037	8,0
Sector	OMZET GERELATEERD AAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)				
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw	51	15	76	142	
Voeding		267	851	1.118	
Metaal	462			462	
Bouw	149			149	
Handel	333	225	554	1.111	
Vervoer	24		177	201	
Financiële en zakelijke diensten	402			402	
Veterinaire diensten	13		1	15	
Overige	13		12	25	
Totaal niet-landbouwbedrijven	1.447	506	1.671	3.625	

n.b. = niet beschikbaar.

Tabel 57

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden, naar sector, berekeningen WES

Sector	TOEGEVOEGDE WAARDE GERELATEERD AAN DE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)				
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	Landbouwgerelateerde toegevoegde waarde in % van de totale toegevoegde waarde in de sector
Diensten verwant aan de landbouw	18	9	29	56	n.b.
Voeding		367	363	730	67,2
Metaal	346			346	14,5
Bouw	73			73	3,5
Handel	51	56	78	186	5,4
Vervoer	13		154	167	9,5
Financiële en zakelijke diensten	245			245	3,4
Veterinaire diensten	4		0,4	5	n.b.
Overige	13		11	24	n.b.
Totaal niet-landbouwbedrijven	763	433	635	1.831	6,6
TOEGEVOEGDE WAARDE GERELATEERD AAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)					
Sector	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw	16	7	24	47	
Voeding		152	211	364	
Metaal	164			164	
Bouw	49			49	
Handel	38	29	55	122	
Vervoer	8		80	88	
Financiële en zakelijke diensten	219			219	
Veterinaire diensten	3		0,4	4	
Overige	7		5	12	
Totaal niet-landbouwbedrijven	505	188	376	1.069	

De West-Vlaamse toeleveringsbedrijven creëren ongeveer 760 miljoen euro toegevoegde waarde gerelateerd aan de land- en tuinbouw. Voor de afnemers bedraagt de raming van de landbouwgerelateerde toegevoegde waarde 430 miljoen euro en voor de bedrijven die zowel toeleveren als afnemen van de land- en tuinbouw 635 miljoen euro. In totaal wordt dus circa **1,8 miljard euro** toegevoegde waarde gecreëerd door niet-landbouwbedrijven die in relatie staan tot de land- en tuinbouw. Circa **1 miljard euro** hiervan staat in relatie tot de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

Naar schatting zou 6,6% van de totale toegevoegde waarde gerealiseerd door niet-landbouwbedrijven in relatie staan met de land- en tuinbouwsector.

5.1.5. Raming waarde van de aankopen gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven met loontrekkenden

We stellen ook vast dat West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven voor een bedrag van circa **2,8 miljard euro rechtstreekse aankopen** doen bij de land- en tuinbouwsector (zie tabel 58). Ongeveer de helft hiervan (**1,4 miljard euro**) gebeurt rechtstreeks bij de land- en tuinbouwsector **in West-Vlaanderen**, een half miljard euro (19%) in de rest van België en maar liefst 850 miljoen euro (30%) in het buitenland (zie bijlagetabel 10 en 11 in bijlage 4).

5.1.6. Raming van het aantal bedrijven met loontrekkenden in West-Vlaanderen dat gerelateerd is aan de land- en tuinbouw

In deze paragraaf maken we een inschatting voor de provincie West-Vlaanderen van het aantal bedrijven dat gerelateerd is met de land- en tuinbouw. We maken een onderscheid tussen bedrijven met enkel een toeleverende relatie, bedrijven met enkel een afnemende relatie en bedrijven met zowel een toeleverende als een afnemende relatie met de land- en tuinbouw.

De enquête liet ons toe om per geselecteerde subsector na te gaan welk percentage bedrijven in een stroomopwaartse relatie ten opzichte van de land- en tuinbouw staat, welk percentage in een stroomafwaartse relatie staat en welk percentage zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie staat. Toepassing van deze percentages op het aantal bedrijven in de door de stuurgroep geselecteerde subsectoren die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouw, laat toe om een inschatting te maken van het totale aantal bedrijven dat toeleverancier, afnemer of beide is. Indien we vervolgens binnen deze drie categorieën kijken naar het percentage van de verkopen aan of het percentage aankopen afkomstig van land- en tuinbouw, dan kunnen we ook de grootte van de toeleverende en/of afnemende relaties gaan bekijken.

Tabel 58

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden, naar sector, berekeningen WES

Sector	AANKOPEN GERELATEERD AAN DE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)			
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw		13	63	76
Voeding		547	911	1.458
Metaal				0
Bouw				0
Handel		400	645	1.045
Vervoer			237	237
Financiële en zakelijke diensten				0
Veterinaire diensten			0,2	0,2
Overige			19,2	19
Totaal niet-landbouwbedrijven		0	1.875	2.836
Sector	AANKOPEN GERELATEERD AAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW (in miljoen euro)			
	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw		11	51	61
Voeding		227	414	641
Metaal				0
Bouw				0
Handel		205	426	631
Vervoer			116	116
Financiële en zakelijke diensten				0
Veterinaire diensten			0,2	0,2
Overige			10	10
Totaal niet-landbouwbedrijven		0	1.017	1.459

5.1.6.1. Raming aantal West-Vlaamse bedrijven met enkel een toeleverende relatie naar de land- en tuinbouw

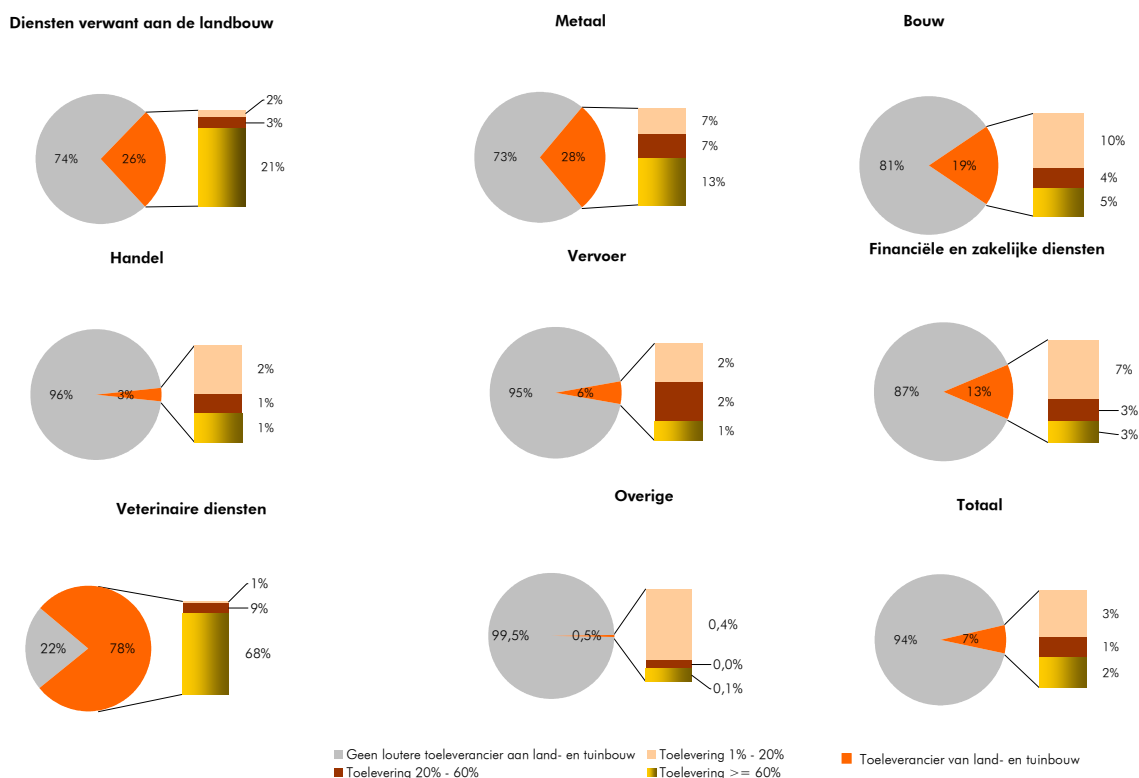
West-Vlaanderen telt momenteel circa 33.360 niet-landbouwbedrijven met loontrekken-den. Hiervan is ongeveer 7%, of **2.295 bedrijven** een **toeleverancier** van de land- en tuinbouw (zie tabel 59). Het gaat hier om bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks producten verkopen en/of installeren en/of diensten leveren aan land- en tuinbouwbe-drijven en die zelf geen afnemer zijn van land- en tuinbouwproducten. Iets meer dan 700 van deze bedrijven, of 2,2% van het totaal, verkoopt of levert minstens 60% aan de land- en tuinbouw.

Figuur 34 toont het aandeel bedrijven dat in een toeleverende relatie staat met de land- en tuinbouw per sector. We beschouwen hier nu de volledige sector, dus niet enkel de geselecteerde subsectoren.

Logischerwijze staat een groot percentage bedrijven in de sector 'veterinaire diensten' en 'diensten verwant aan de landbouw' in een louter toeleverende relatie tot de land- en tuinbouwsector. Maar ook in de metaalsector is ongeveer 28% van de bedrijven in grote of beperkte mate toeleverancier aan de land- en tuinbouw.

Figuur 34

Aandeel bedrijven die enkel in een toeleverende relatie staan met de land- en tuinbouw, naar grootte van de relatie en naar sector (in % van het aantal bedrijven in de totale sector)

Tabel 59

Raming aantal West-Vlaamse bedrijven met **loontrekkenden** met enkel een toeleverende relatie naar de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008
(in absolute aantallen en in % van het totale aantal bedrijven in de totale sector)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw		Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal aantal niet landbouw- bedrijven
Bedrijven in de volledige sector	Aantal	470	1.082	3.690	8.607	1.470	5.643	37	11.315	33.361
	In %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal bedrijven in selectie van subsectoren die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouw	Aantal	470	574	2.531	766	767	1.427	37	108	7.005
	In % van totaal	100,0	53,0	68,6	8,9	52,2	25,3	100,0	1,0	21,0
Bedrijven die enkel toeleverancier zijn van land- en tuinbouw (raming)	Aantal	122	301	702	294	82	713	29	52	2.295
	In % van totaal	25,9	27,8	19,0	3,4	5,6	12,6	78,2	0,5	6,9
Toelevering aan land- en tuinbouw minder dan 20% (raming)	Aantal	9	80	375	147	33	414	0	40	1.097
	In % van totaal	1,8	7,4	10,2	1,7	2,2	7,3	1,3	0,4	3,3
Toelevering aan land- en tuinbouw tussen 20% en 60% (raming)	Aantal	15	76	134	60	33	154	3	5	480
	In % van totaal	3,1	7,1	3,6	0,7	2,2	2,7	8,8	0,0	1,4
Toelevering aan land- en tuinbouw min- stens 60% (raming)	Aantal	98	144	193	88	16	146	25	7	718
	In % van totaal	20,9	13,3	5,2	1,0	1,1	2,6	68,1	0,1	2,2

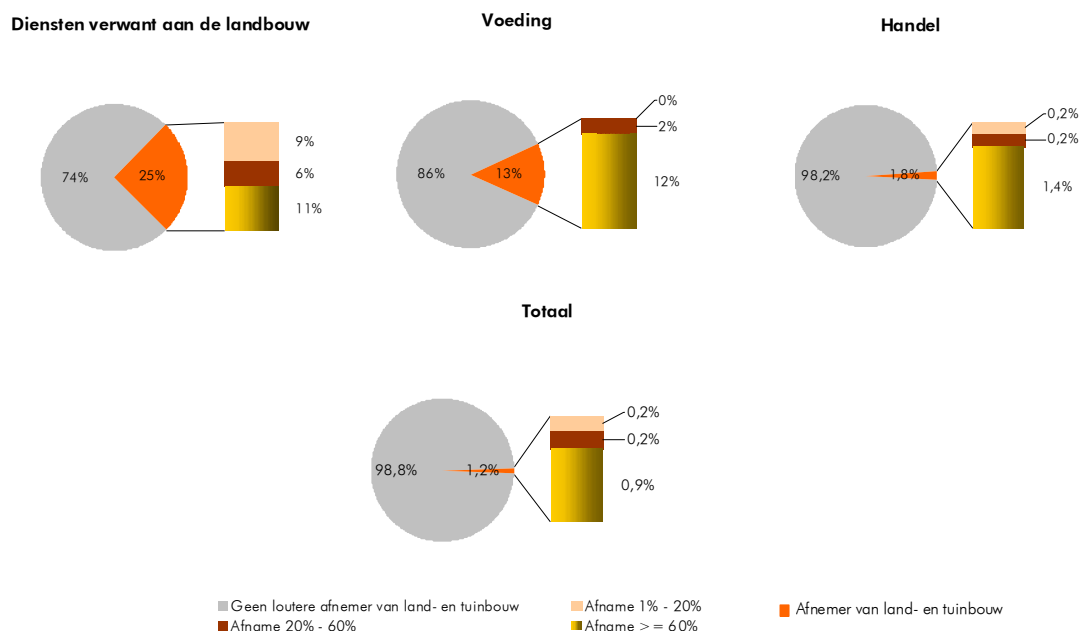
5.1.6.2. Raming aantal West-Vlaamse bedrijven die afnemer zijn van de land- en tuinbouw

Tabel 60 toont dat **416 bedrijven louter afnemer** zijn van producten afkomstig van de land- en tuinbouw. Dit is 1,2% van het totale aantal West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven. Circa 60 bedrijven doen minder dan 20% van de aankopen bij land- en tuinbouwbedrijven, 65 bedrijven doen 20 à 60% van de aankopen bij land- en tuinbouw en voor ongeveer 290 bedrijven is minstens 60% van de verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig van de land- en tuinbouw.

Figuur 35 toont het aandeel bedrijven per sector dat afnemer is van de land- en tuinbouw. Een kwart van de bedrijven in de sector 'diensten verwant aan de landbouw' en 13,5% van de bedrijven in de voedingssector zijn louter afnemer van de land- en tuinbouwsector.

Figuur 35

Aandeel bedrijven die enkel afnemer zijn van de land- en tuinbouw, naar grootte van de relatie en naar sector (in % van het aantal bedrijven in de totale sector)

5.1.6.3. Raming aantal West-Vlaamse bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw

Tabel 61 toont dat bijna **900 bedrijven zowel toeleverancier als afnemer** zijn van de land- en tuinbouw. Dit is 2,6% van het totale aantal West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven. Voor de meeste van deze bedrijven is minstens 60% van de activiteiten gerelateerd aan de land- en tuinbouw

Figuur 36 toont het aandeel bedrijven per sector dat zowel toeleverancier als afnemer is van de land- en tuinbouw.

Tabel 60

Raming aantal West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden die enkel in relatie als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in absolute aantallen en in % van het totale aantal bedrijven in de totale sector)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw		Voeding	Handel	Totaal aantal niet-landbouwbedrijven
Bedrijven in de volledige sector	Aantal	470	1.047	8.607	33.361
	In %	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal bedrijven in selectie van subsectoren die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouw	Aantal	470	325	766	7.005
	In % van totaal	100,0	31,0	8,9	21,0
Bedrijven die enkel afnemer zijn van land- en tuinbouw (raming)	Aantal	119	141	156	416
	In % van totaal	25,3	13,5	1,8	1,2
Afname van land- en tuinbouw minder dan 20% (raming)	Aantal	43	0	16	59
	In % van totaal	9,1	0,0	0,2	0,2
Afname van land- en tuinbouw tussen 20% en 60% (raming)	Aantal	27	20	19	65
	In % van totaal	5,7	1,9	0,2	0,2
Afname van land- en tuinbouw minstens 60% (raming)	Aantal	49	121	122	292
	In % van totaal	10,5	11,6	1,4	0,9

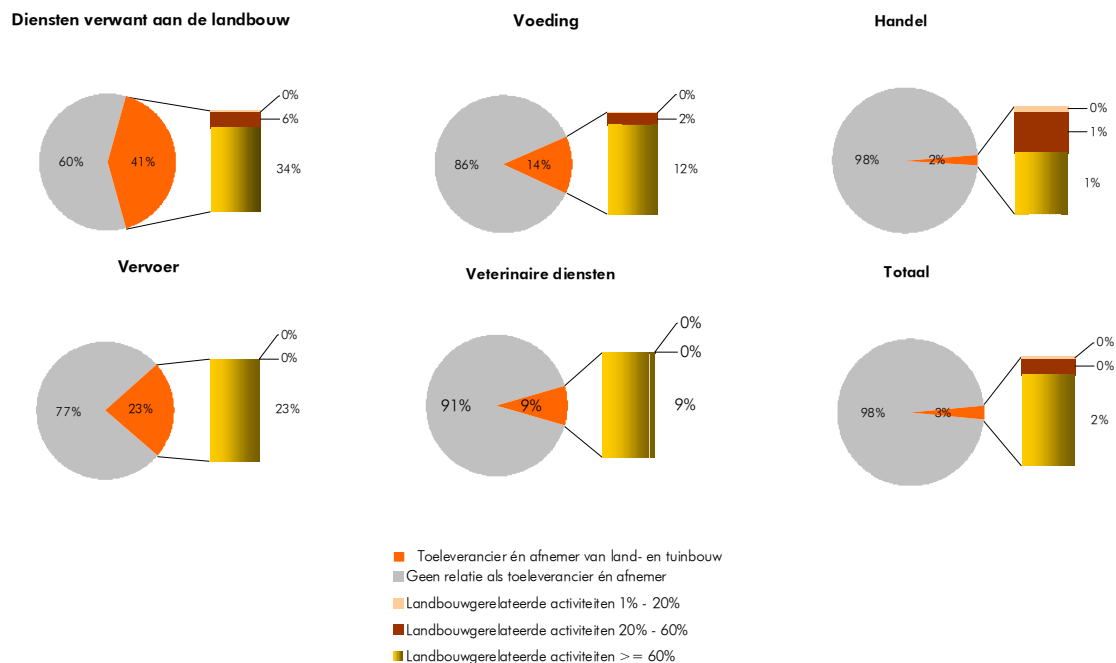
Tabel 61

Raming aantal West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden die **zowel in een toeleverende relatie als in een relatie als afnemer** staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in absolute aantallen en in % van het totaal aantal bedrijven in de totale sector)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw		Voeding	Handel	Vervoer	Veterinaire diensten	Overige	Totaal aantal niet landbouw- bedrijven
Bedrijven in de volledige sector	Aantal	470	1.047	8.607	1.470	37	11.315	33.361
	In %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal bedrijven in selectie van subsectoren die	Aantal	470	325	766	767	37	108	7.005
mogelijks in relatie staan tot de land- en tuinbouw	In % van totaal	100,0	31,0	8,9	52,2	100,0	1,0	21,0
Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn	Aantal	193	143	196	337	3	9	882
van land- en tuinbouw (raming)	In % van totaal	41,0	13,6	2,3	23,0	8,8	0,1	2,6
Minder dan 20% van de activiteiten gerelateerd	Aantal	2	2	11	0	0	0	15
aan land- en tuinbouw (raming)	In % van totaal	0,4	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Tussen 20% en 60% van de activiteiten gerelateerd	Aantal	29	16	74	0	0	2	122
aan land- en tuinbouw (raming)	In % van totaal	6,2	1,6	0,9	0,0	0,0	0,0	0,4
Minstens 60% van de activiteiten gerelateerd aan	Aantal	162	125	111	337	3	7	745
land- en tuinbouw (raming)	In % van totaal	34,4	11,9	1,3	23,0	8,8	0,1	2,2

Figuur 36

Aandeel bedrijven met loontrekkenden die zowel in een toeleverende relatie als in een relatie als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar grootte van de relatie en naar sector (in % van het aantal bedrijven in de totale sector)

5.1.6.4. Raming totaal aantal West-Vlaamse bedrijven die in relatie staan met de land- en tuinbouw

Tabel 62 en figuren 37 en 38 vormen een samenvatting van bovenstaande afzonderlijke berekeningen per categorie van bedrijven.

In totaal staan circa **3.600 West-Vlaamse bedrijven in een relatie met de land- en tuinbouwsector**. Dit is bijna 11% van alle niet-landbouwbedrijven in West-Vlaanderen.

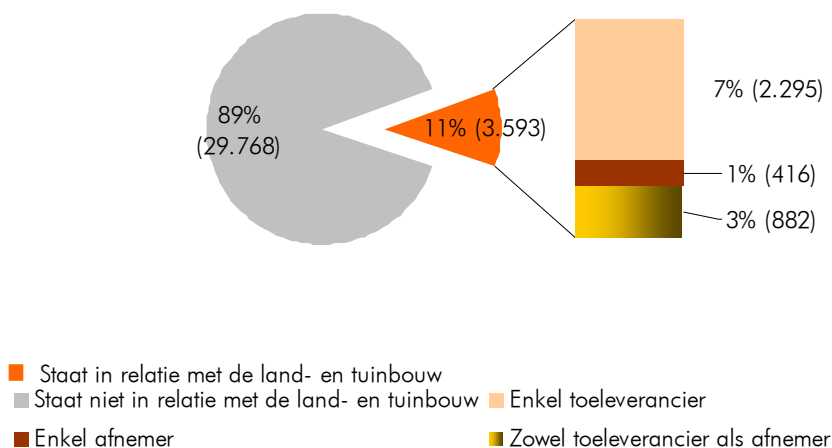
Tabel 62

Raming totaal aantal West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden die in relatie staan tot de land- en tuinbouw, naar sector, WES-enquête 2008 (in absolute aantallen en in % van het totale aantal bedrijven in de totale sector)

Omschrijving	Diensten verwant aan de landbouw		Voeding	Metaal	Bouw	Handel	Vervoer	Financiële en zakelijke diensten	Veterinaire diensten	Overige	Totaal aantal niet-landbouwbedrijven
Enkel toeleverancier	Aantal	122	0	301	702	294	82	713	29	52	2.295
	In % van het totaal	25,9	0,0	27,8	19,0	3,4	5,6	12,6	78,2	0,5	6,9
Enkel afnemer	Aantal	119	141	0	0	156	0	0	0	0	416
	In % van het totaal	25,3	13,5	0,0	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2
Zowel toeleverancier als afnemer	Aantal	193	143	0	0	196	337	0	3	9	882
	In % van het totaal	41,0	13,6	0,0	0,0	2,3	23,0	0,0	8,8	0,1	2,6
Totaal in relatie met land- en tuinbouw	Aantal	433	284	301	702	647	419	713	32	62	3.593
	In % van het totaal	92,2	27,1	27,8	19,0	7,5	28,5	12,6	87,0	0,5	10,8
Totaal aantal bedrijven	Aantal	470	1.047	1.082	3.690	8.607	1.470	5.643	37	11.315	33.361
	In % van het totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

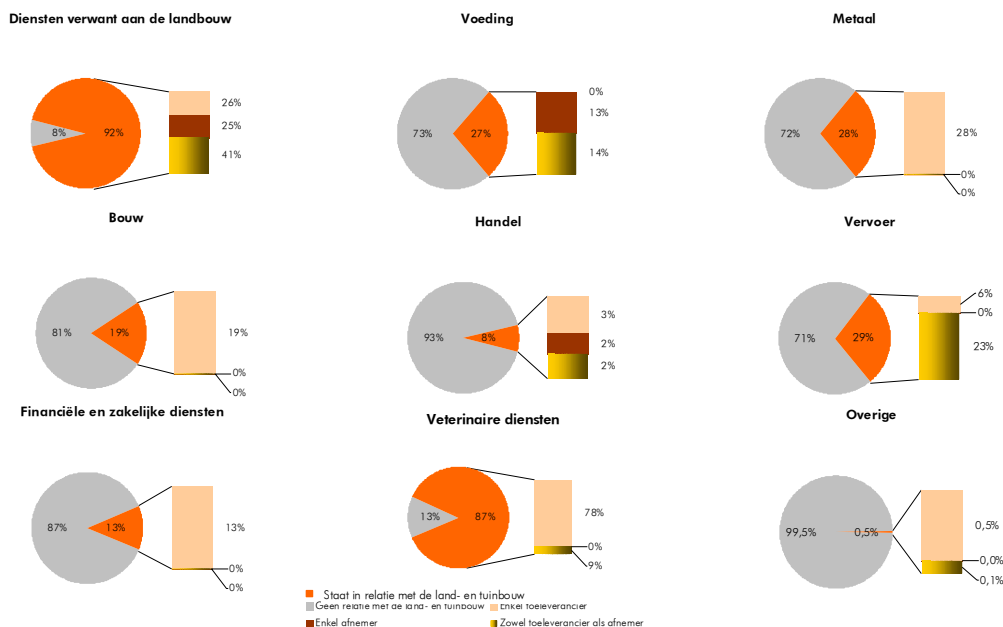
Figuur 37

Aandeel West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden die in relatie staan met de land- en tuinbouw, naar grootte van de relatie (in absoluut aantal en in % van het totale aantal niet-landbouwbedrijven)

Figuur 38

Aandeel West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden die in relatie staan met de land- en tuinbouw, naar grootte van de relatie en naar sector (in % van het aantal bedrijven in de totale sector)

5.2. Bedrijven zonder loontrekkenden

De extrapolatie bij de bedrijven zonder loontrekkenden is niet evident. Hun aantal in de steekproef bedroeg slechts 299. Enkel voor de sectoren 'diensten aan bedrijven' en 'handel' tellen we meer dan 50 respondenten. Voor de andere sectoren is het aantal respondenten te beperkt om betrouwbare uitspraken te doen.

De totale populatie van zelfstandige bedrijven in de subsectoren die mogelijks in relatie staan met de land- en tuinbouw bedraagt 19.076 bedrijven¹, wat betekent dat de enquête slechts een steekproef van 1,6% bedrijven bevat. De werkwijze van extrapolatie zoals hierboven is uitgevoerd bij de bedrijven met loontrekkenden is hier dan ook niet mogelijk.

De berekeningen hieronder gaan uit van een aantal veronderstellingen en dienen met de nodige voorzichtigheid gehanteerd te worden. Omwille van het beperkte aantal respondenten worden er geen cijfers per subsector berekend maar enkel voor alle zelfstandigen samen.

5.2.1. Methodologie

In totaal hebben 969 West-Vlaamse land- en tuinbouwers verspreid over de provincie, hun toeleveranciers en afnemers opgegeven. We veronderstellen dat zij hierbij een vrij **volledig** beeld hebben gegeven van alle zelfstandigen waarmee alle land- en tuinbouwers in West-Vlaanderen werken. Zelfstandige bedrijven die toeleveren aan de land- en tuinbouwsector, leveren vaak aan meerdere land- en tuinbouwers. Omgekeerd nemen zelfstandige afnemers ook vaak producten van meerdere land- en tuinbouwers af. We gaan dus uit van de **veronderstelling dat de 10% landbouwers die we hebben bevraagd alle zelfstandige toeleveranciers en afnemers die gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw hebben opgegeven**. Bij het verwerken van de lijsten met toeleveranciers en afnemers van deze kleine 1.000 land- en tuinbouwbedrijven hebben we immers zelf kunnen vaststellen dat naarmate de meeste lijsten waren verwerkt, er steeds minder nieuwe namen van toeleveranciers of afnemers voorkwamen op de lijsten van de resterende bedrijven.

Indien we deze veronderstelling mogen aannemen, dan geldt dat de land- en tuinbouwers die we niet hebben bevraagd geen of nauwelijks andere toeleveranciers of afnemers hebben dan deze die vermeld werden door de land- en tuinbouwers die wel hebben deelgenomen aan de enquête. De (weinige) toeleveranciers en/of afnemers die we wel zouden kunnen missen, zullen ook eerder bedrijven zijn die slechts met een beperkt aantal land- en tuinbouwers werken, waardoor hun economische impact ook eerder beperkt zal zijn.

¹ Dit cijfer werd berekend door de dienst Economie van de provincie West-Vlaanderen aan de hand van gegevens uit de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO).

Van de namen die de land- en tuinbouwers hebben opgegeven, bleken er 2.096 niet in het RSZ-bestand te zitten, waardoor we veronderstelden dat deze bedrijven allemaal zelfstandige bedrijven zijn. Deze bedrijven werden allemaal aangeschreven om deel te nemen aan de enquête. Uiteindelijk kregen we 565 enquêtes terug. Bij deze 565 bedrijven bleken er evenwel slechts 299 bedrijven (of 53%) te zitten die geen loontrekkenden hadden. De overige bedrijven deelden ons allemaal mee dat ze loontrekkenden in dienst hadden¹. Als we het werkelijke aandeel van de zelfstandigen in deze respons (53%) toepassen op het cijfer 2.096, dan komen we aan **1.110 bedrijven** zonder loontrekkenden die in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector.

Vervolgens dienen we in te schatten hoeveel van deze bedrijven enkel toeleverancier zijn (relatie stroomopwaarts), hoeveel bedrijven enkel afnemer zijn (relatie stroomafwaarts) en hoeveel bedrijven zowel toeleverancier als afnemer zijn.

Uit de enquête (zie onder meer figuur 9) blijkt dat van alle bedrijven die in relatie staan tot de land- en tuinbouw

- 26% zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie staat;
- 60% enkel in een stroomopwaartse relatie staat;
- 14% enkel in een stroomafwaartse relatie staat.

Hieruit volgt dat in totaal **666 bedrijven zonder loontrekkenden** als **toeleverancier** voor de land- en tuinbouw kunnen beschouwd worden. Daarnaast ramen we het aantal West-Vlaamse **zelfstandige afnemers** van de land- en tuinbouw op **155** en het aantal **zelfstandige bedrijven dat zowel afneemt van als levert** aan land- en tuinbouw op **289**.

Uit de enquête blijkt ook dat de bedrijven zonder loontrekkenden in onze steekproef gemiddeld 1,7 zelfstandigen tellen. In dit cijfer zitten de eventueel meewerkende gezinsleden inbegrepen. We ramen de totale zelfstandige tewerkstelling in de bedrijven die enkel toeleveren op 1.132, in de bedrijven die enkel afnemen op 264 en in de bedrijven die zowel toeleveren als afnemen op 491.

Het vervolg van de werkwijze is dezelfde als die bij de bedrijven met loontrekkenden. We verwijzen naar paragraaf 5.1.1. voor een uitgebreide methodologische beschrijving. We passen hier ook dezelfde kengetallen (gemiddelde omzet, toegevoegde waarde, ... per werknemer, ...) toe als bij de RSZ-bedrijven.

Uit de enquête halen we dat de bedrijven die enkel toeleverancier zijn van land- en tuinbouw gemiddeld 39,3% van hun verkopen realiseren bij land- en tuinbouwbedrijven. Bij bedrijven die enkel afnemer zijn van land- en tuinbouw stellen we vast dat gemiddeld 69,8% van de verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig is van de land- en tuinbouw, en bij de bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn blijkt gemiddeld 69,4% van de activiteiten gerelateerd te zijn aan de land- en tuinbouw.

Toepassing van deze percentages op de geraamde totale tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen resulteert in de landbouwgerelateerde zelfstandige tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen. Hierop kunnen vervolgens de percentages rechtstreekse en onrechtstreekse leveringen/aankopen worden toegepast alsook de aandelen West-Vlaanderen, rest van België en buitenland.

¹ Het feit dat deze bedrijven niet werden teruggevonden in het RSZ-bestand heeft vooral te maken met de namen die de land- en tuinbouwers opgegeven hebben. Deze namen komen vaak niet overeen met de naam waarmee het bedrijf in de RSZ is geregistreerd.

5.2.2. Raming zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven zonder loontrekkenden

Tabel 63 toont de samenvattende resultaten voor wat betreft de raming van de zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw. De gedetailleerde berekeningen zijn opgenomen in bijlagetabellen 12, 13 en 14 van bijlage 4. Zoals reeds vermeld, zijn er geen cijfers per sector berekend.

De relatie met de land- en tuinbouwsector bezorgt **970 zelfstandigen** een job. Het gaat om 445 jobs bij zelfstandige toeleveranciers, 184 bij zelfstandige afnemers en 341 bij zelfstandige bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn.

Van deze 970 jobs zijn er circa 650 gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw.

De zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw bedraagt hiermee ongeveer 1% van de totale zelfstandige tewerkstelling in niet-landbouwbedrijven zonder loontrekkenden.

5.2.3. Raming omzet gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven zonder loontrekkenden

De omzet die in deze bedrijven zonder loontrekkenden rechtstreeks gerelateerd is aan de land- en tuinbouw bedraagt **281 miljoen euro**. Dit is 0,4% van de totale omzet die gerealiseerd wordt in alle niet-landbouwbedrijven (met en zonder loontrekkenden) in West-Vlaanderen¹ (zie tabel 64 en bijlagetabellen 15, 16 en 17).

193 miljoen euro omzet (of 69% van het totaal) staat specifiek in relatie tot de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

5.2.4. Raming toegevoegde waarde gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven zonder loontrekkenden

Tabel 65 toont dat de toegevoegde waarde die in de zelfstandige bedrijven gerelateerd is aan de land- en tuinbouw geraamd wordt op ongeveer **70 miljoen euro**. Dit is 0,3% van de totale toegevoegde waarde die gerealiseerd wordt in de West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven.

De toegevoegde waarde gerelateerd aan de **West-Vlaamse land- en tuinbouw** bedraagt **46 miljoen euro**, dit is 66% van de totale toegevoegde waarde die in relatie staat met de land- en tuinbouw.

We verwijzen naar bijlagetabellen 18 tot en met 20 voor de uitgebreide berekeningen.

¹ Er zijn geen cijfers beschikbaar over de omzet en toegevoegde waarde in bedrijven met loontrekkenden en in bedrijven zonder loontrekkenden afzonderlijk.

Tabel 63

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde zelfstandige tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden, berekeningen WES

Omschrijving	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	Landbouwgerelateerde zelfstandige tewerkstelling in % van de totale zelfstandige tewerkstelling
Zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan de land- en tuinbouw	445	184	341	970	1,1
Zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	324	88	234	646	

Tabel 64

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden, berekeningen WES

Omschrijving	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	Landbouwgerelateerde omzet in % van de totale omzet
Omzet gerelateerd aan de land- en tuinbouw (in miljoen euro)	144	33	104	281	0,4
Omzet gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	105	16	72	193	

Tabel 65

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden, berekeningen WES

Omschrijving	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal	Landbouwgerelateerde toegevoegde waarde in % van de totale toegevoegde waarde
Toegevoegde waarde gerelateerd aan de land- en tuinbouw (in miljoen euro)	32	13	25	70	0,3
Toegevoegde waarde gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	23	6	17	46	

5.2.5. Raming waarde van de aankopen gerelateerd aan de land- en tuinbouw in de bedrijven zonder loontrekkenden

Een ruwe raming toont ook aan dat de West-Vlaamse zelfstandigen voor een bedrag van **104 miljoen euro** rechtstreekse aankopen doen bij de land- en tuinbouw (tabel 66). Circa **62 miljoen euro** wordt afgenomen bij de **West-Vlaamse land- en tuinbouwers** (zie ook bijlagetabellen 21 en 22).

Tabel 66

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden, berekeningen WES

Omschrijving	Toeleveranciers	Afnemers	Bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van land- en tuinbouw zijn	Totaal
Waarde van de aankopen gerelateerd aan de land- en tuinbouw (in miljoen euro)	0	27	77	104
Waarde van de aankopen gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	0	13	49	62

HOOFDSTUK 3: SAMENVATTING EN BESLUITEN

De enquête bij de niet-land- en tuinbouwbedrijven had als doel na te gaan welk aandeel van de tewerkstelling, toegevoegde waarde en omzet van deze bedrijven rechtstreeks of onrechtstreeks gerelateerd is aan de West-Vlaamse land- en tuinbouwsector.

In totaal werd een **steekproef van 4.949 bedrijven** bevestigd. Het betreft hier in eerste instantie 2.853 adressen uit het RSZ-bestand van bedrijven die behoren tot de activiteiten categorieën waarvan we vermoeden dat ze op één of andere manier in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector. Het gaat hier om subsectoren uit de voedingsindustrie, de handel, de metaal, de bouw, het vervoer, de financiële en zakelijke dienstverlening, de diensten verwant aan de landbouw en de veterinaire diensten. Daarnaast werden 2.096 adressen geselecteerd van bedrijven die we niet terugvonden in het RSZ-bestand maar die door de land- en tuinbouwers zelf werden opgegeven als afnemer of toeleverancier van de land- en tuinbouw.

De enquêtes zelf werden eind mei 2008 verstuurd. In totaal kregen we tegen begin juli 2008 **1.440 ingevulde enquêtes** terug van niet-land- en tuinbouwbedrijven, wat een **respons van 30%** oplevert.

Hieronder vatten we de belangrijkste conclusies van deze enquête samen.

1. Representativiteit van de steekproef

De methodologie van het onderzoek met de selectie van de bedrijven op basis van het bestand van bedrijven met loontrekkenden (RSZ-bestand), aangevuld met adressen die niet voorkwamen in dit bestand maar die werden opgegeven door de land- en tuinbouwers zelf, zorgde voor een ruime steekproef van bedrijven met loontrekkenden, maar voor een geringe steekproef van zelfstandige bedrijven. Van de adressen die werden opgegeven door de land- en tuinbouwers zelf en die we niet terugvonden in het RSZ-bestand bleek ons vermoeden dat het hier ging om zelfstandige bedrijven niet helemaal correct. Uiteindelijk bleek dat we slechts 299 enquêtes teruggekregen hebben van bedrijven zonder loontrekkenden (zelfstandigen) tegenover 1.141 enquêtes van bedrijven met loontrekkenden.

Op een totale populatie van 7.005 West-Vlaamse bedrijven uit het **RSZ-bestand** die activiteiten uitvoeren die mogelijks in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector, betekent dit dat we een ruime steekproef, namelijk **16,3%** van al deze bedrijven, hebben bereikt.

Daarnaast zijn er naar schatting circa 19.000 **zelfstandige bedrijven** in West-Vlaanderen terug te vinden in die voorgeselecteerde activiteiten die mogelijks in relatie staan tot de land- en tuinbouw. Hiervan hebben we 299 bedrijven bereikt, of **1,6%**. Omwille van deze kleine steekproef is het heel moeilijk om de resultaten voor de zelfstandigen te extrapoleren en om afzonderlijke en representatieve uitspraken voor deze groep te doen. De resultaten voor deze bedrijven zijn dan ook gebaseerd op een aantal veronderstellingen en moeten met de nodige omzichtigheid gehanteerd worden.

Om tot een correcte steekproefverhouding te komen waarbij het aandeel van de diverse (sub)sectoren in de respons op de enquête een weerspiegeling vormt van het aandeel van deze (sub)sectoren in de totale populatie, werd ook een weging toegepast.

2. Belangrijkste resultaten

De enquête bij subsectoren die mogelijk in relatie staan tot de land- en tuinbouw laat ons onder meer toe om na te gaan of er effectief een relatie is van deze bedrijven met de land- en tuinbouw, welke landbouwgerichte activiteiten deze bedrijven uitvoeren, welk aandeel van de activiteiten landbouwgerelateerd is en welk aandeel gerelateerd is aan de land- en tuinbouw in West-Vlaanderen.

2.1. Welke relatie hebben de bevroagde bedrijven met de land- en tuinbouw?

Van de *bevroagde* bedrijven staat **56,1% in relatie tot de land- en tuinbouw** en 43,9% staat in geen enkele relatie tot de land- en tuinbouw.

De bedrijven die in relatie staan tot de land- en tuinbouw kunnen in een stroomopwaartse of toeleverende relatie staan, in een stroomafwaartse relatie of in een relatie van afnemer staan, of in beide.

14,7% van de bevroagde bedrijven staat **zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie**, **33,8%** staat enkel in een **stroomopwaartse relatie** en **7,6%** staat enkel in een **stroomafwaartse relatie**.

De geselecteerde (sub)sectoren in de metaalsector, de financiële en zakelijke dienstverlening, de veterinaire diensten en de bouwsector zijn bijna uitsluitend in een **stroomopwaartse relatie** met de land- en tuinbouw gesitueerd. In de andere sectoren (vervoer, voedingsindustrie, diensten verwant aan de landbouw en handel) komen relatief veel - meer dan 25% - bedrijven voor **die zowel in een stroomopwaartse als in een stroomafwaartse relatie** met de land- en tuinbouw gesitueerd zijn. De voedingsindustrie kent daarnaast ook relatief veel bedrijven die enkel in een **stroomafwaartse relatie** staan tot de land- en tuinbouw.

2.2. Welke stroomopwaartse activiteiten vinden plaats?

Bedrijven die zich in een relatie **stroomopwaarts** bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:

- grondstoffen of andere producten produceren of leveren aan de land- en tuinbouw;
- levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven;
- diensten leveren aan land- en tuinbouwbedrijven;
- installateur, producent of leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw;
- installateur, producent of leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw;
- machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven.

Uit de enquête blijkt dat ongeveer een kwart van de bevroagde bedrijven leverancier is van diensten aan land- en tuinbouwbedrijven. Ongeveer 22% is leverancier/producent van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven. Slechts 3% is daarentegen verkoper van levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven. Tabel 67 vat de stroomopwaartse relatie samen.

2.3. Welke stroomafwaartse activiteiten vinden plaats?

Bedrijven die zich in een relatie **stroomafwaarts** bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:

- producten kopen uit de land- en tuinbouw;
- primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken;
- producten uit de land- en tuinbouw vervoeren en/of opslaan.

Uit de enquête blijkt dat 16,7% van de bevroagde bedrijven producten uit de land- en tuinbouw aankoopt. Ongeveer 10% is actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw en 6,4% is verwerker van primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw. Tabel 68 vat de stroomafwaartse relatie samen.

2.4. Welk aandeel van de activiteiten is landbouwgerelateerd?

In de enquête werd nagegaan welk percentage van de verkopen die de bedrijven doen, of van de diensten die ze leveren, rechtstreeks geleverd wordt aan of onrechtstreeks bestemd is voor de land- en tuinbouw. Daarnaast vroegen we ook welk percentage van alle verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen goederen rechtstreeks of onrechtstreeks afkomstig is van de land- en tuinbouw.

2.4.1. Belang stroomopwaartse relatie

Gemiddeld is **18,9%** van de verkopen of diensten van de bevroagde bedrijven bestemd voor de land- en tuinbouw¹. Deze percentages verschillen sterk naargelang de sector. Sectoren waar een relatief groot aandeel van de verkopen of diensten geleverd wordt aan de land- en tuinbouw zijn de veterinaire diensten (74,2%), de diensten verwant aan de landbouw (47,3%), de bevroagde subsectoren van de handel (27,2%), de metaalsector (25,8%) en de voedingssector (24,6%).

Van al deze landbouwgerelateerde verkopen of leveringen gebeurt **79% rechtstreeks en 21% onrechtstreeks**.

Bekijken we de **trend** over de laatste vijf jaar, dan ziet 15,5% van de bedrijven een toename van het percentage verkopen of diensten aan de land- en tuinbouw, 14,5% stelt een afname vast en 70% ervaart een status-quo.

¹ Rekenkundig gemiddelde, niet gewogen aan omzetcijfers.

Tabel 67

De stroomopwaartse activiteiten die de bedrijven uitoefenen in relatie tot de land- en tuinbouw, WES-enquête 2008

Stroomopwaartse activiteit	% bevroagde bedrijven die activiteit uitoefenen	Bevroagde (sub)sectoren waarin activiteit het meeste voorkomt	Grondstoffen, producten, diensten die voornamelijk (rechtstreeks of onrechtstreeks) worden geleverd, geïnstalleerd, verkocht, ...
Leverancier/producent van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven	21,8	- Veterinaire diensten (79,1% van de bevroagde bedrijven) - Handel (50%) - Voeding (42,4%)	- Zaaï- en plantgoed - Bouwmaterialen - Voeders
Verkoper van levende dieren, embryo's en/of sperma aan land- en tuinbouwbedrijven	2,9	- Veterinaire diensten (20,1%) - Diensten verwant aan de landbouw (11,6%) - Handel (9,5%)	- Levende dieren
Leverancier van diensten aan land- en tuinbouw-bedrijven	25,4	- Veterinaire diensten (85,8%) - Diensten verwant aan de landbouw (49,5%) - Financiële en zakelijke dienstverlening (49,1%)	- Landbouwloonwerk - Boekhoudkundige diensten - Transport
Installateur/producent/leverancier van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw	10,0	- Metaal (42,3%) - Handel (15,2%) - Bouw (11,5%)	- Pompen - Kleine werktuigen - Generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK - Landbouwmachines
Installateur/producent/leverancier van vaste constructies voor de land- en tuinbouw	12,3	- Bouw (26,8%) - Metaal (23,7%)	- Andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken - Loodsen- en stallenbouw - Betonconstructies
Verhuurder van machines (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven	3,8	- Metaal (10,5%) - Vervoer (8,8%) - Diensten verwant aan de landbouw (8,3%)	

Tabel 68

De stroomafwaartse activiteiten die de bedrijven uitoefenen in relatie tot de land- en tuinbouw, WES-enquête 2008

Stroomafwaartse activiteit	% bevroagde bedrijven die activiteit uitoefenen	Bevroagde (sub)sectoren waarin activiteit het meeste voorkomt	Producten die het meest (rechtstreeks of onrechtstreeks) worden aangekocht of verwerkt
Aankoper producten uit de land- en tuinbouw	16,7	- Voeding (77,7% van de bevroagde bedrijven) - Diensten verwant aan de landbouw (56,5%) - Handel (42,4%)	- Land- en tuinbouwgewassen - Levende dieren - Boomkwekerij- en sierfeitelproducten
Verwerker van primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw	6,4	- Voeding (79,9%) - Handel (14,8%)	- Granen - Melk, vlees, eieren en andere dierlijke producten - Andere land- en tuinbouwgewassen en afgeleiden
Actief in het vervoer en/of de opslag van producten uit de land- en tuinbouw	10,3	- Vervoer (47,3%) - Voeding (38,6%) - Handel (21,9%)	

2.4.2. Belang stroomafwaartse relatie

Gemiddeld is **12,7%** van de goederen die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen door de bevraagde bedrijven afkomstig van de land- en tuinbouw¹. Sectoren waar een relatief groot aandeel van de aangekochte, verhandelde, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig is van de land- en tuinbouw zijn de geselecteerde subsectoren uit de voeding (71%), de diensten verwant aan de landbouw (41,5%), de handel (35%) en de vervoersector (25,6%).

Van alle landbouwgerelateerde verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten is **66% rechtstreeks en 34% onrechtstreeks afkomstig van de land- en tuinbouw**.

Over de laatste vijf jaar stelt 8% van de bedrijven een toename vast in het percentage goederen afkomstig van de land- en tuinbouw, 13% stelt een afname vast en circa 79% ervaart een status-quo.

2.5. Welk aandeel van de landbouwgerelateerde activiteiten gebeurt in West-Vlaanderen?

Aan de bevraagde bedrijven werd ook gevraagd welk aandeel van de verkopen of diensten die geleverd worden aan de land- en tuinbouw geleverd wordt aan land- en tuinbouwbedrijven in *West-Vlaanderen*. Analooq werd aan de afnemers gevraagd welk aandeel van land- en tuinbouwproducten die worden verhandeld, verwerkt, vervoerd of opgeslagen afkomstig is van *West-Vlaamse* land- en tuinbouwbedrijven.

2.5.1. Aandeel verkopen aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw

Van alle verkopen of diensten geleverd aan of bestemd voor de land- en tuinbouw is gemiddeld **76% bestemd voor de West-Vlaamse land- en tuinbouw**, 15,5% voor de land- en tuinbouw in de rest van België en 8,5% voor de land- en tuinbouw in het buitenland.

We merken hierbij evenwel op dat in de bevraagde subsectoren van de metaalsector minder dan de helft van de leveringen aan land- en tuinbouw in West-Vlaanderen gebeurt. Circa 30% van de landbouwgerelateerde producten in deze sector wordt geleverd aan het buitenland.

Wat betreft de **evolutie** over de laatste vijf jaar, stellen we voor 20% van de bedrijven een toename vast in het percentage verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen. Eenzelfde percentage stelt een dalende trend vast en ongeveer 60% een status-quo.

¹ Rekenkundig gemiddelde, niet gewogen aan waarde van de aankopen.

2.5.2. Aandeel verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig van de West-Vlaamse land- en tuinbouw

Van alle verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig van de West-Vlaamse land- en tuinbouw is **60% afkomstig van de West-Vlaamse land- en tuinbouw**. 18% is afkomstig van de land- en tuinbouw in de rest van België en 22% is afkomstig van de land- en tuinbouw in het buitenland.

In de voedingssector blijkt een relatief belangrijk aandeel van de aankopen te gebeuren bij land- en tuinbouwbedrijven in het buitenland, met name 38,5%.

Indien we de **trend** over de laatste vijf jaar in het percentage verhandelde, verwerkte, vervoerde of opgeslagen producten afkomstig van de West-Vlaamse land- en tuinbouw bekijken, dan is deze voor 10% van de bevroegde bedrijven stijgend, maar voor 18% dalend. 21% van de bedrijven ziet evenwel een toename van het percentage van goederen afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven in het buitenland.

3. Het *indirect* economisch belang van de land- en tuinbouw

De resultaten van de enquête bij de bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan met de land- en tuinbouw laten toe om de totale tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde die gerelateerd is aan de (West-Vlaamse) land- en tuinbouw te ramen. Dit gebeurt afzonderlijk voor de bedrijven met loontrekkenden en de bedrijven zonder loontrekkenden (zelfstandigen). Voor de bedrijven met loontrekkenden worden de enquêteresultaten geëxtrapoleerd. Dit gebeurt op het niveau van de negen hoofdsectoren. De raming van het economisch belang van de zelfstandige niet-landbouwbedrijven die in relatie staan met de land- en tuinbouw gebeurt aan de hand van een aantal veronderstellingen en moet met de nodige voorzichtigheid gehanteerd worden.

Bij de raming van de tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen die gerelateerd is met de land- en tuinbouw maken we, zowel bij de bedrijven met loontrekkenden als bij de bedrijven zonder loontrekkenden, een onderscheid tussen drie categorieën van bedrijven, met name:

- bedrijven die enkel toeleverancier zijn van land- en tuinbouw;
- bedrijven die enkel afnemer zijn van land- en tuinbouw;
- bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer zijn van land- en tuinbouw.

3.1. Bedrijven met loontrekkenden

De land- en tuinbouw zorgt naar schatting voor een **creatie van ongeveer 24.000** (rechtstreekse en onrechtstreekse) **arbeidsplaatsen bij de West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven met loontrekkenden**. Het gaat om circa 10.000 arbeidsplaatsen bij toeleveranciers, 5.500 arbeidsplaatsen bij afnemers en 8.500 arbeidsplaatsen bij bedrijven die zowel toeleverancier als afnemer van de land- en tuinbouw zijn.

Van deze 24.000 arbeidsplaatsen staat circa 60% (of 14.200 arbeidsplaatsen) in relatie met de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw.

Deze West-Vlaamse bedrijven zorgen voor een **rechtstreekse creatie van ruim 6 miljard euro omzet** die gerelateerd kan worden aan de land- en tuinbouw, waarvan ruim **3,6 miljard euro** rechtstreeks in verband gebracht kan worden met de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

In totaal wordt circa **1,8 miljard euro landbouwgerelateerde toegevoegde waarde** gecreëerd door West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven. Hiervan staat circa **1 miljard euro** toegevoegde waarde in verband met de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

Daarnaast stellen we vast dat West-Vlaamse niet-landbouwbedrijven met loontrekkenden voor een bedrag van circa **2,8 miljard euro rechtstreekse aankopen** doen bij de land- en tuinbouwsector. Ongeveer de helft hiervan (**1,4 miljard euro**) wordt rechtstreeks aangekocht bij de land- en tuinbouwsector in **West-Vlaanderen**.

In totaal staan circa **3.600 West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden** in relatie met de land- en tuinbouwsector. Het gaat om:

- circa 2.300 toeleverende bedrijven;
- circa 400 afnemende bedrijven;
- circa 900 bedrijven die zowel toeleveren als afnemen.

Per sector schatten we het aantal West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden dat in relatie staat met de land- en tuinbouw op:

- 433 in de sector diensten verwant aan de landbouw (of 92,2% van het totale aantal bedrijven in deze sector);
- 32 in de veterinaire diensten (87% van het totaal);
- 419 in de vervoersector (28,5% van het totaal);
- 301 in de metaalsector (27,8% van het totaal);
- 284 in de voedingssector (27,1% van het totaal);
- 702 in de bouwsector (19% van het totaal);
- 713 in de financiële en zakelijke diensten (12,6% van het totaal);
- 647 in de handel (7,5% van het totaal);
- 62 in de overige sectoren (0,5% van het totaal).

3.2. Bedrijven zonder loontrekkenden

Het economisch belang van de niet-landbouwbedrijven zonder loontrekkenden in het agrocomplex is heel moeilijk in te schatten. Op basis van een aantal veronderstellingen schatten wij het aantal toeleveringsbedrijven zonder loontrekkenden op circa 666, het aantal afnemers op 155 en het aantal zelfstandigen dat zowel toeleverancier als afnemer is op 289. In totaal betekent dit dat er ongeveer **1.110 bedrijven zonder loontrekkenden** in relatie staan tot de land- en tuinbouwsector. Gezien de gebruikte methodologie kunnen deze cijfers als minima beschouwd worden¹.

¹ Zie deel 2, paragraaf 5.2. We veronderstellen dat 10% van de totale populatie land- en tuinbouwers een totaaloverzicht heeft gegeven van alle zelfstandige toeleveranciers en afnemers waarmee alle West-Vlaamse land- en tuinbouwers werken.

De zelfstandige bedrijven zorgen voor een landbouwgerelateerde **tewerkstelling voor 970 zelfstandigen**, waarvan **650** gerelateerd zijn aan de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**. De **omzet** die in deze zelfstandige bedrijven rechtstreeks gerelateerd is aan de land- en tuinbouw wordt geraamd op **281 miljoen euro** (waarvan **193 miljoen euro** gerelateerd aan de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**) en de **toegevoegde waarde** op ongeveer **70 miljoen euro** (waarvan **46 miljoen euro** gerelateerd is aan de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**).

De West-Vlaamse zelfstandige bedrijven doen naar schatting voor een bedrag van **104 miljoen euro** rechtstreekse **aankopen** bij de land- en tuinbouw, waarvan circa **62 miljoen euro** bij de **West-Vlaamse land- en tuinbouw**.

DEEL 3: ALGEMENE BESLUITEN MET BETREKKING TOT DE ECONOMISCHE BETE- KENIS VAN HET AGROCOMPLEX IN WEST- VLAANDEREN

In dit deel bundelen we de voornaamste conclusies over het agrocomplex die we doorheen de studie hebben gemaakt. Het agrocomplex omvat de land- en tuinbouw en alle andere subsectoren en activiteiten die direct of indirect gerelateerd zijn met de land- en tuinbouw.

De berekening van de economische betekenis van het agrocomplex gebeurde aan de hand van twee enquêtes: één enquête bij de West-Vlaamse land- en tuinbouwers zelf, en één enquête bij de niet-land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen.

Alvorens we het totaal economisch belang van het agrocomplex inschatten, willen we in hoofdstukken 1 en 2 nog een aantal algemene kenmerken en tendensen die we hebben vastgesteld bij de land- en tuinbouwers, enerzijds, en bij de bedrijven die gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw, anderzijds, weergeven.

HOOFDSTUK 1: KENMERKEN VAN DE WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW

De informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op de bevraging (van eind 2007) bij 969 land- en tuinbouwbedrijven, of 10% van het totale aantal land- en tuinbouwbedrijven in de provincie West-Vlaanderen.

We komen tot volgende besluiten:

■ activiteiten:

- veeteelt (75% van de bedrijven) en akkerbouw (73% van de bedrijven) zijn de activiteiten die het meest voorkomen op land- en tuinbouwbedrijven. Daarnaast doet 28% van de bedrijven aan tuinbouw in openlucht en 12% aan tuinbouw in serres,
- slechts 30% van de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven is actief in slechts één hoofdactiviteit,
- 44% van de bevroegde bedrijven combineert rundveehouderij met akkerbouw. Andere veel voorkomende combinaties van landbouwactiviteiten zijn varkenshouderij met akkerbouw, rundvee- met varkenshouderij en akkerbouw met tuinbouw in openlucht,
- 20% van de land- en tuinbouwbedrijven voert in het kader van verbreding, nevenactiviteiten uit. De belangrijkste nevenactiviteiten zijn het verwerken en/of verkopen thuis van landbouwproducten, landschaps- en natuurbeheer en het rechtstreeks verkopen aan winkels of op markten;

■ aankopen:

- West-Vlaamse land- en tuinbouwers zijn voor hun aankopen sterk gericht op de eigen provincie. Ongeveer 80% van de land- en tuinbouwbedrijven doet minstens 60% van hun aankopen in West-Vlaanderen. 61% van de land- en tuinbouwbedrijven koopt zelfs tussen 80% en 100% aan in West-Vlaanderen,
- voor 86% van de bedrijven is de *trend* over de laatste vijf jaar van de aankopen in West-Vlaanderen stabiel, voor 9% is het aandeel van de aankopen in West-Vlaanderen stijgend en voor circa 6% van de bedrijven dalend;

■ verkopen:

- de West-Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven leveren relatief veel aan West-Vlaamse bedrijven of personen: 80% van de bedrijven verkoopt minstens 60% aan bedrijven of personen in West-Vlaanderen. 63,5% van alle bedrijven verkoopt zelfs meer dan 80% in West-Vlaanderen,
- voor 85% van de bedrijven blijft de *trend* over de laatste vijf jaar van de verkopen aan West-Vlaamse bedrijven of personen stabiel over de laatste vijf jaar. 6% van de bedrijven ziet een stijgende trend in het aandeel van de verkopen binnen West-Vlaanderen en 9% stelt een dalende trend vast;

■ problemen:

- circa 60% van de land- en tuinbouwbedrijven wordt geconfronteerd met één of meerdere problemen. De belangrijkste problemen hebben te maken met ruimte (vergunningen, uitbreiding, ...), milieu, water en energie;

▪ **direct economisch belang:**

- de land- en tuinbouwsector in West-Vlaanderen telt *10.553 bedrijven* en staat in voor een directe tewerkstelling van *20.745 arbeidsplaatsen* (of 5,3% van het totale aantal arbeidsplaatsen in West-Vlaanderen),
- de sector realiseert een *omzet van 1,8 miljard euro* (of 2,3% van de totale omzet) in West-Vlaanderen,
- ze creëert voor *670 miljoen euro toegevoegde waarde* (of 2,3% van de totale toegevoegde waarde) in de West-Vlaamse economie.

HOOFDSTUK 2: KENMERKEN VAN DE AAN DE LAND- EN TUINBOUW GERELATEERDE ACTIVITEITEN

De conclusies in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op informatie van 1.440 niet-land- en tuinbouwbedrijven in West-Vlaanderen. Zij werden eind mei 2008 bevraagd.

De resultaten uit deze enquête werden geëxtrapoleerd zodat we finaal komen tot uitspraken op niveau van alle niet-land- en tuinbouwbedrijven in de provincie. Voor de gebruikte methodologie verwijzen we naar deel 2 van dit rapport.

We komen tot volgende besluiten:

▪ **landbouwgerelateerde activiteiten:**

- we maken een onderscheid tussen stroomopwaartse en stroomafwaartse activiteiten. Bedrijven die zich in een relatie *stroomopwaarts* bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:
 - grondstoffen of andere producten produceren of leveren aan de land- en tuinbouw, bijvoorbeeld zaai- en plantgoed, bouwmaterialen, voeders, ...
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: veterinaire diensten, handel, voeding,
 - levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: veterinaire diensten, diensten verwant aan de landbouw, handel,
 - diensten leveren aan land- en tuinbouwbedrijven, zoals landbouwloonwerk, boekhoudkundige diensten, ...
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: veterinaire diensten, diensten verwant aan de landbouw en financiële en zakelijke dienstverlening,
 - installateur, producent of leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw, bijvoorbeeld pompen, kleine werktuigen, generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK, landbouwmachines, ...
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: metaal, handel en bouw,
 - installateur, producent of leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw, onder meer elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken, loodsen- en stallenbouw, betonconstructies, ...
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: bouw en metaal,
 - machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: metaal, vervoer en diensten verwant aan de landbouw;
- bedrijven die zich in een relatie *stroomafwaarts* bevinden met de land- en tuinbouwsector zijn bedrijven die:
 - producten kopen uit de land- en tuinbouw, bijvoorbeeld land- en tuinbouwgewassen, levende dieren, boomkwekerij- en sierteeltproducten, ...
Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: voeding, diensten verwant aan de landbouw en handel,

- primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken. Het betreft onder meer granen, melk, vlees, eieren en andere land- en tuinbouwproducten

Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: voeding en handel,

- producten uit de land- en tuinbouw vervoeren en/of opslaan

Sectoren actief in deze activiteit zijn onder meer: vervoer, voeding en handel;

▪ **indirect economisch belang land- en tuinbouw:**

- in totaal zijn er ongeveer *4.700 niet-land- en tuinbouwbedrijven* (met en zonder loontrekkenden) in West-Vlaanderen die in verband staan met de land- en tuinbouw. 63% van deze bedrijven is enkel toeleverancier van de land- en tuinbouw (staat in een stroomopwaartse relatie), 12% is enkel afnemer van de land- en tuinbouw (staat in een stroomafwaartse relatie) en 25% is zowel toeleverancier als afnemer van de land- en tuinbouw;
- deze bedrijven hebben in totaal circa *25.000 landbouwgerelateerde arbeidsplaatsen*. 42% van deze landbouwgerelateerde arbeidsplaatsen is terug te vinden bij de toeleveranciers, 23% bij de afnemers en 35% bij de bedrijven die zowel toeleveren als afnemen;
- de niet-land- en tuinbouwbedrijven realiseren gezamenlijk *6,3 miljard euro omzet* die *in relatie* kan gebracht worden *met de land- en tuinbouw*: 2,4 miljard euro (38%) door de bedrijven die enkel toeleveren, 1,1 miljard euro (18%) door de bedrijven die enkel afnemen en 2,8 miljard euro (45%) door de bedrijven die zowel toeleveren aan als afnemen van de land- en tuinbouw;
- de *landbouwgerelateerde toegevoegde waarde* in deze bedrijven bedraagt *1,9 miljard euro*, namelijk 795 miljoen euro (42%) in bedrijven die enkel toeleveren, 446 miljoen euro (23%) in bedrijven die enkel afnemen en 660 miljoen euro (35%) in bedrijven die zowel toeleveren als afnemen;
- de bedrijven die in een stroomafwaartse relatie met de land- en tuinbouw staan, doen voor een bedrag van 2,9 miljard euro aankopen bij de land- en tuinbouw;
- tussen 3,5% en 4,4% van de landbouwgerelateerde tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en aankopen is toe te wijzen aan de bedrijven zonder loontrekkenden (zelfstandigen);

▪ **indirect economisch belang, gerelateerd aan de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw:**

- circa *14.900 arbeidsplaatsen* of bijna 60% van het totale aantal landbouwgerelateerde arbeidsplaatsen, wordt gerelateerd aan de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw;
- *3,8 miljard euro omzet* of 60% van de totale omzet die in de West-Vlaamse bedrijven in relatie staat met de land- en tuinbouw, staat in relatie met de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw;
- West-Vlaamse niet-land- en tuinbouwbedrijven creëren circa *1 miljard euro toegevoegde waarde* die in relatie staat tot de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw. Dit is 59% van de totale toegevoegde waarde die in relatie staat met de land- en tuinbouw;
- West-Vlaamse niet-land- en tuinbouwbedrijven doen voor een bedrag van *1,5 miljard euro rechtstreekse aankopen* bij de *West-Vlaamse* land- en tuinbouwbedrijven. Dit is bijna 52% van de totale aankopen die zij doen bij land- en tuinbouwers. Vooral de voedingssector doet een belangrijk deel van de aankopen bij buitenlandse land- en tuinbouwbedrijven.

■ **sectoren¹**:

- acht sectoren hebben een min of meer belangrijke link met de land- en tuinbouwsector, met name de diensten aan bedrijven, voeding, metaal, bouw, handel, vervoer, financiële en zakelijke diensten en veterinaire diensten. Daarnaast werd een sector 'overige' gedefinieerd. Het belang van deze restsector is beperkt;
- de veterinaire diensten, de diensten verwant aan de landbouw en de voedingssector zijn het sterkst gelinkt met de land- en tuinbouw. Zo is 75% van de tewerkstelling in de veterinaire diensten landbouwgerelateerd. Bij de diensten verwant aan de landbouw is dit 63,5% en bij de voedingssector 56,2%. Gezien de relatief kleine omvang van de twee eerstgenoemde sectoren, is hun aandeel in de totale landbouwgerelateerde tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen evenwel beperkt. Het aandeel van de voedingssector is daarentegen groot. In deze sector worden ongeveer 9.000 loontrekkende arbeidsplaatsen gerelateerd aan de land- en tuinbouw, dit is 37,5% van de totale landbouwgerelateerde tewerkstelling. Deze sector is ook verantwoordelijk voor circa 35% van de landbouwgerelateerde omzet, voor bijna 40% van de landbouwgerelateerde toegevoegde waarde en voor 51% van de landbouwgerelateerde aankopen;
- ook in de metaalsector zijn ongeveer 4.000 (loontrekkende) arbeidsplaatsen gerelateerd aan de land- en tuinbouwsector, in de financiële en zakelijke dienstverlening circa 3.200, in de handel circa 2.700, in het vervoer ongeveer 2.400 en in de bouw ongeveer 1.400;
- de belangrijkste landbouwgerelateerde omzet wordt gerealiseerd in de voeding en in de handel. De voeding en de metaalsector hebben het grootste aandeel in de landbouwgerelateerde toegevoegde waarde;
- de voeding, handel en de vervoersector zijn de belangrijkste afnemers van land- en tuinbouwproducten;
- per sector schatten we het aantal West-Vlaamse bedrijven met loontrekkenden dat in relatie staat met de land- en tuinbouw op:
 - 433 in de sector diensten verwant aan de landbouw (of 92,2% van het totale aantal bedrijven in deze sector),
 - 32 in de veterinaire diensten (87% van het totaal),
 - 419 in de vervoersector (28,5% van het totaal),
 - 301 in de metaalsector (27,8% van het totaal),
 - 284 in de voedingssector (27,1% van het totaal),
 - 702 in de bouwsector (19% van het totaal),
 - 713 in de financiële en zakelijke diensten (12,6% van het totaal),
 - 647 in de handel (7,5% van het totaal),
 - 62 in de overige sectoren (0,5% van het totaal).

¹ De opsplitsing naar sectoren werd enkel gemaakt voor de bedrijven met loontrekkenden.

HOOFDSTUK 3: ECONOMISCH BELANG VAN HET AGROCOMPLEX

Schema 5 vat het belang van het agrocomplex in West-Vlaanderen in termen van aantal bedrijven, tewerkstelling, omzet, toegevoegde waarde en waarde van de aankopen samen. Tabel 69 toont het belang van het West-Vlaamse agrocomplex in de totale West-Vlaamse economie.

In totaal staan er in de provincie circa **15.256 bedrijven** met bijna **46.000 arbeidsplaatsen** in een directe of indirecte relatie tot de land- en tuinbouw. De sector zelf biedt werk aan 20.745 land- en tuinbouwers. Daarnaast zijn er ongeveer 25.000 arbeidsplaatsen van niet-landbouwbedrijven gerelateerd aan de land- en tuinbouwsector. 14.900 jobs hiervan staan in relatie met de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw.

Van de circa 500.000 arbeidsplaatsen (loontrekkenden en zelfstandigen) in de provincie West-Vlaanderen is **9,2% direct of indirect gerelateerd aan de land- en tuinbouw**.

De West-Vlaamse economie creëert in totaal circa **8,1 miljard euro omzet** die direct of indirect in relatie kan gebracht worden met de land- en tuinbouw. 1,8 miljard euro omzet wordt gerealiseerd door de land- en tuinbouw zelf. Daarnaast staat 6,3 miljard euro omzet van niet-landbouwbedrijven in relatie tot de land- en tuinbouw. Ongeveer 60% hiervan (3,8 miljard euro) staat in relatie met de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw.

Van de totale omzet van ongeveer 77 miljard euro die gerealiseerd wordt door alle bedrijven in West-Vlaanderen, staat **10,5% in relatie tot de land- en tuinbouwsector**.

Daarnaast kan ook **2,6 miljard euro toegevoegde waarde** in relatie tot de land- en tuinbouw worden gebracht, met name 670 miljoen euro van de land- en tuinbouwsector zelf en 1,9 miljard euro van de toeleveranciers en afnemers. Van deze 1,9 miljard euro toegevoegde waarde staat 1,1 miljard euro of 60% in relatie tot de *West-Vlaamse* land- en tuinbouw.

Van de totale toegevoegde waarde van 28,6 miljard euro die gecreëerd wordt door de West-Vlaamse bedrijven, is dus **9% gerelateerd aan de land- en tuinbouw**.

De West-Vlaamse niet-land- en tuinbouwbedrijven **kopen** voor een bedrag van **2,9 miljard euro** aan bij de land- en tuinbouw, waarvan 1,5 miljard euro (52%) bij de *West-Vlaamse* land- en tuinbouwers.

Schema 5

Economische betekenis van het agrocomplex in West-Vlaanderen

WEST-VLAAMS AGROCOMPLEX									
DIRECT ECONOMISCH BELANG WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW									
Aantal bedrijven: 10.553 Directe tewerkstelling: 20.745 Omzet: 1.774 miljoen euro Toegevoegde waarde: 670 miljoen euro									
INDIRECT ECONOMISCH BELANG VIA TOELEVERANCIEERS EN AFNEMERS									
	WEST-VLAAMSE BEDRIJVEN DIE ENKEL TOELEVEREN AAN LAND- EN TUINBOUW			WEST-VLAAMSE BEDRIJVEN DIE ENKEL AFNEMEN VAN LAND- EN TUINBOUW			WEST-VLAAMSE BEDRIJVEN DIE ZOWEL TOELEVEREN AAN ALS AFNEMEN VAN LAND- EN TUINBOUW		
	Bedrijven met loon-trekkenden	Bedrijven zonder loon-trekkenden	Totaal	Bedrijven met loon-trekkenden	Bedrijven zonder loon-trekkenden	Totaal	Bedrijven met loon-trekkenden	Bedrijven zonder loon-trekkenden	Totaal
Totaal aantal bedrijven	2.295	666	2.961	416	155	571	882	289	1.171
Gerelateerd aan de land- en tuinbouw	10.109	445	10.554	5.500	184	5.684	8.464	341	8.805
	2.227	144	2.371	1.100	33	1.133	2.710	104	2.814
	763	32	795	433	13	446	635	25	660
	0	0	0	961	27	988	1.875	77	1.952
Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	6.797	324	7.121	2.416	88	2.504	5.020	234	5.254
	1.447	105	1.552	506	16	522	1.671	72	1.743
	505	23	528	188	6	194	376	17	393
	0	0	0	443	13	456	1.017	49	1.066
TOTAAL DIRECT EN INDIRECT ECONOMISCH BELANG WEST-VLAAMSE LAND- EN TUINBOUW									
Aantal bedrijven: 15.256 Tewerkstelling: 45.789 Omzet: 8.092 miljoen euro Toegevoegde waarde: 2.571 miljoen euro									
Bedrijven met loon-trekkenden: 1.110 Bedrijven zonder loon-trekkenden: 970 Totaal: 20.044 Bedrijven met loon-trekkenden: 3.593 Bedrijven zonder loon-trekkenden: 281 Totaal: 3.874 Bedrijven met loon-trekkenden: 1.110 Bedrijven zonder loon-trekkenden: 970 Totaal: 2.080 Bedrijven met loon-trekkenden: 1.110 Bedrijven zonder loon-trekkenden: 970 Totaal: 2.080									

Tabel 69

Het belang van het West-Vlaamse agrocomplex in de totale West-Vlaamse economie

Omschrijving	Direct belang (via land- en tuinbouw)		Indirect belang (via niet-landbouwbedrijven die toelevan aan of afnemen van land- en tuinbouw)		Totaal direct en indirect belang van het West-Vlaamse agrocomplex		Belang totale West-Vlaamse economie
	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie	
Tewerkstelling (loontrekkenden en zelfstandigen)	20.745	4,2	25.044	5,1	45.789	9,2	498.629
Omzet (in miljoen euro)	1.774	2,3	6.318	8,2	8.092	10,5	77.045
Toegevoegde waarde (in miljoen euro)	670	2,3	1.901	6,6	2.571	9,0	28.599

BRON: berekeningen WES op basis van gegevens WES-enquête 2008, RSZ, RSVZ, FOD Economie Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, provincie West-Vlaanderen, dienst Economie.

HOOFDSTUK 4: ECONOMISCH BELANG VAN HET AGROCOMPLEX IN VERGELIJKING MET ANDERE SECTOREN

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat 9,2% van de tewerkstelling, 10,5% van de omzet en 9% van de toegevoegde waarde in de West-Vlaamse economie toe te schrijven zijn aan het agrocomplex. Ter illustratie vergelijken we in tabel 70 het belang van het agrocomplex met dit van een aantal andere sectoren in onze economie. Het betreft zes hoofdsectoren die we ook in de studie hebben opgenomen omdat enkele subsectoren ervan gerelateerd zijn aan de land- en tuinbouw. Merk op dat we voor deze zes sectoren enkel de directe impact kennen. Deze sectoren zijn evenwel ook gerelateerd met andere sectoren. Dit indirect belang is hier echter niet in rekening gebracht. Een strikte vergelijking is dus niet mogelijk. De cijfers laten evenwel toe om het economisch belang van het agrocomplex beter te kaderen.

Daar waar het totale agrocomplex een aandeel heeft van tussen de 9% (toegevoegde waarde) en 10,5% (omzet) in de totale West-Vlaamse economie, is dit voor de totale bouwsector (enkel directe impact) bijvoorbeeld tussen de 7,2% en 7,5%. In de metaalsector, die toch een belangrijke sector is in West-Vlaanderen, ligt de toegevoegde waarde (enkel directe impact) iets lager dan in het agrocomplex. Ook het aandeel van de voedingssector in de totale West-Vlaamse tewerkstelling respectievelijk toegevoegde waarde (enkel directe impact) is vrij beperkt in vergelijking met het agrocomplex. Dit is ook het geval voor de vervoersector.

De handel is daarentegen op het vlak van tewerkstelling, omzet en toegevoegde waarde veel groter dan het agrocomplex. Hetzelfde geldt voor de sector van de financiële en zakelijke diensten (met uitzondering van de omzet).

Tabel 70
Economische betekenis van het agrocomplex in vergelijking met een aantal andere sectoren binnen West-Vlaanderen

Sector	Tewerkstelling (2006)		Omzet (miljoen euro) (2007)		Toegevoegde waarde (miljoen euro) (2006)	
	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie	Absolute cijfers	In % van de totale West-Vlaamse economie
Agrocomplex (a)	45.789	9,2	8.092	10,5	2.571	9,0
<i>Directe betekenis (land- en tuinbouwsector)</i>	20.745	4,2	1.774	2,3	670	2,3
<i>Indirecte betekenis via toeleveranciers en afnemers</i>	25.044	5,1	6.318	8,2	1.901	6,6
Voeding	17.944	3,6	6.814	8,8	1.087	3,8
Metaal	32.929	6,6	9.561	12,4	2.385	8,3
Bouw	36.462	7,3	5.773	7,5	2.063	7,2
Handel	75.720	15,2	25.955	33,7	3.448	12,1
Vervoer	27.345	5,5	6.690	8,7	1.756	6,1
Financiële en zakelijke diensten	59.218	11,9	4.533	5,9	7.177	25,1
Totaal	498.629	100,0	77.045	100,0	28.599	100,0

(a) De cijfers van het agrocomplex bevatten naast de directe impact ook hun indirecte impact via afnemers en toeleveranciers, terwijl we bij de overige sectoren enkel rekening houden met hun directe impact.
BRON: berekeningen WES op basis van gegevens WES-enquête 2008, RSZ, RSVZ, FOD Economie (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie), provincie West-Vlaanderen, dienst Economie.

HOOFDSTUK 5: TOT SLOT

We kunnen besluiten dat de economische betekenis van het agrocomplex voor de West-Vlaamse economie groot is. Afhankelijk van de indicator, schatten we dat tussen 9% en 10,5% van de West-Vlaamse economie in een directe of indirecte relatie met de land- en tuinbouw staat.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Samenstelling van de stuurgroep

- BEGHEIN Willy, Agentschap voor Landbouw en Visserij
- BOUCIQUÉ Bieke, kabinet gedeputeerde M. Titeca-Decraene, provincie West-Vlaanderen
- CALUS André, directeur POVLT
- DENYS Veroniek, adjunct-adviseur dienst Economie, provincie West-Vlaanderen
- DEPESTEL Nele, adjunct-adviseur dienst Economie, provincie West-Vlaanderen
- DESMYTTERE Hans, adjunct-directeur, WES vzw
- FURNIERE Johan, kabinet gedeputeerde M. Titeca-Decraene, provincie West-Vlaanderen
- LOUWAGIE Lieven, kabinet gedeputeerde B. Naeyaert, provincie West-Vlaanderen
- NAEYAERT Bart, gedeputeerde, provincie West-Vlaanderen
- PERSYN Danny, Agentschap voor Landbouw en Visserij
- PLATTEAU Jonathan, diensthoofd Rapportering (afdeling Monitoring en Studie), departement Landbouw en Visserij
- TERMOTE Tanja, stafmedewerker sociaaleconomisch beleid, WES vzw
- TITECA-DECRAENE Marleen, gedeputeerde, provincie West-Vlaanderen
- TRAEN Sabine, adjunct-adviseur dienst Economie, provincie West-Vlaanderen
- VANDEN BUSSCHE Lode, diensthoofd Economie, provincie West-Vlaanderen
- VERMEIRE Bert, faculteit Bio-Ingenieurswetenschappen, universiteit Gent

BIJLAGE 2

Enquête bij de land- en tuinbouwbedrijven

Economische betekenis agrocomplex in West-Vlaanderen **Enquête gericht aan de land- en tuinbouwbedrijven**

I. Identificatie

Gemeente waar uw bedrijf gevestigd is:

1. Welke activiteiten komen voor in uw bedrijf (gelieve alle activiteiten aan te kruisen die voorkomen, meerdere antwoorden zijn mogelijk):

☐ akkerbouw

☐ tuinbouw in openlucht:

☐ groenten

☐ fruit

☐ niet-eetbare gewassen (boomkwekerijen en sierteelt)

☐ tuinbouw in serres:

☐ groenten

☐ fruit

☐ niet-eetbare gewassen (boomkwekerijen en sierteelt)

☐ veeteelt:

☐ runderen (rundsvlees)

☐ runderen (melk)

☐ varkens

☐ pluimvee (vleeskippen)

☐ pluimvee (eieren)

☐ andere, namelijk:

☐ biologische landbouw

2. Vinden er in het kader van verbreding naast land- en tuinbouwactiviteiten één of meer van de volgende activiteiten plaats op uw bedrijf (meerdere antwoorden zijn mogelijk)?

- ☐ thuisverwerking en/of thuisverkoop van zuivel, groenten/fruit, vlees
- ☐ rechtstreekse verkoop aan winkels of op markten
- ☐ zorgtaken
- ☐ hoevetoerisme
- ☐ dagrecreatie (rondleiding voor scholen/groepen)
- ☐ horecazaak
- ☐ landschaps- en natuurbeheer
- ☐ energieproductie
- ☐ andere, namelijk:

3. Tewerkstelling

Aantal vaste arbeidskrachten (inclusief uzelf en meewerkende gezinsleden):

Maakt u daarnaast gebruik van gelegenheidsarbeid: ☐ ja
☐ neen

Indien ja: aantal

4. Bedrijfsomzet per jaar (totale waarde van alle verkopen, excl. BTW)

- ☐ minder dan 50.000 EUR
- ☐ 50.000-100.000 EUR
- ☐ 100.000-250.000 EUR
- ☐ 250.000-400.000 EUR
- ☐ meer dan 400.000 EUR

II. Aankoop

Bij de bedrijven die zich in de productieketen stroomopwaarts bevinden, onderscheiden we:

- leverancier/producent van **grondstoffen of andere producten** aan land- en tuinbouwbedrijven (bijvoorbeeld diervoeders, zaai- en plantgoed, sproeistoffen, meststoffen, chemische producten, verdelgingsmiddelen, kunstmeststoffen, farmaceutische producten, oliën en brandstoffen, verpakkingsmateriaal, folies, ...)
- leverancier van **levende dieren**
- leverancier van **diensten** (bijvoorbeeld transport, loonwerk, verwerking van afval, advies, wetenschappelijk onderzoek, financiële diensten, boekhoudkundige diensten, informaticadiensten, dierengeneeskundige diensten, ...)
- installateur/producent van **machines, werktuigen en andere toestellen** voor gebruik in de land- en tuinbouw (tractoren, landbouwmachines, silo's, koelinstallaties, stoomketels, opslagtanks, verwarmingsinstallaties, sproei-installaties, pompen, generatoren, ...)
- installateur/producent van **constructies** voor de land- en tuinbouw (stallenbouw, serrebouw, betonconstructies, afsluitingen, roosters, andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken, ...)
- **andere leveranciers**

5a. Als u alle aankopen op jaarbasis samentelt, welk percentage van uw aankopen gebeurt aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn?

- ☐ 0%-20%
- ☐ 20%-40%
- ☐ 40%-60%
- ☐ 60%-80%
- ☐ 80%-100%

5b. Is dit percentage over de laatste 5 jaar stijgend, dalend of stabiel?

- ☐ stijgend
- ☐ dalend
- ☐ stabiel

6. Geef een oplisting van uw leveranciers (alleen namen en adressen).

U kunt dit door:

- ofwel uit uw boekhouding een listing te trekken van uw leveranciers en deze listing als bijlage mee te sturen met deze ingevulde vragenlijst;
- ofwel uw leveranciers te noteren op de volgende pagina's; de indeling in 6 categorieën is enkel bedoeld om het u gemakkelijk te maken. U mag zich beperken tot leveranciers die gevestigd zijn in West-Vlaanderen.

GA DAARNA VERDER MET VRAAG 7

Mijn leveranciers van grondstoffen of andere producten aan land- en tuinbouwbedrijven (bijvoorbeeld diervoeders, zaai- en plantgoed, sproeistoffen, meststoffen, chemische producten, verdelgingsmiddelen, kunstmeststoffen, farmaceutische producten, oliën en brandstoffen, verpakkingsmateriaal, folies, ...)

Product	Leverancier(s) - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Mijn leveranciers van levende dieren - Naam en adres

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Mijn leveranciers van diensten (bijvoorbeeld transport, loonwerk, verwerking van afval, advies, wetenschappelijk onderzoek, financiële diensten, boekhoudkundige diensten, informaticadiensten, dierengeneeskundige diensten, ...)

Dienst	Leverancier(s) - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Mijn leveranciers of installateurs van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw (tractoren, landbouwmachines, silo's, koelinstallaties, stoomketels, opslagtanks, verwarmingsinstallaties, sproei-installaties, pompen, generatoren, ...)

Categorie	Leverancier(s)/installateur(s) - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Mijn leveranciers of installateurs van constructies voor de land- en tuinbouw (stallen, serres, betonconstructies, afsluitingen, roosters, andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken, ...)	
Categorie	Leverancier(s)/installateur(s) - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
Andere leveranciers	
Categorie	Verhuurder(s)/leverancier(s) - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

III. Afzet

Bij de bedrijven die zich in de productieketen stroomafwaarts bevinden, onderscheiden we:

- handelaars (aankoop, verkoop) of tussenpersonen in de handel in producten uit de land- en tuinbouw (levende dieren, land- en tuinbouwgewassen, ...)
- verwerking van producten uit de land- en tuinbouw - productie van voedingsmiddelen en veevoeders (vlees en andere dierlijke producten, groenten, fruit, landbouwgewassen, ...)
- verwerking van andere producten uit de land- en tuinbouw (niet-voedingsgewassen, energiegewassen, mest, dierlijk en ander afval, ...)
- vervoer en/of opslag van producten uit de land- en tuinbouw.

7a. Als u alle verkopen (omzet) op jaarbasis samentelt, welk percentage van uw verkopen gebeurt aan bedrijven of personen die in West-Vlaanderen gevestigd zijn?

- ☐ 0%-20%
- ☐ 20%-40%
- ☐ 40%-60%
- ☐ 60%-80%
- ☐ 80%-100%

7b. Is dit percentage over de laatste 5 jaar stijgend, dalend of stabiel?

- ☐ stijgend
- ☐ dalend
- ☐ stabiel

8. Geef een oplijsting van uw afnemers (alleen namen en adressen).

U kunt dit door:

- ofwel een afzonderlijke listing met uw afnemers mee te sturen met deze ingevulde vragenlijst (een BTW-listing)
- ofwel uw afnemers in te vullen op de volgende pagina's. U mag zich hierbij beperken tot afnemers die gevestigd zijn in West-Vlaanderen.

GA DAARNA VERDER MET VRAAG 9

Handelaars (aankoop, verkoop) of tussenpersonen in de handel in producten uit de land- en tuinbouw (levende dieren, land- en tuinbouwgewassen, ...)	
Product	Handelaar of tussenpersoon - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
Verwerking van producten uit de land- en tuinbouw - productie van voedingsmiddelen en veevoeders (vlees en andere dierlijke producten, groenten, fruit, landbouwgewassen, ...)	
Product	Bedrijf - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Verwerking van andere producten uit de land- en tuinbouw (**niet-voedingsgewassen, energie-
gewassen, mest, dierlijk en ander afval, ...**)

Product	Bedrijf - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

Vervoer en/of opslag van producten uit de land- en tuinbouw

Product	Transporteur/bedrijf - Naam en adres
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

IV. Andere aspecten die verband houden met uw bedrijfsvoering

9. Met welke problematiek wordt uw bedrijf actueel geconfronteerd?

Meerdere antwoorden zijn mogelijk. Indien u dit wenst, kunt u de problematiek waarmee u geconfronteerd wordt nader toelichten.

☐ water, namelijk:

☐ energie, namelijk:

☐ milieu, namelijk:

☐ ruimte (bijvoorbeeld stedenbouwkundige vergunningen, uitbreiding), namelijk:

.....

☐ personeel, namelijk:

☐ andere, namelijk:

**Het Provinciebestuur West-Vlaanderen en WES danken u van harte
voor uw medewerking !**

BIJLAGE 3

Enquête gericht aan bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan met de land- en tuinbouw

ECONOMISCHE BETEKENIS AGROCOMPLEX IN WEST-VLAANDEREN

Enquête gericht aan de bedrijven die rechtstreeks of onrechtstreeks in relatie staan met de land- en tuinbouw

VOORAF

Voorliggende enquête wenst na te gaan op welke manier uw bedrijf in relatie staat tot de land- en tuinbouwsector.

De **vragen** van deze enquête hebben **enkel betrekking op de vestiging** waarnaar deze enquête werd verstuurd. Heeft u meerdere vestigingen in West-Vlaanderen, dan is het mogelijk dat ook deze vestigingen een vragenlijst zullen ontvangen. Ook zij dienen dan enkel de informatie te verstrekken die op hun vestiging van toepassing is.

Wij vragen u de bijgevoegde vragenlijst ingevuld terug te bezorgen aan WES tegen uiterlijk **30 juni 2008**.

Alle verstrekte informatie blijft vertrouwelijk en wordt anoniem verwerkt.

Voor meer informatie omtrent de enquête kan u contact nemen met Tanja Termote van WES (tel. 050/36 71 35) of een kijkje nemen op www.wes.be.

IDENTIFICATIE

* Gelieve op het etiket op de eerste bladzijde eventuele foutieve gegevens te verbeteren aub.

* Btw-nummer van het bedrijf:

* NACE-BEL-code:

* Tot welke sector behoort uw bedrijf?

Slechts één antwoord, met name de hoofdactiviteit, aankruisen aub.

☐ diensten in verband met de landbouw (exclusief veterinaire diensten)	☐ groot- en kleinhandel
☐ vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten	☐ vervoer en vervoerondersteunende activiteiten (opslag, ...)
☐ chemische nijverheid	☐ bank en verzekeringen
☐ vervaardiging van artikelen van beton, cement en gips	☐ zakelijke dienstverlening
☐ metaal	☐ veterinaire diensten
☐ bouw	☐ andere, namelijk
☐ textielnijverheid	
☐ houtindustrie en papiernijverheid	

* Huidige tewerkstelling binnen de **vestiging**:

- Aantal loontrekkenden:
- Aantal zelfstandigen (inclusief uzelf en meewerkende gezinsleden):
- Gemiddeld aantal interimwerknemers (inclusief jobstudenten) op jaarbasis (in voltijdse equivalenten):

* Bedrijfsomzet van de **vestiging** in het jaar 2007:

.....

* Toegevoegde waarde van de **vestiging** in het jaar 2007 (= omzet - waarde aangekochte goederen):

.....

DEEL I: ALGEMENE RELATIE MET DE SECTOR VAN DE LAND- EN TUINBOUW

1. Is uw bedrijf, rechtstreeks of onrechtstreeks, leverancier/producent van **grondstoffen of andere producten** aan land- en tuinbouwbedrijven?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):
☐ voeders
☐ zaai- en plantgoed
☐ sproeistoffen en verdelgingsmiddelen
☐ andere chemische producten zoals ontsmettingsmiddelen, kuisproducten, ...
☐ farmaceutische producten
☐ (kunst)meststoffen
☐ oliën en brandstoffen
☐ verpakkingsmateriaal
☐ folies
☐ bouwmaterialen
☐ werktuigen
☐ klein materiaal (doe-het-zelfartikelen)
☐ potgrond en substraat
☐ andere, namelijk.....
.....

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):
☐ voeders
☐ zaai- en plantgoed
☐ sproeistoffen en verdelgingsmiddelen
☐ andere chemische producten zoals ontsmettingsmiddelen, kuisproducten, ...
☐ farmaceutische producten
☐ (kunst)meststoffen
☐ oliën en brandstoffen
☐ verpakkingsmateriaal
☐ folies
☐ bouwmaterialen
☐ werktuigen
☐ klein materiaal (doe-het-zelfartikelen)
☐ potgrond en substraat
☐ andere, namelijk.....
.....

2. **Verkoopt** uw bedrijf, rechtstreeks of onrechtstreeks, **levende dieren, embryo's en/of sperma** aan land- en tuinbouwbedrijven?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):
☐ levende dieren
☐ embryo's en sperma
☐ andere, namelijk.....
.....

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):
☐ levende dieren
☐ embryo's en sperma
☐ andere, namelijk.....
.....

3. Is uw bedrijf, rechtstreeks of onrechtstreeks, **leverancier van diensten** aan land- en tuinbouwbedrijven?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ transport
- ☐ landbouwloonwerk
- ☐ verwerking van afval
- ☐ onderzoek
- ☐ labo
- ☐ financiële diensten
- ☐ boekhoudkundige diensten
- ☐ informaticadiensten
- ☐ dierengeneeskundige diensten
- ☐ advies (bijvoorbeeld in verband met vergunningen, technisch, mestbank-aangifte, ...)
- ☐ overig advies
- ☐ andere, namelijk.....

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ transport
- ☐ landbouwloonwerk
- ☐ verwerking van afval
- ☐ onderzoek
- ☐ labo
- ☐ financiële diensten
- ☐ boekhoudkundige diensten
- ☐ informaticadiensten
- ☐ dierengeneeskundige diensten
- ☐ advies (bijvoorbeeld in verband met vergunningen, technisch, mestbank-aangifte, ...)
- ☐ overig advies
- ☐ andere, namelijk.....

4. Is uw bedrijf, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier van **machines, werktuigen en andere toestellen** voor gebruik in de land- en tuinbouw?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ tractoren
- ☐ landbouwmachines
- ☐ melkinstallaties
- ☐ silo's
- ☐ opslagtanks
- ☐ koelinstallaties
- ☐ verwarmingsinstallaties en stoomketels
- ☐ beregeningsinstallaties
- ☐ pompen
- ☐ generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK
- ☐ kleine werktuigen
- ☐ andere, namelijk.....

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ tractoren
- ☐ landbouwmachines
- ☐ melkinstallaties
- ☐ silo's
- ☐ opslagtanks
- ☐ koelinstallaties
- ☐ verwarmingsinstallaties en stoomketels
- ☐ beregeningsinstallaties
- ☐ pompen
- ☐ generatoren, zonnepanelen en -boilers, WKK
- ☐ kleine werktuigen
- ☐ andere, namelijk.....

5. Is uw bedrijf, rechtstreeks of onrechtstreeks, installateur/producent/leverancier van **vaste constructies** voor de land- en tuinbouw?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ loodsen- en stallenbouw
- ☐ serrebouw
- ☐ betonconstructies
- ☐ afsluitingen
- ☐ roosters + stalinrichting
- ☐ andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken
- ☐ koelruimten
- ☐ milieutechnische constructies (bijvoorbeeld luchtwassers, waterzuivering, ...)
- ☐ mestbewerking of -verwerking
- ☐ andere, namelijk.....
-

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ loodsen- en stallenbouw
- ☐ serrebouw
- ☐ betonconstructies
- ☐ afsluitingen
- ☐ roosters + stalinrichting
- ☐ andere bouwactiviteiten zoals elektriciteitswerken, dakwerken, graafwerken
- ☐ koelruimten
- ☐ milieutechnische constructies (bijvoorbeeld luchtwassers, waterzuivering, ...)
- ☐ mestbewerking of -verwerking
- ☐ andere, namelijk.....
-

6. **Verhuurt uw bedrijf**, rechtstreeks of onrechtstreeks, **machines** (zonder personeel) aan land- en tuinbouwbedrijven?

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

☐ ja, onrechtstreeks

7. **Koopt u producten uit de land- en tuinbouw?**

☐ nee

☐ ja, rechtstreeks

☐ ja, onrechtstreeks

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ levende dieren
- ☐ embryo's
- ☐ land- en tuinbouwgewassen
- ☐ melk, eieren en andere zuivelproducten
- ☐ wol
- ☐ zaai- en plantgoed
- ☐ boomkwekerij- en sierteeltproducten
- ☐ mest
- ☐ andere, namelijk.....
-

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

- ☐ levende dieren
- ☐ embryo's
- ☐ land- en tuinbouwgewassen
- ☐ melk, eieren en andere zuivelproducten
- ☐ wol
- ☐ zaai- en plantgoed
- ☐ boomkwekerij- en sierteeltproducten
- ☐ mest
- ☐ andere, namelijk.....
-

8. **Verwerkt** u primaire of afgeleide **producten** (bijvoorbeeld bloem) **uit de land- en tuinbouw**?

☐ nee

☐ ja

Specificeer (meerdere antwoorden mogelijk):

☐ melk, vlees, eieren en andere dierlijke producten

☐ aardappelen

☐ groenten

☐ fruit

☐ granen

☐ andere landbouwgewassen (vlas, koolzaad, ...)

☐ verwerkte en ruwe mest

☐ dierlijk en ander afval

☐ andere, namelijk.....

9. Is uw bedrijf actief in het **vervoer en/of de opslag** van producten uit de land- en tuinbouw?

☐ nee

☐ ja

Indien u op **alle vragen NEEN** geantwoord heeft, vragen wij u toch **de vragenlijst terug te bezorgen !!!**

Indien u **rechtstreeks of onrechtstreeks** bij één van bovenvermelde activiteiten betrokken bent, **ga dan verder met de vragenlijst!**

DEEL II: SPECIFIEK AANDEEL VAN UW RELATIE MET DE LAND- EN TUINBOUW

10. Deze vraag bestaat uit 3 stappen. Het voorbeeld achteraan de enquête kan u eventueel helpen bij het invullen ervan.

STAP 1:

Van alle verkopen die u in 2007 deed of van alle diensten die u in dit jaar leverde, welk percentage **leverde u aan (rechtstreeks) of was bestemd voor (onrechtstreeks) land- en tuinbouwbedrijven**, en welk percentage werd niet geleverd aan of was niet bestemd voor land- en tuinbouw?

NIET aan land- en tuinbouw	WEL aan land- en tuinbouw	Totaal
.....%	%	100%

STAP 2:

In deze stap willen we het percentage 'wel aan land- en tuinbouwbedrijven' opsplitsen.

Meer bepaald willen we nagaan welk percentage van uw totale verkopen of diensten **rechtstreeks** geleverd wordt aan land- en tuinbouwbedrijven, en welk percentage **onrechtstreeks** bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven?

Opgelet: de som 'rechtstreeks + onrechtstreeks' moet gelijk zijn aan het percentage dat u in stap 1 hebt ingevuld bij 'wel aan land- en tuinbouw'.

Rechtstreeks geleverd aan land- en tuinbouw	Onrechtstreeks bestemd voor land- en tuinbouw	Som
.....%	%	%

STAP 3:

In deze stap willen we het percentage 'wel aan land- en tuinbouwbedrijven' opnieuw opsplitsen.

Meer bepaald willen we ook nagaan welk percentage van uw totale verkopen of diensten (rechtstreeks) geleverd wordt aan of (onrechtstreeks) bestemd is voor **West-Vlaamse** land- en tuinbouwbedrijven, welk percentage geleverd wordt aan of bestemd is voor land- en tuinbouwbedrijven in de **rest van België** en welk percentage geleverd wordt aan of bestemd is voor **buitenlandse** land- en tuinbouwbedrijven. Daarnaast willen we ook weten of deze percentages de voorbije vijf jaar gestegen, gedaald of stabiel gebleven zijn?

Opgelet: de som moet opnieuw gelijk zijn aan het percentage dat u in stappen 1 en 2 hebt ingevuld bij 'wel aan land- en tuinbouw'.

% geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw				
	In West-Vlaanderen	In de rest van België	In het buitenland	Som
	%	%	%	%
Trend over de laatste vijf jaar (kruis aan)	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =

11. Deze vraag is op eenzelfde wijze opgebouwd als vraag 10.

STAP 1:

Welk percentage van alle goederen en producten die uw bedrijf in 2007 **verhandelde, verwerkte, vervoerde of opsloeg**, was rechtstreeks of onrechtstreeks **afkomstig van land- en tuinbouwproducten**, en welk percentage was niet afkomstig van land- en tuinbouwproducten?

NIET afkomstig van land- en tuinbouw	WEL afkomstig van land- en tuinbouw	Totaal
.....%	%	100%

STAP 2:

In deze stap willen we het percentage 'wel afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven' opsplitsen.

Meer bepaald willen we nagaan welk percentage van alle goederen die uw bedrijf verhandelt, verwerkt, vervoert of opslaat, **rechtstreeks** afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven, en welk percentage **onrechtstreeks** afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven?

Opgelet: de som 'rechtstreeks + onrechtstreeks' moet gelijk zijn aan het percentage dat u in stap 1 hebt ingevuld bij 'wel afkomstig van land- en tuinbouw'.

Rechtstreeks afkomstig van land- en tuinbouw	Onrechtstreeks afkomstig van land- en tuinbouw	Som
.....%	%	%

STAP 3:

In deze stap willen we het percentage 'wel afkomstig van land- en tuinbouwbedrijven' opnieuw opsplitsen.

Meer bepaald willen we ook nagaan welk percentage van alle goederen die uw bedrijf verhandelt, verwerkt, vervoert of opslaat afkomstig is van **West-Vlaamse** land- en tuinbouwbedrijven, welk percentage afkomstig is van land- en tuinbouwbedrijven uit de **rest van België** en welk percentage afkomstig is van **buitenlandse** land- en tuinbouwbedrijven. Daarnaast willen we ook weten of deze percentages de voorbije vijf jaar gestegen, gedaald of stabiel gebleven zijn?

Opgelet: de som moet opnieuw gelijk zijn aan het percentage dat u in stappen 1 en 2 hebt ingevuld bij 'wel afkomstig van land- en tuinbouw'.

% afkomstig van land- en tuinbouw				
	In West-Vlaanderen	In de rest van België	In het buitenland	Som
	%	%	%	%
Trend over de laatste vijf jaar (kruis aan)	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =	☐ + ☐ - ☐ =

Het provinciebestuur West-Vlaanderen en WES danken u van harte voor uw medewerking !

Fictief voorbeeld als hulp bij vragen 10 en 11

Totale omzet (verkopen): 400.000 euro

- verkopen aan **NIET** land- en tuinbouwbedrijven: 250.000 euro
- verkopen aan **WEL** land- en tuinbouwbedrijven: 150.000 euro

- * waarvan rechtstreeks: 100.000 euro
* waarvan onrechtstreeks: 50.000 euro
- * waarvan in West-Vlaanderen: 75.000 euro
* waarvan in de rest van België: 30.000 euro
* waarvan in het buitenland: 45.000 euro

Aandeel van de omzet aan land- en tuinbouw 5 jaar geleden: 40%

- waarvan in West-Vlaanderen: 15%
- waarvan in de rest van België: 10%
- waarvan in het buitenland: 15%

Vraag 10 wordt als volgt ingevuld:

NIET aan land- en tuinbouw	WEL aan land- en tuinbouw	Totaal
62,5%	37,5% $((100.000 + 50.000)/400.000)$	100%

Rechtstreeks geleverd aan land- en tuinbouw	Onrechtstreeks bestemd voor land- en tuinbouw	Som
25 % $(100.000/400.000)$	12,5 % $(50.000/400.000)$	37,5%

% geleverd aan of bestemd voor land- en tuinbouw				
	In West-Vlaanderen	In de rest van België	In het buitenland	Som
	18,75% $(75.000/400.000)$	7,5% $(30.000/400.000)$	11,25% $(45.000/400.000)$	37,5%
Trend over de laatste vijf jaar (kruis aan)	☒ + ☐ - ☐ = (van 15% naar 18,75%)	☐ + ☒ - ☐ = (van 10% naar 7,5%)	☐ + ☒ - ☐ = (van 15% naar 11,25%)	☐ + ☒ - ☐ = (van 40% naar 37,5%)

BIJLAGE 4

Bijlagetabellen

Bijlagetabel 1

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Totale tewerkstelling (loontrekkenden - RSZ)	% bedrijven enkel in stroomopwaartse (toele- verende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verkopen aan land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in toeleverende relatie staan	Tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	1.367	25,9	77,8	247	28
Metaal	14.618	52,4	53,4	2.955	1.136
Bouw	14.830	27,7	33,2	1.186	178
Handel	5.086	38,4	37,8	547	192
Vervoer	8.079	10,7	22,2	162	29
Financiële en zakelijke diensten	22.885	50,0	28,0	2.541	663
Veterinaire diensten	102	78,2	88,6	70	0
Overige	1.880	48,6	19,1	96	79
Som	68.847			7.805	2.305
Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw					
Diensten verwant aan de landbouw				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Metaal				220	24
Bouw				1.396	537
Handel				800	120
Vervoer				411	145
Financiële en zakelijke diensten				101	18
Veterinaire diensten				2.276	594
Overige				52	0
Som				5.313	1.484
				Totaal	
				6.797	

Bijlagetabel 1

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	13	1	14
Metaal	666	256	921
Bouw	286	43	329
Handel	93	33	126
Vervoer	62	11	73
Financiële en zakelijke diensten	243	63	306
Veterinaire diensten	18	0	18
Overige	19	16	34
Som	1.399	423	1.822
Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	15	2	17
Metaal	893	343	1.237
Bouw	99	15	114
Handel	43	15	57
Vervoer	0	0	0
Financiële en zakelijke diensten	22	6	28
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	21	17	38
Som	1.093	398	1.491

Bijlagetabel 2

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven die enkel in een relatie van afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Totale tewerkstelling (loontrekkenden - RSZ)	% bedrijven enkel in stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in een relatie als afnemer staan	Tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	1.367	25,3	40,1	78	60
Voeding	12.398	X	84,5	1.163	3.380
Handel	5.086	→	78,8	540	278
Som	18.851			1.782	3.718
Sector				Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw				63	49
Voeding				482	1.401
Handel				277	143
Som				823	1.593
Sector				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw				9	7
Voeding				259	752
Handel				121	62
Som				389	821
Sector				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw				6	4
Voeding				422	1.226
Handel				142	73
Som				570	1.304
					1.874

Bijlagetabel 3

RAMING VAN AAN DE LAND- EN TUINBOUW GERELATEERDE LOONTREKKENDE TEWERKSTELLING IN DE WEST-VLAAMSE BEDRIJVEN DIE ZOWEL AFNEMER ALS TOELEVERANCIER ZIJN VAN DE LAND- EN TUINBOUW, NAAR SECTOR, BEREKENINGEN WES

Sector (selectie van subsectoren)	Totale tewerkstelling (loontrekkenden - RSZ)	% bedrijven zowel in stroomopwaartse (toeleverende) als stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % activiteiten gerelateerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	1.367	41,0	81,1	396	59
Voeding	12.398	X	82,3	2.637	1.848
Handel	5.086	→	86,9	974	159
Vervoer	8.079	44,0	62,8	1.406	826
Veterinaire diensten	102	8,8	63,7	6	0
Overige	1.880	8,7	93,8	132	22
Som	28.912			5.550	2.914
Sector				Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
Diensten verwant aan de landbouw				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Voeding				344	8
Handel				1.551	762
Vervoer				837	22
Veterinaire diensten				886	306
Overige				6	0
Som				112	3
				3.736	1.100
Sector				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
Diensten verwant aan de landbouw				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Voeding				46	7
Handel				411	288
Vervoer				188	31
Veterinaire diensten				353	207
Overige				0	0
Som				39	7
				1.037	539
					1.576

Bijlagetabel 3

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	22	3	25
Voeding	689	483	1.172
Handel	103	17	119
Vervoer	319	188	507
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	38	6	45
Som	1.171	697	1.868

Bijlagetabel 4

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde omzet per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale omzet (in miljoen euro)	% bedrijven enkel in stroomopwaartse (toeleverende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verkopen aan land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in toeleverende relatie staan	Omzet gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)		
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	232	1.367	317	25,9	77,8	57	6	64
Metaal	331	14.618	4.840	52,4	53,4	978	376	1.354
Bouw	186	14.830	2.758	27,7	33,2	221	33	254
Handel	811	5.086	4.123	38,4	37,8	443	156	599
Vervoer	240	8.079	1.943	10,7	22,2	39	7	46
Financiële en zakelijke diensten	177	22.885	4.041	50,0	28,0	449	117	566
Veterinaire diensten	255	102	26	78,2	88,6	18	0	18
Overige	225	1.880	422	48,6	19,1	21	18	39
Som		68.847	18.470			2.227	713	2.940
Sector						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)		
Diensten verwant aan de landbouw						Rechtsreeks	Onrechtsreeks	Totaal
Metaal						51	6	57
Bouw						462	178	640
Handel						149	22	171
Vervoer						333	117	451
Financiële en zakelijke diensten						24	4	28
Veterinaire diensten						402	105	507
Overige						13	0	13
Som						1.447	442	1.890
Sector						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)		
Diensten verwant aan de landbouw						Rechtsreeks	Onrechtsreeks	Totaal
Metaal						3	0	3
Bouw						220	85	305
Handel						53	8	61
Vervoer						76	27	102
Financiële en zakelijke diensten						15	3	17
Veterinaire diensten						43	11	54
Overige						4	0	5
Som						419	137	555

Bijlagetabel 4

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)		
	Rechtsreeks	Onrechtsreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	4	0	4
Metalen	296	114	409
Bouw	18	3	21
Handel	34	12	47
Vervoer	0	0	0
Financiële en zakelijke diensten	4	1	5
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	5	4	9
Som	361	134	495

Bijlagetabel 5

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven die enkel in relatie van afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde omzet per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale omzet (in miljoen euro)	% bedrijven enkel in stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan	Omzet gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
Diensten verwant aan de landbouw	232	1.367	317	25,3	40,1	18	14
Voeding	554	12.398	6.864	43,4	84,5	644	1.871
Handel	811	5.086	4.123	20,4	78,8	438	225
Som		18.851	11.304			1.100	2.110
Sector							3.211
Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)							
Diensten verwant aan de landbouw						15	11
Voeding						267	776
Handel						225	116
Som						506	903
Sector							1.409
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)							
Diensten verwant aan de landbouw						2	2
Voeding						143	416
Handel						98	50
Som						244	468
Sector							712
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)							
Diensten verwant aan de landbouw						1	1
Voeding						234	679
Handel						115	59
Som						350	739
Som							1.090

Bijlagetabel 6

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde omzet per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale omzet (in miljoen euro)	% bedrijven zowel in stroomopwaartse (toeleverende) als stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % activiteiten gerelateerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Omzet gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)		
						Rechtsstreeks	Onrechtsstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	232	1.367	317	41,0	81,1	92	14	106
Voeding	554	12.398	6.864	43,9	82,3	1.460	1.023	2.483
Handel	811	5.086	4.123	25,6	86,9	789	129	918
Vervoer	240	8.079	1.943	44,0	62,8	338	199	537
Veterinaire diensten	255	102	26	8,8	63,7	1	0	1
Overige	225	1.880	422	8,7	93,8	30	5	35
Som		28.912	13.695			2.710	1.369	4.080
Sector						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)		
						Rechtsstreeks	Onrechtsstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw						76	11	87
Voeding						851	596	1.447
Handel						554	90	644
Vervoer						177	104	280
Veterinaire diensten						1	0	1
Overige						12	2	14
Som						1.671	804	2.475
Sector						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)		
						Rechtsstreeks	Onrechtsstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw						11	2	12
Voeding						227	159	387
Handel						152	25	177
Vervoer						85	50	135
Veterinaire diensten						0	0	0
Overige						9	1	10
Som						484	237	721

Bijlagetabel 6

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)			
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw	5	1	6	
Voeding	382	267	649	
Handel	83	14	97	
Vervoer	77	45	122	
Veterinaire diensten	0	0	0	
Overige	9	1	10	
Som	555	328	884	

Bijlagetabel 7
Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde toegevoegde waarde per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale toegevoegde waarde (in miljoen euro)	% bedrijven enkel in stroomopwaartse (toeleverende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verkopen aan land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in toeleverende relatie staan	Toegevoegde waarde gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	64	1.367	88		77,8	16	2
Metaal	85	14.618	1.238		53,4	250	96
Bouw	54	14.830	795	X	33,2	64	10
Handel	69	5.086	351	→	37,8	38	13
Vervoer	69	8.079	556		22,2	11	2
Financiële en zakelijke diensten	76	22.885	1.749		28,0	194	51
Veterinaire diensten	62	102	6		88,6	4	0
Overige	73	1.880	138		19,1	7	6
Som		68.847	4.920			584	179
Sector						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw						14	2
Metaal						118	45
Bouw						43	6
Handel						28	10
Vervoer						7	1
Financiële en zakelijke diensten						174	45
Veterinaire diensten						3	0
Overige						4	3
Som						392	113
							505

Bijlagetabel 7

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	1	0	1
Metaal	56	22	78
Bouw	15	2	18
Handel	6	2	9
Vervoer	4	1	5
Financiële en zakelijke diensten	19	5	23
Veterinaire diensten	1	0	1
Overige	1	1	3
Som	104	33	137
Sector			
	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	1	0	1
Metaal	76	29	105
Bouw	5	1	6
Handel	3	1	4
Vervoer	0	0	0
Financiële en zakelijke diensten	2	0	2
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	2	1	3
Som	88	33	121

Bijlagetabel 8

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven die enkel in relatie van afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde toegevoegde waarde per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale toegevoegde waarde (in miljoen euro)	% bedrijven enkel waartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan	Toegevoegde waarde gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
Diensten verwant aan de landbouw	64	1.367	88	25,3	40,1	5	4
Voeding	81	12.398	1.002	43,4	84,5	94	273
Handel	69	5.086	351	20,4	78,8	37	19
Som		18.851	1.441			136	296
Sector							433
Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)						Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw						4	3
Voeding						39	113
Handel						19	10
Som						62	126
Sector							188
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)						Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw						1	0
Voeding						21	61
Handel						8	4
Som						30	66
Sector							95
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)						Totaal	
Diensten verwant aan de landbouw						0	0
Voeding						34	99
Handel						10	5
Som						44	104
							149

Bijlagetabel 9

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde toegevoegde waarde per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale toegevoegde waarde (in miljoen euro)	% bedrijven zowel in stroomopwaartse (toeleverende) als stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % activiteiten gerelateerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Toegevoegde waarde gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	64	1.367	88	41,0	81,1	25	4
Voeding	81	12.398	1.002	43,9	82,3	213	149
Handel	69	5.086	351	25,6	86,9	67	11
Vervoer	69	8.079	556	44,0	62,8	97	57
Veterinaire diensten	62	102	6	8,8	63,7	0,4	0,0
Overige	73	1.880	138	8,7	93,8	10	2
Som		28.912	2.141			413	223
Sector						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
Diensten verwant aan de landbouw						21	3
Voeding						124	87
Handel						47	8
Vervoer						51	30
Veterinaire diensten						0	0
Overige						4	1
Som						247	128
						Totaal	
						376	

Bijlagentabel 9

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw			
Voeding	33	23	56
Handel	13	2	15
Vervoer	24	14	39
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	3	0	3
Som	76	41	117
Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw			
Voeding	56	39	95
Handel	7	1	8
Vervoer	22	13	35
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	3	0	3
Som	89	54	143

Bijlagetabel 10

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven die enkel in een relatie van afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde waarde van de aankopen per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale waarde van de aankopen (in miljoen euro)	% bedrijven enkel in stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan	Waarde van de aankopen gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtsstreeks	Onrechtsstreeks
Diensten verwant aan de landbouw	171	1.367	233	25,3	40,1	13	10
Voeding	470	12.398	5.828	43,4	84,5	547	1.589
Handel	741	5.086	3.768	20,4	78,8	400	206
Som		18.851	9.829			961	1.805
Sector							2.765
						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
Diensten verwant aan de landbouw						11	8
Voeding						227	659
Handel						205	106
Som						443	773
Sector							1.216
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)	
Diensten verwant aan de landbouw						2	1
Voeding						122	354
Handel						90	46
Som						213	401
Sector							614
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)	
Diensten verwant aan de landbouw						1	1
Voeding						198	576
Handel						105	54
Som						305	631
							936

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES

Sector (selectie van subsectoren)	Gemiddelde waarde van de aankopen per werknemer (in 1.000 euro)	Totaal aantal werknemers	Raming totale waarde van de aankopen (in miljoen euro)	% bedrijven zowel in stroomopwaartse (toeleverende) als stroomafwaartse (afnemende) relatie met land- en tuinbouw	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toelevende als afnemende relatie staan	Waarde van de aankopen gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	Totaal
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
Diensten verwant aan de landbouw	171	1.367	233	41,0	76,9	63	11
Voeding	470	12.398	5.828	43,9	80,6	911	1.153
Handel	741	5.086	3.768	25,6	80,7	645	134
Vervoer	171	8.079	1.384	44,0	54,7	237	96
Veterinaire diensten	192	102	20	8,8	11,2	0,2	0
Overige	154	1.880	290	8,7	89,6	19	3
Som		28.912	11.523			1.875	1.397
Sector						Gerelateerd aan de land- en tuinbouw (in miljoen euro)	land- en tuinbouw (in miljoen euro)
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
Diensten verwant aan de landbouw							Totaal
Voeding						51	59
Handel						414	938
Vervoer						426	514
Veterinaire diensten						116	163
Overige						0,2	0
Som						1.017	1.687

Bijlagentabel 11

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, naar sector, berekeningen WES (vervolg)

Sector	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	8	1	9
Voeding	107	136	243
Handel	130	27	157
Vervoer	63	25	88
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	6	1	7
Som	314	191	505
Sector			
	Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland (in miljoen euro)		
	Rechtstreeks	Onrechtstreeks	Totaal
Diensten verwant aan de landbouw	4	1	5
Voeding	390	493	883
Handel	89	19	108
Vervoer	58	24	82
Veterinaire diensten	0	0	0
Overige	3	1	4
Som	544	537	1.081

Bijlagentabel 12

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde zelfstandige tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomopwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	% verkopen aan land- en tuinbouw	Zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
666	X 1,7 =	1.132 X	39,3 =	359	85
				Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
				262	62
				Totaal	
				324	
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
				61	14
				Totaal	
				75	
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
				Rechtstreeks	Onrechtstreeks
				37	9
				Totaal	
				46	

Bijlagentabel 13

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde zelfstandige tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel in relatie van afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomafwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddeld % verwerkte, verhandelde, ... produc- ten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrij- ven die enkel in relatie als afnemer staan	Zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw
155	X	1,7 =	264 X	Rechtstreeks Onrechtstreeks
			69,8 =	Totaal
				83 101 184
				Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				40 49 88
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				16 20 36
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				27 33 60

Bijlagetabel 14

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde zelfstandige tewerkstelling in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomopwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddeld % activiteiten gerelateerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Zelfstandige tewerkstelling gerelateerd aan land- en tuinbouw
289	X	1,7	=	261
		491	X	80
			=	341
				Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				179 55 234
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				46 14 60
				Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland
				Rechtstreeks Onrechtstreeks Totaal
				36 11 47

Bijlagetabel 15

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel een toeleverende relatie hebben met de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomopwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddelde omzet per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale omzet (in miljoen euro)	% verkopen aan land- en tuinbouw	Omzet in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
666	X	1,7 =	1.132 X	452 X	39,3 =	144	34
							178
Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw							
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						105	25
						Totaal	
						129	
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België							
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						24	6
						Totaal	
						30	
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland							
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						15	3
						Totaal	
						18	

Bijlagetabel 16

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel in relatie als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomafwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale omzet	Gemiddelde omzet per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale omzet (in miljoen euro)	Gemiddeld % verwerkte, verhan- delde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afne- mer staan	Omzet in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
155	X	1,7 =	264 X	400 =	105 X	69,8 =	
						33	40
						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
						16	19
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
						6	8
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
						11	13
						Totaal	
						24	

Bijlagentabel 17

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde omzet in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale omzet	Gemiddelde omzet per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale omzet (in miljoen euro)	Gemiddeld % activiteiten gerela- teerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Omzet in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	Totaal
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
289	X	1,7 =	491	X	69,4 =	104	32
						104	136
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw	West-Vlaamse land- en tuinbouw
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						72	22
						72	94
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						18	6
						18	24
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						14	4
						14	19

Bijlagentabel 19

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel in relatie als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomafwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddelde toegevoegde waarde per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale toegevoegde waarde (in miljoen euro)	Gemiddeld % verwerkte, verhan- delde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan	Toegevoegde waarde in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
155	X	1,7 =	264 X	72 =	19 X	6	7
						6	13
						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						3	4
						Totaal	
						6	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						1	1
						Totaal	
						3	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						2	2
						Totaal	
						4	

Bijlagetabel 20

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde toegevoegde waarde in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddelde toegevoegde waar- de per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale toegevoegde waarde (in miljoen euro)	Gemiddeld % activiteiten gerela- teerd aan land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Toegevoegde waarde in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
289	X	1,7 =	491 X	72 =	35 X	19	6
						Totaal	
						69,4 =	
						25	
						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						13	4
						Totaal	
						17	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						3	1
						Totaal	
						4	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
						Rechtsreeks	Onrechtsreeks
						3	1
						Totaal	
						3	

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die enkel in relatief als afnemer staan ten opzichte van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die in stroomafwaartse relatie staan met de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddelde waarde van de aankopen per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale waarde van de aankopen (in miljoen euro)	Gemiddeld % verwerkte, verhan- delde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die enkel in relatie als afnemer staan
155	1,7	264	321	84	69,8
	X	=	=	X	=
West-Vlaamse					
Gerelateerd aan de land- en tuinbouw					
Rechtsreeks					
Onrechtsreeks					
Totaal					
13					
16					
28					
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België					
Rechtsreeks					
Onrechtsreeks					
Totaal					
5					
6					
11					
Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland					
Rechtsreeks					
Onrechtsreeks					
Totaal					
9					
11					
19					

Bijlagentabel 22

Raming van aan de land- en tuinbouw gerelateerde waarde van de aankopen in de West-Vlaamse bedrijven zonder loontrekkenden die zowel afnemer als toeleverancier zijn van de land- en tuinbouw, berekeningen WES

Totaal aantal bedrijven zonder loontrekkenden die zowel toeleverancier als afnemer zijn van de land- en tuinbouw	Gemiddeld aantal zelfstandigen per bedrijf (uit enquête)	Raming totale zelfstandige tewerkstelling	Gemiddelde waarde van de aankopen per zelfstandige (in 1.000 euro)	Raming totale waarde van de aankopen (in miljoen euro)	Gemiddeld % verwerkte, verhan- delde, ... producten afkomstig van land- en tuinbouw in de bedrijven die zowel in toeleverende als afnemende relatie staan	Waarde van de aankopen in bedrijven zonder loontrekkenden gerelateerd aan land- en tuinbouw (in miljoen euro)	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
289	X	1,7 =	491 X	321 =	158 X	77	26
						65,2 =	103
						Gerelateerd aan de West-Vlaamse land- en tuinbouw	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						49	16
						Totaal	
						65	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in de rest van België	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						14	5
						Totaal	
						19	
						Gerelateerd aan land- en tuinbouw in het buitenland	
						Rechtstreeks	Onrechtstreeks
						14	5
						Totaal	
						19	

BIJLAGE 5

Verklarende woordenlijst

- **Agrocomplex:** het geheel van met de land- en tuinbouw samenhangende activiteiten.
- **Omzet:** het totaalbedrag van de verkopen van een bedrijf (exclusief btw).
- **RSZ-bedrijf:** bedrijf dat loontrekkenden in dienst heeft. Dit zijn personen die bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid zijn aangegeven als werknemer.
- **Onrechtstreekse relatie** met de land- en tuinbouw: relatie verloopt via een tussenpersoon (bijvoorbeeld een bedrijf produceert landbouwwerktuigen en verkoopt ze aan een handelaar, die ze op zijn beurt verkoopt aan de land- en tuinbouwers).
- **Rechtstreekse relatie** met de land- en tuinbouw: staat direct in relatie met de land- en tuinbouw, dus zonder tussenpersoon.
- **Relatie stroomafwaarts (of afnemende relatie):** bedrijven die:
 - producten kopen uit de land- en tuinbouw;
 - primaire of afgeleide producten uit de land- en tuinbouw verwerken;
 - producten uit de land- en tuinbouw vervoeren en/of opslaan.
- **Relatie stroomopwaarts (of toeleverende relatie):** bedrijven die:
 - grondstoffen of andere producten produceren of leveren aan de land- en tuinbouw;
 - levende dieren, embryo's en/of sperma verkopen aan land- en tuinbouwbedrijven;
 - diensten leveren aan land- en tuinbouwbedrijven;
 - installateur, producent of leverancier zijn van machines, werktuigen en andere toestellen voor gebruik in de land- en tuinbouw;
 - installateur, producent of leverancier zijn van vaste constructies voor de land- en tuinbouw;
 - machines (zonder personeel) verhuren aan land- en tuinbouwbedrijven.
- **Toegevoegde waarde:** het verschil tussen de marktwaarde van productie en de daarvoor ingekochte grondstoffen (of omzet - waarde aangekochte goederen).
- **Waarde van de aankopen:** werden in de enquête bij de niet-landbouwbedrijven berekend als omzet - toegevoegde waarde.
- **Werknemer:** een persoon die tegen loon prestaties levert onder het gezag van de werkgever.
- **Werkgever:** een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die personeel (werknemers) tewerkstelt.
- **Zelfstandige:** een persoon die autonoom werkt, al dan niet voor een opdrachtgever waarmee hij niet door een arbeidsovereenkomst of een statuut verbonden is.

WES vzw • Baron Ruzettelaan 33 BE-8310 Assebroek-Brugge • Tel. +32 50 36 71 36 • Fax +32 50 36 31 86
info@wes.be • www.wes.be

